

Lagrådsremiss

Förmynderskapsrättsliga frågor

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 17 april 2008

Beatrice Ask

Fredrik Ludwigs
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Föräldrabalkens regler om förmynderskap reformerades år 1995. I lagrådsremissen gör regeringen bedömningen att reformen i huvudsak har utfallit väl. Vissa ändringar föreslås dock i syfte att minska risken för missbruk av barns tillgångar och stärka det allmännas tillsyn.

För att skydda barn mot risken att behöva gå in i vuxenlivet med skulder föreslås att föräldrar inte ska kunna handla så att barn sätts i skuld om inte överförmyndaren har lämnat sitt samtycke till det. Användningen av spärrade bankkonton – konton som föräldrarna inte kan disponera utan överförmyndarens tillstånd – ska utökas. Överförmyndaren ska ges möjlighet att också spärra vissa finansiella tillgångar såsom aktier och fondandelar. Motsvarande förslag lämnas när det gäller gode män och förvaltare.

Vidare föreslås att fristen för en enskild som vill väcka talan mot en förordnad ställföreträdare förlängs.

För att förstärka det allmännas tillsyn föreslås också regler som ska förbättra överförmyndarens tillgång till information, både från andra myndigheter och från företag inom den finansiella sektorn. I samma syfte lämnas det förslag som innebär att länsstyrelsernas tillsyn över överförmyndare dels utvidgas till att även omfatta kontroll av utbildningen, dels kompletteras med en rådgivande funktion.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2009.

Innehållsförteckning

1	Beslut.....	4
2	Lagtext.....	5
2.1	Förslag till lag om ändring i föräldrabalken.....	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument	15
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder.....	17
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse	19
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden.....	21
3	Ärendet och dess beredning.....	22
4	Utvärdering av 1995 års reform.....	22
4.1	1995 förenklades förmynderskapsreglerna	22
4.2	Reformen av föräldraförvaltningen har fallit väl ut	25
4.3	Även de organisatoriska förändringarna från 1995 bör behållas	27
5	Föräldraförvaltning.....	28
5.1	Rättshandlingar som innebär skuldsättning.....	28
5.2	Insättning på spärrat konto.....	32
5.3	Uttag från spärrat konto	34
5.4	Spärr av vissa finansiella tillgångar	36
5.5	Gåvor till barn.....	37
5.6	Bättre tillgång till information	41
5.7	Placering på bankkonto m.m.....	46
6	Förordnade ställföreträdarens förvaltning.....	48
7	Skadestånd.....	50
7.1	En längre frist för skadeståndstalan	50
7.2	Skadeståndsskyldighet för kommun.....	54
8	Utbildning och organisation inom överförmyndarverksam- heten	56
9	Länsstyrelsernas tillsynsverksamhet.....	58
10	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.....	61
11	Ekonomiska konsekvenser.....	61
12	Författningskommentar.....	62
12.1	Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken.....	62
12.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument	73
12.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder.....	74
12.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse	75

12.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden	76
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet (SOU 2004:112).....	77
Bilaga 2	Betänkandets författningsförslag	83
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna.....	102
Bilaga 4	Sammanfattning av rapporten Länsstyrelsernas tillsyn av överförmyndare (RiR 2006:5).....	104

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument,
3. lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder,
4. lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse,
5. lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹

dels att 14 kap. 9 § ska upphöra att gälla,

dels att 12 kap. 10 och 15 §§, 13 kap. 7, 9, 12 och 19 §§, 14 kap. 4, 7, 8, 10, 13 och 21 §§, 16 kap. 10 och 11 §§ samt 19 kap. 17 § ska ha följande lydelse,

dels att det i balken ska införas två nya paragrafer, 9 kap. 8 § och 16 kap. 10 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

8 §

Pengar som en omyndig efter det att han eller hon har fyllt sexton år själv har satt in hos en bank får betalas ut till den omyndige. Banken får inte utan den omyndiges samtycke betala ut pengarna till förmyndaren.

Om förmyndaren har fått överförmyndarens tillstånd att omhänderta pengar som avses i första stycket och visat upp bevis på det, får banken betala ut pengarna till förmyndaren men inte till den omyndige.

Första och andra styckena gäller också pengar som har satts in hos ett kreditmarknadsföretag, ett företag som driver verksamhet enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet och ett utländskt företag som driver bankrörelse, finansieringsrörelse eller inlåningsverksamhet från en filial i Sverige.

¹ Balken omtryckt 1995:974.

12 kap.

10 §

Om en förmyndare, god man eller förvaltare har ingått avtal för den enskildes räkning utan att inhämta samtycke från överförmyndaren, trots att samtycke krävs enligt 13–15 kap., får motparten inte frånträda avtalet, om förmyndaren, gode mannen eller förvaltaren begär överförmyndarens samtycke inom en månad från det att avtalet ingicks och något annat förbehåll inte har gjorts. Om överförmyndaren inte lämnar sitt samtycke, får motparten frånträda avtalet, om inte något annat har överenskommit.

Om en förmyndare, god man eller förvaltare har ingått ett avtal som innebär skuldsättning för den enskilde utan att inhämta samtycke som krävs enligt 13 kap. 12 § första stycket 1 eller 14 kap. 13 § första stycket 1, får motparten inte heller frånträda avtalet sedan det har blivit fullgjort.

15 §

Talan om ersättning enligt 14 § *skall* väckas inom *ett* år från det att handlingar som anges i 16 kap. 8 § har lämnats över till den som är behörig att ta emot redovisning för förvaltningen. Om talan inte väcks inom nämnda tid, är talerätten förlorad. Detta gäller inte, om ställföreträdaren har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande.

Talan om ersättning enligt 14 § *ska* väckas inom *tre* år från det att handlingar som anges i 16 kap. 8 § har lämnats över till den som är behörig att ta emot redovisning för förvaltningen. Om talan inte väcks inom nämnda tid, är talerätten förlorad. Detta gäller inte, om ställföreträdaren har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande.

13 kap.

7 §²

Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 10 § och som inte heller omedelbart behöver användas *skall* göras räntebärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 10 § och som inte heller omedelbart behöver användas *ska* göras räntebärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag. *I anslutning till en placering enligt 5 eller 6 § får pengar dock föras över till ett konto hos ett värdepappersbolag, även om någon ränta inte är avtalad.*

² Senaste lydelse 2004:422.

9 §

Överförmyndaren *skall* besluta att bestämmelserna i 4–7 §§ inte längre *skall* tillämpas, om värdet på den omyndiges tillgångar har kommit att sjunka till ett belopp som understiger fyra gånger gällande *basbelopp* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och det inte finns särskild anledning att låta kontrollen fortgå.

Ett beslut enligt första stycket gäller inte egendom som har tillfallit den omyndige under villkor om särskild överförmyndarkontroll.

Om det med hänsyn till föräldrarnas och den omyndiges förhållanden eller i övrigt finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis *medge* undantag från 3–8 §§.

Överförmyndaren *ska* besluta att bestämmelserna i 4–7 §§ inte längre *ska* tillämpas, om värdet på den omyndiges tillgångar har kommit att sjunka till ett belopp som understiger fyra gånger gällande *prisbasbelopp* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och det inte finns särskild anledning att låta kontrollen fortgå.

Om det med hänsyn till föräldrarnas och den omyndiges förhållanden eller i övrigt finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis *besluta om* undantag från 3–7 §§.

12 §

För den omyndiges räkning får föräldrar endast med överförmyndarens samtycke

1. ta upp lån eller *ingå någon annan skuldförbindelse*,

1. ta upp lån eller *företa någon annan rättshandling som innebär att den omyndige sätts i skuld*,

2. ingå borgensförbindelse, eller

3. ställa den omyndiges egendom som säkerhet för den omyndiges eller någon annans förbindelse.

Är det fråga om åtgärder enligt första stycket som faller inom ramen för en rörelse som föräldrarna med överförmyndarens samtycke driver för den omyndiges räkning, behövs samtycke endast i fråga om pantsättning av fast egendom eller tomträtt. Samtycke behövs inte i fråga om statliga lån som tas upp för att ge den omyndige hjälp till utbildning eller bosättning.

Samtycke får lämnas endast om åtgärden behövs för att trygga den omyndiges övriga egendom eller kan anses nödvändig för den omyndiges utbildning eller uppehälle eller om det annars finns särskilda skäl för åtgärden.

19 §³

Om det av någon särskild anledning behövs för att trygga förvaltningen, får överförmyndaren

1. besluta att 3–7 §§ *skall* tillämpas även i *annat* fall än som följer av 2 §,

1. besluta att 3–7 §§ *ska* tillämpas även i *andra* fall än som följer av 2 §,

2. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank

2. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank,

³ Senaste lydelse 2007:529.

eller kreditmarknadsföretag, utöver vad som följer av 8 §,

3. besluta att värdehandlingar *skall* förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden eller ett motsvarande utländskt institut som är underkastat en offentlig reglering som väsentligen stämmer överens med den som gäller för värdepappersinstitut i Sverige,

4. besluta att premieobligationer som har utfärdats av staten *skall skrivas in i statsskuld-boken med förbehåll att belopp som hänförs till obligationerna inte får lyftas utan överförmyndarens samtycke*, och

5. genom meddelande till den som *skall* betala pengar till den omyndige besluta att pengarna *skall* sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Meddelas beslut enligt första stycket 3, *skall* föräldrarna träffa avtal med värdepappersinstitutet på villkor som överförmyndaren har godkänt. *I fråga om rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument får föräldrarna, i stället för att träffa ett avtal om förvaring och förvaltning, på konto i avstämningsregister låta registrera eller, om rättigheten förvaltas av någon som har medgivande som förvaltare enligt den lagen, till denne anmäla att föräldrarna endast med överförmyndarens tillstånd får överlåta eller pantsätta rättigheten eller uppbära på rättigheten belöpande kapitalbelopp.*

kreditmarknadsföretag eller värdepappersbolag, utöver vad som följer av 8 §,

3. besluta att värdehandlingar *ska* förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden eller ett motsvarande utländskt institut som är underkastat en offentlig reglering som väsentligen stämmer överens med den som gäller för värdepappersinstitut i Sverige,

4. genom meddelande till en central värdepappersförvarare, den som för ett register enligt 4 kap. 11 § lagen (2004:46) om investeringsfonder eller den som har registrerats som förvaltare av finansiella instrument eller andelar i investeringsfonder, begränsa föräldrars möjlighet att förfoga över rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument eller som avses i lagen om investeringsfonder, och

5. genom meddelande till den som *ska* betala pengar till den omyndige besluta att pengarna *ska* sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Meddelas beslut enligt första stycket 3, *ska* föräldrarna träffa avtal med ett värdepappersinstitut på villkor som överförmyndaren har godkänt.

Ett värdepappersinstitut är skyldigt att träffa ett sådant avtal om förvaring och förvaltning som avses i andra stycket. Avtalet får inte träffas på sämre villkor än de som värdepappersinstitutet erbjuder andra enskilda personer vid samma typ av avtal.

14 kap.

4 §

Andra värdehandlingar än sådana som nämns i 5 § första stycket *skall* säljas och fordringar drivas in så snart det lämpligen kan ske, om det inte är till fördel för den enskilde att värdehandlingarna behålls eller att fordringarna förblir utestående.

Annan lös egendom *än som nu har nämnts och* som inte omfattas av 11 § *skall* säljas vid en lämplig tidpunkt, om inte egendomen är till nytta eller har särskilt värde för den enskilde eller den enskildes familj eller *om* egendomen av någon annan särskild anledning bör behållas.

Andra värdehandlingar än sådana som nämns i 5 § första stycket *ska* säljas och fordringar drivas in så snart det lämpligen kan ske, om det inte är till fördel för den enskilde att värdehandlingarna behålls eller att fordringarna förblir utestående.

Annan lös egendom som inte omfattas av 11 § *ska* säljas vid en lämplig tidpunkt, om inte egendomen är till nytta eller har särskilt värde för den enskilde eller den enskildes familj eller egendomen av någon annan särskild anledning bör behållas.

7 §⁴

Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 11 § och inte heller omedelbart behöver användas *skall* göras räntebärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 11 § och inte heller omedelbart behöver användas *ska* göras räntebärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag. *I anslutning till en placering enligt 5 eller 6 § får pengar dock föras över till ett konto hos ett värdepappersbolag, även om någon ränta inte är avtalad.*

8 §⁵

Pengar som har satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag får tas ut endast efter samtycke från överförmyndaren.

Samtycke krävs dock inte vid uttag av

1. ränta, eller

1. ränta *som är upplupen under innevarande och föregående år,* eller

⁴ Senaste lydelse 2004:422.

⁵ Senaste lydelse 2004:422.

2. pengar som behöver hållas tillgängliga för den enskildes uppehälle eller vården av hans eller hennes egendom om den förordnade förmyndaren, gode mannen eller förvaltaren vid insättningen gjort förbehåll om att de får tas ut utan överförmyndarens samtycke.

10 §

Om det finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis *medge* undantag från 4–9 §§.

Om det finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis *besluta om* undantag från 4–8 §§.

13 §

För den enskildes räkning får en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare endast med överförmyndarens samtycke

1. ta upp lån eller *ingå någon annan skuldförbindelse*,

1. ta upp lån eller *företa någon annan rättshandling som innebär att den enskilde sätts i skuld*,

2. ingå borgensförbindelse, eller

3. ställa den enskildes egendom som säkerhet för den enskildes eller någon annans förbindelse.

Är det fråga om åtgärder enligt första stycket som faller inom ramen för en rörelse som ställföreträdaren med överförmyndarens samtycke driver för den enskildes räkning, behövs samtycke endast i fråga om pantsättning av fast egendom eller tomträtt. Samtycke behövs inte i fråga om statliga lån som tas upp för att ge den enskilde hjälp till utbildning eller bosättning.

Samtycke får lämnas endast om åtgärden behövs för att trygga den enskildes övriga egendom eller kan anses nödvändig för hans eller hennes utbildning eller uppehälle eller om det annars finns särskilda skäl för åtgärden.

21 §⁶

Om det behövs för att trygga förvaltningen, får överförmyndaren

1. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag, utöver vad som följer av 8 §,

1. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank, kreditmarknadsföretag eller värdepappersbolag, utöver vad som följer av 8 §,

2. besluta att värdehandlingar *skall* förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden eller ett motsvarande utländskt institut som är underkastat en offentlig reglering som väsentligen stämmer överens med den som gäller för värdepappersinstitut i Sverige, *och*

2. besluta att värdehandlingar *ska* förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden eller ett motsvarande utländskt institut som är underkastat en offentlig reglering som väsentligen stämmer överens med den som gäller för värdepappersinstitut i Sverige,

3. genom meddelande till den

3. genom meddelande till den

⁶ Senaste lydelse 2007:529.

som *skall* betala pengar till den enskilde besluta att pengarna *skall* sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

som *ska* betala pengar till den enskilde besluta att pengarna *ska* sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag, *och*

4. genom meddelande till en central värdepappersförvarare, den som för ett register enligt 4 kap. 11 § lagen (2004:46) om investeringsfonder eller den som registrerats som förvaltare av finansiella instrument eller andelar i investeringsfonder, begränsa ställföreträdarens möjlighet att förfoga över rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument eller som avses i lagen om investeringsfonder.

Meddelas beslut enligt första stycket 2, *skall* ställföreträdaren träffa avtal med värdepappersinstitutet på villkor som överförmyndaren har godkänt. *I fråga om rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument får ställföreträdaren, i stället för att träffa ett avtal om förvaring och förvaltning, på konto i avstämningsregister låta registrera eller, om rättigheten förvaltas av någon som har medgivande som förvaltare enligt den lagen, till denne anmäla att ställföreträdaren endast med överförmyndarens tillstånd får överlåta eller pantsätta rättigheten eller uppbära på rättigheten belöpande kapitalbelopp.*

Meddelas beslut enligt första stycket 2, *ska* ställföreträdaren träffa avtal med ett värdepappersinstitut på villkor som överförmyndaren har godkänt.

Ett värdepappersinstitut är skyldigt att träffa ett sådant avtal om förvaring och förvaltning som avses i andra stycket. Avtalet får inte träffas på sämre villkor än de som värdepappersinstitutet erbjuder andra enskilda personer vid samma typ av avtal.

16 kap.

10 §

Socialnämnder och andra myndigheter är skyldiga att på begäran lämna överförmyndaren de uppgifter som behövs för överförmyndarens tillsynsverksamhet.

Därutöver är de myndigheter I lag och förordning finns sär-

som regeringen föreskriver skyldiga att underrätta överförmyndaren om sådana förhållanden som de får kännedom om och som kan vara av betydelse för överförmyndarens tillsynsverksamhet.

skilda bestämmelser om skyldighet för myndigheter att underrätta överförmyndaren om förhållanden av betydelse för dennes tillsynsverksamhet.

10 a §

En bank är skyldig att på begäran lämna överförmyndaren de uppgifter som behövs för överförmyndarens tillsynsverksamhet.

Första stycket gäller också kreditmarknadsföretag, värdepappersbolag, centrala värdepappersförvarare, kontoförande institut, fondbolag, förvaringsinstitut, företag som driver inlåningsverksamhet enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet och utländska företag som driver motsvarande verksamhet från en filial i Sverige.

11 §⁷

När en omyndig på grund av arv eller testamente har fått pengar till ett värde överstigande *två gånger gällande* prisbasbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, *skall* den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag *skall* även gälla försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till samt pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande. *Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att betala*

När en omyndig på grund av arv eller testamente har fått pengar till ett värde överstigande *ett* prisbasbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, *ska* den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag *ska* även gälla

1. försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till,

2. pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande,

3. Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt

⁷ Senaste lydelse 2004:422.

till bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När utbetalning enligt första eller andra stycket görs, *skall* den som ombesörjer utbetalningen genast göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan *skall* också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger i första stycket nämnt belopp eller med villkor om att värdehandlingarna *skall* stå under särskild överförmyndarkontroll.

Vad som föreskrivs i första–tredje styckena gäller inte vid utbetalning av medel som den omyndige får förvalta själv. Andra och tredje styckena gäller inte heller om utbetalning görs från försäkring som tagits inom ramen för en rörelse.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller också vid betalning eller utgivande av värdehandlingar till någon för vilken det har förordnats god man med uppgift att förvalta egendom eller för vilken det har förordnats förvaltare.

19 kap.

17 §

Länsstyrelsen *skall* utöva tillsyn över överförmyndares och överförmyndarnämnders verksamhet.

brottsskadelagen (1978:413),

4. skolhuvudman vid utbetalning av skadestånd enligt lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever, samt

5. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten.

Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att betala till bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När utbetalning enligt första eller andra stycket görs, *ska* den som ombesörjer utbetalningen genast göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan *ska* också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger i första stycket nämnt belopp eller med villkor om att värdehandlingarna *ska* stå under särskild överförmyndarkontroll.

Bestämmelserna i första–fjärde styckena gäller inte vid utbetalning av medel som den omyndige får förvalta själv. Andra–fjärde styckena gäller inte heller om utbetalning görs från försäkring som *har* tagits inom ramen för en rörelse.

Länsstyrelsen *ska* utöva tillsyn över överförmyndares och överförmyndarnämnders verksamhet.

Länsstyrelsen ska – med råd stödja överförmyndarna och överförmyndarnämnderna i deras verksamhet och därvid främja en enhetlig rättstillämp-

ning, och
– se till att utbildningen av över-
förmyndarna, ledamöterna i över-
förmyndarnämnderna och ersätta-
re är tillfredsställande.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.
2. I fråga om avtal som har ingåtts före ikraftträdandet gäller 12 kap. 10 § i dess äldre lydelse.
3. Äldre bestämmelser i 12 kap. 15 § om tid för att väcka talan om ersättning ska gälla när handlingar som anges i 16 kap. 8 § har lämnats över till den som är behörig att ta emot redovisningen före ikraftträdandet.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 17 § och 8 kap. 2 a § lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

17 §¹

På ett avstämningskonto *skall* anges

På ett avstämningskonto *ska* anges

1. kontohavarens namn och personnummer, organisationsnummer eller annat identifieringsnummer samt postadress,

2. panthavarens namn och personnummer, organisationsnummer eller annat identifieringsnummer samt postadress,

3. det antal finansiella instrument som kontot omfattar,

4. i förekommande fall att kontohavaren har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken med uppdrag som omfattar förvaltning av aktierna eller att aktierna företräds av en förvaltare som förordnats enligt 14 kap. 9 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, 24 kap. 10 § lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden eller 3 kap. 2 e § försäkringsrörelselagen (1982:713),

5. pantsättning och förekomst av annan särskild rätt som gäller ett finansiellt instrument,

6. konkurs avseende kontohavaren samt utmätning, kvarstad eller betalningssäkring avseende ett finansiellt instrument eller avseende panträtt i detta,

6. konkurs avseende kontohavaren samt utmätning, kvarstad eller betalningssäkring avseende ett finansiellt instrument eller avseende panträtt i detta, *och*

7. inskränkning enligt 13 kap. 19 § *andra* stycket eller 14 kap. 21 § *andra* stycket föräldrabalken.

7. inskränkning enligt 13 kap. 19 § *första* stycket 4 eller 14 kap. 21 § *första* stycket 4 föräldrabalken.

8 kap.

2 a §²

En central värdepappersförvarare och ett kontoförande institut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

¹ Senaste lydelse 2007:548.

² Senaste lydelse 2004:323.

Om skyldighet för centrala värdepappersförvarare och kontoförande institut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns bestämmelser i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 20 § och 4 kap. 11 § lagen (2004:46) om investeringsfonder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

20 §

Ett fondbolag och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Om skyldighet för fondbolag och förvaringsinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns bestämmelser i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

4 kap.

11 §

Fondbolaget *skall* föra eller låta föra ett register över samtliga innehavare av andelar i fonden. I fråga om automatiserad och viss manuell behandling av personuppgifter finns bestämmelser i personuppgiftslagen (1998:204).

År lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument tillämplig på andelarna i fonden, förs registret av en central värdepappersförvarare. Fondbolaget har rätt till insyn i registret.

Om lagen om kontoföring av finansiella instrument inte är tillämplig på andelarna i fonden, ska den som för registret anteckna inskränkningar enligt 13 kap. 19 § första stycket 4 eller 14 kap. 21 § första stycket 4 föräldrabalken där.

Fondbolaget *skall* till varje fondandelsägare skriftligen bekräfta att dennes fondandelsinnehav har registrerats. Av bekräftelsen *skall* framgå investeringsfondens beteckning samt namnen på fond-

Fondbolaget *ska* till varje fondandelsägare skriftligen bekräfta att dennes fondandelsinnehav har registrerats. Av bekräftelsen *ska det* framgå investeringsfondens beteckning samt namnen på fond-

bolaget och förvaringsinstitutet. Vidare *skall* det framgå var informationsbroschyren och faktabladet enligt 15 § samt årsberättelsen och halvårsredogörelsen enligt 18 § finns att tillgå.

bolaget och förvaringsinstitutet. Vidare *ska* det framgå var informationsbroschyren och faktabladet enligt 15 § samt årsberättelsen och halvårsredogörelsen enligt 18 § finns att tillgå.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

dels att 9 kap. 5 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 1 kap. 10 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

10 a §

I 16 kap. 10 a § föräldrabalken finns bestämmelser om skyldighet för kreditinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren.

9 kap.

5 §

En omyndig får utan förmyndarens tillstånd förfoga över medel som den omyndige själv satt in hos en bank efter det att han eller hon fyllt sexton år. Utan den omyndiges samtycke får banken inte betala ut sådana medel till förmyndaren. Om förmyndaren har fått överförmyndarens tillstånd att omhänderta medlen och visat bevis på det, får den omyndige inte vidare förfoga över medlen. Sådan inskränkning i den omyndiges rätt skall antecknas på insättningsbevis eller i motbok, när beviset eller motboken visas upp hos banken, eller på annat sätt som gör inskränkningen känd inom banken.

Om ett bevis som avses i 9 kap. 8 § andra stycket föräldrabalken har visats upp ska detta antecknas på ett sätt som gör förhållandet känt inom banken eller kreditmarknadsföretaget. Anteckning av motsvarande slag ska göras om inskränkningar i

1. föräldrars rätt att förfoga över insatta medel som följer av 13 kap. 8 § föräldrabalken eller av beslut som har fattats enligt 13 kap. 19 § föräldrabalken och

2. förmyndares, förvaltares och gode mäns rätt att förfoga över medel som följer av beslut som har fattats enligt 14 kap. 21 § föräldrabalken.

Medel som en förmyndare, god man eller förvaltare förvaltar enligt föräldrabalken får tas ut utan överförmyndarens tillstånd bara om det har gjorts förbehåll enligt 14 kap. 8 § föräldrabalken eller uttaget avser ränta. Överförmyndaren kan enligt 14 kap. 21 § föräldrabalken besluta, att ett sådant

förbehåll inte skall gälla. Beslutet skall antecknas på bevis eller i motbok som har utfärdats om insättningen eller på annat sätt som gör beslutet känt inom banken. Banken är skyldig att på begäran av överförmyndare, förmyndare, god man eller förvaltare utfärda bevis om insättning av medel eller tillgogohavande, samt i förekommande fall intyga att meddelat tillstånd inte har utnyttjats.

Är föräldrar förmyndare, får de utan överförmyndarens tillstånd ta ut medel som de förvaltar enligt föräldrabalken, om medlen inte har satts in med uppgift om att de enligt 16 kap. 11 § föräldrabalken inte får tas ut utan sådant tillstånd eller att de omfattas av särskild överförmyndarkontroll. Överförmyndaren kan enligt 13 kap. 19 § föräldrabalken besluta om annan inskränkning i föräldrars uttagsrätt. Inskränkning i uttagsrätten som avses i detta stycke skall antecknas på bevis eller i motbok som har utfärdats om insättningen eller på annat sätt som gör inskränkningen känd inom banken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden ska införas en ny paragraf, 1 kap. 11 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

11 a §

I 16 kap. 10 a § föräldrabalken finns bestämmelser om skyldighet för värdepappersbolag att lämna uppgifter till överförmyndaren.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade år 2002 att ge en särskild utredare i uppdrag att utvärdera 1995 års förmyndarskapsreform och se över de stödformer som erbjuds äldre och andra behövande. Utredningen antog namnet Utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare. Utredningen har lämnat betänkandet *Frågor om förmyndare och ställföreträdare för vuxna* (SOU 2004:112).

En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Utredningens lagförslag finns i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En remissammanställning finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (Ju2004/11390/L2).

Förslag som lämnades i betänkandet har tidigare legat till grund för propositionen *Skydd för barn genom registrering av förmyndare i vägtrafikregistret*, m.m. (prop. 2005/06:117). Propositionens lagförslag har antagits av riksdagen (bet. 2005/06:LU34, SFS 2006:557–561).

I lagrådsremissen behandlar regeringen utredningens förslag avseende föräldrars förmyndarförvaltning och anknytande frågor om förvaltning och tillsyn, skydd för den enskilde mot företrädarens obehöriga dispositioner, överförmyndarverksamheten och länsstyrelsernas tillsyn och roll i övrigt (SOU 2004:112, Del A, avsnitt 3, 4, 6 och 7). Utredningens förslag i övriga delar bereds vidare inom Regeringskansliet.

Riksrevisionen har till regeringen lämnat rapporten *Länsstyrelsernas tillsyn av överförmyndare* (RiR 2006:5). En sammanfattning av rapporten finns i *bilaga 4*. Med anledning av rapporten har Riksrevisionens styrelse också gjort en framställan till riksdagen (2005/06:RRS26). Framställningen har behandlats av riksdagen, som tillkännagett att regeringen bör vidta åtgärder för att stärka länsstyrelsernas tillsyn av kommunernas överförmyndare (se 2006/07:CU4, rskr. 2006/:136 och 137). I lagrådsremissen redovisar regeringen vilka åtgärder som har vidtagits med anledning av riksdagens tillkännagivande och Riksrevisionens rapport.

4 Utvärdering av 1995 års reform

4.1 1995 förenklades förmyndarskapsreglerna

Regler om barns omyndighet och föräldrars förmyndarskap har anknytning till flera närliggande områden. Det gäller centrala frågor om skydd av barn och tillvaratagande av barns intressen.

Till att börja med finns det naturligtvis ett nära samband med andra frågor som också berör relationen mellan föräldrar och barn, såsom vårdnad, boende, umgänge och underhållsskyldighet. Eftersom det finns en grundtanke om att föräldrar normalt handlar med sitt barns bästa för ögonen och är väl lämpade för sin uppgift, är den naturliga utgångspunkten att föräldrar ska ha en stor frihet att själva bestämma om barnet.

En annan sida av lagstiftningen är den betydelse som den har för att skydda barn mot att utnyttjas ekonomiskt på grund av sin bristande mognad. Föräldrarnas förvaltning antas kunna fungera som ett värn mot

sådant utnyttjande. Hur lagstiftningen utformas har också betydelse för att utomstående som sluter avtal med barn ska kunna ta tillvara sin rätt. Det finns en anknytning till andra typer av ställföreträdarskap när det gäller sådana frågor som bundenhet för barnet respektive hans eller hennes motpart, betydelsen av att någon rättshandlar utan att ha behörighet m.m. I förlängningen kan lagstiftningen påverka i vilken utsträckning barn har möjlighet att stegvis, med ökande mognad, få ta allt större eget ansvar för sina inköp och sin ekonomi.

Även om utgångspunkten är att föräldrarna ska ha en stor frihet att själva bestämma om barnet, behövs det en samhällskontroll över deras förvaltning. Syftet med kontrollen är att skydda barn mot missbruk eller försummelser från föräldrarnas sida. Kontrollen utövas dels genom att specifika regler ställs upp för hur olika aspekter av förvaltningen ska skötas, dels genom att myndighetsorgan utövar tillsyn över hur förvaltningen faktiskt hanteras. Denna senare funktion fylls i första hand av de kommunala överförmyndarna eller överförmyndarnämnderna. Reglerna hänger i detta avseende nära samman med annan lagstiftning på bl.a. socialtjänstens område om samhällets skydd för utsatta barn.

Den som är under 18 år är omyndig. Innebörden av detta är att han eller hon inte själv får råda över sin egendom eller åta sig förbindelser, utöver vad som följer av lag eller villkor som uppställts vid en gåva eller i ett testamente. Ett exempel på vad en omyndig enligt lag själv kan råda över är sådan egendom som han eller hon har förvärvat genom eget arbete efter sextonårsdagen.

Rätten – och skyldigheten – att förvalta den omyndiges egendom och att företräda honom eller henne i angelägenheter som rör tillgångarna tillkommer i allmänhet förmyndarna. Förmyndarna företräder även i övrigt den omyndige när detta inte enligt lag ska göras av någon annan. Ett avtal som en omyndig person ingår utanför sin behörighet och utan förmyndarnas samtycke är normalt ogiltigt. Förmyndare för ett barn är i allmänhet den eller de föräldrar som är barnets vårdnadshavare. I vissa fall kan dock särskilda förmyndare utses.

Tillsyn över förmyndarnas förvaltning utövas av överförmyndare och överförmyndarnämnder. Det ska finnas en överförmyndare eller överförmyndarnämnd för varje kommun. Flera kommuner kan dock ha en gemensam nämnd. Vissa beslut som fattas av överförmyndare eller överförmyndarnämnder kan överklagas till allmän domstol. Överförmyndares och överförmyndarnämnders verksamhet står också under tillsyn av länsstyrelsen.

År 1995 reformerades föräldrabalkens regler om förmynderskap (prop. 1993/94:251, bet. 1994/95:LU3). Före reformen vilade reglerna i huvudsak på 1924 års förmynderskapslag. Reglerna om föräldrarnas förvaltning av omyndigas egendom var detaljerade och svårtolkade och ansågs i stor utsträckning bygga på ett föräldrat synsätt på ekonomiska förhållanden. Ett uttalat syfte med reformen var att utmönstra onödig byråkrati i förmyndarhanteringen. Reglerna om ställföreträdarnas förvaltning av egendom och tillsynen över sådan förvaltning skulle moderniseras och anpassas till de ändrade förhållandena.

Ett huvuddrag i 1995 års reform var alltså strävan att avreglera området, i den utsträckning detta var möjligt utan att berättigade skyddsintressen åsidosattes. I detta syfte gjordes mer än tidigare skillnad

beroende på vem som var förmyndare. Den naturliga intressegemenskapen mellan föräldrar och barn ansågs inte jämförbar med den som är aktuell för en särskilt förordnad förmyndare. En minskad detaljstyrning av föräldrarnas förvaltning ansågs därför befogad.

Efter 1995 års reform gäller att det normalt är föräldrarna själva som i egenskap av förmyndare bestämmer hur den omyndiges tillgångar – bortsett från sådana tillgångar som den omyndige själv råder över – ska användas eller placeras. Vissa allmänna regler gäller för alla förmyndare. De innebär i huvudsak att förmyndarna ska fullgöra sina skyldigheter med omsorg och alltid handla på det sätt som bäst gagnar barnet. Förmyndarna ska föra räkenskaper och göra anteckningar om förvaltningen i den utsträckning som behövs med hänsyn till den förvaltade egendomens omfattning och karaktär (se särskilt 12 kap. 3 och 5 §§ förädrabalken). Föräldrar är dock normalt inte skyldiga att redovisa sin förvaltning för överförmyndaren.

Även för föräldrar finns det några generella begränsningar i vad de får göra i förvaltningen av den omyndiges egendom. Det gäller i huvudsak möjligheten att förvärva eller avyttra fast egendom, att ge bort den omyndiges egendom och att ta upp lån eller ingå någon annan skuldförbindelse. För sådana åtgärder krävs att föräldrarna inhämtar överförmyndarens samtycke (13 kap. 10–12 §§ förädrabalken).

Under vissa förutsättningar gäller skärpta regler om överförmyndarkontroll, nämligen om den omyndiges tillgångar kommit att överstiga åtta gånger prisbasbeloppet. Skärpta regler tillämpas dessutom beträffande egendom som tillfallit den omyndige genom arv, testamente, gåva eller förmånstagarförordnande vid försäkring eller liknande, med villkor att egendomen ska stå under överförmyndarens kontroll. I de fallen ska föräldrarna ge in en förteckning över den omyndiges egendom till överförmyndaren. De ska därefter varje år ge in en årsräkning till överförmyndaren. För de fallen gäller dessutom mer detaljerade regler om hur den omyndiges tillgångar ska placeras. Dessa regler innebär i huvudsak att tillgångarna ska placeras i skuldförbindelser som utfärdats eller garanteras av bl.a. stat eller kommun, i andelar i värdepappersfonder eller på bankkonto. Om överförmyndaren samtycker till det, får tillgångarna även placeras i aktier eller på något annat sätt (13 kap. 2–6 och 14 §§ förädrabalken).

I enskilda fall kan en överförmyndare fatta ett särskilt beslut om skärpta regler för föräldrarnas förvaltning om det behövs för att skydda ett barns egendom. Överförmyndaren kan t.ex. besluta att de särskilda placeringsreglerna ska tillämpas även om den omyndiges tillgångar inte uppgår till åtta prisbasbelopp eller begränsa föräldrarnas möjlighet att ta ut pengar som satts in på bank (13 kap. 18 och 19 §§ förädrabalken).

1995 års reform innebar vidare att åtskilliga uppgifter av icke-judiciell natur flyttades från domstolarna till överförmyndarna. Det ankommer numera i princip på överförmyndaren att förordna och entlediga förvaltare och gode män.

Reformen innebar också att tillsynen över överförmyndarnas verksamhet flyttades från tingsrätterna till länsstyrelserna. Den grundläggande bestämmelsen om länsstyrelsens tillsyn i 19 kap. 17 § förädrabalken kompletteras av bestämmelser i förmynderskapsförordningen (1995:379).

När riksdagen behandlade förmynderskapsreformen, framhöll Lagutskottet att det var av vikt att en så pass genomgripande reform följs upp och utvärderas. Lagutskottet betonade särskilt att den omfattande avregleringen av föräldrars förvaltning borde bli föremål för uppmärksamhet (ovan angivet betänkande s. 12).

4.2 Reformen av föräldraförvaltningen har fallit väl ut

Regeringens bedömning: 1995 års reform av föräldraförvaltningen har i huvudsak utfallit väl. Det finns inte anledning att återgå till ett system med omfattande generell myndighetskontroll av föräldrars förvaltning. I vissa avseenden bör dock skyddet för barns egendom stärkas.

Utredningens bedömning stämmer överens med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser delar utredningens bedömning eller har ingen invändning mot den. *Barnombudsmannen* anmärker dock att följderna av 1995 års reform borde ha utretts utförligare och att det finns viktiga principiella frågor om gränsen mellan barns och förmyndares ekonomiska ansvar som utredningen borde ha besvarat. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anser att det hade varit önskvärt med en säkrare bild av hur förvaltningen sköts i dag. Enligt fakultetsnämnden kan det i vissa avseenden finnas behov av åtgärder för att reformera regelsystemet som inte kan betecknas som begränsade.

Skälen för regeringens bedömning

Utfallet av 1995 års reform har i huvudsak varit bra

Mot bakgrund av riksdagens uttalande om vikten av en översyn beslutade regeringen direktiv till den i avsnitt 3 nämnda Utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare. Utredningens huvuduppgift har varit att undersöka hur de nya bestämmelserna på förmynderskapsområdet har fallit ut och om de i något avseende bör ändras.

Utredningen gör bedömningen att man rimligen måste räkna med att de underårigas berättigade intressen kunnat åsidosättas i fler fall än tidigare till följd av att föräldrarna i sin förvaltning har en större frihet att agera och står under mindre kontroll. Någon preciserad uppskattning av missförhållandenas omfattning har inte gått att göra, men det saknas enligt utredningen grund för att anta att de skulle vara av någon alarmerande omfattning. Utredningen anser att det under alla förhållanden är svårt att tänka sig en återgång till den tidigare ordningen med dess omfattande samhällskontroll över föräldraförvaltningarna.

Regeringen delar utredningens bedömning att 1995 års reform av föräldraförvaltningen i huvudsak har utfallit väl. Det tidigare systemet, där föräldrarna i en stor mängd situationer var tvungna att ta kontakt med överförmyndaren, var tungrott och svåröverskådligt. Nackdelarna drabbade såväl föräldrar och barn som överförmyndarna. Reformens huvud-

sakliga syfte, att avreglera och förenkla föräldraförvaltningen, måste anses ha uppnåtts väl. De flesta föräldrar har i dag inte någon kontakt med överförmyndare i frågor om förvaltningen.

Samtidigt ligger det i sakens natur att den minskade kontrollen i viss mån öppnar upp för missbruk från förmyndares sida av omyndigas medel. Risken för detta är en negativ konsekvens som måste vägas mot de fördelar som ligger i ett enkelt och obyråkratiskt system för samhällskontroll av föräldrarnas förvaltning. För utfallet av den avvägningen är en uppskattning av omfattningen av de fall där missbruk förekommer av betydelse. Utredningen har till grund för sin bedömning lagt uppgifter som hämtats in, bl.a. genom enkätundersökningar, från överförmyndare, länsstyrelser och åklagarmyndigheter. Av överförmyndarnas svar framgår att en del överförmyndare är osäkra på hur det förhåller sig med hanteringen av underåriga kommuninnevänares tillgångar. Några överförmyndare har kommit missbruk av barns tillgångar på spåren. Svaren tyder dock inte på att missbruk förekommit i något större antal fall. Enligt svaren från länsstyrelserna har de flesta länsstyrelser inte upplevt att de reformerade reglerna lett till negativa verkningar för barns ekonomiska trygghet. Enligt regeringens mening ger utredningens undersökningar tillräckligt underlag för att det ska kunna slås fast att missbruket inte har ökat i någon märkbar omfattning.

Under sådana förhållanden ter det sig som uteslutet att återgå till en ordning med generell överförmyndarkontroll av föräldrars förvaltning och en allmän skyldighet för föräldrar att löpande redovisa förvaltningen. De nackdelar som ett sådant system innebär lär inte ha några förutsättningar att vinna acceptans bland föräldrar i allmänhet. Därtill kommer att arbetsbelastningen på överförmyndarna skulle öka dramatiskt. Liksom utredningen anser regeringen att huvuddragen i reformen bör behållas.

I vissa avseenden behöver regelverket dock ändras

Att huvuddragen i 1995 års reform bör behållas innebär naturligtvis inte att man kan acceptera att föräldrar i vissa fall missbrukar det förtroende som det innebär att förvalta sina barns egendom. Det innebär endast att det är mera effektivt om åtgärderna mot missbruket tar en annan form än en återgång till en allmän och omfattande överförmyndarkontroll. Utredningen har i sitt arbete funnit att det är i vissa specifika hänseenden – bl.a. i fråga om skuldsättning och skyddet när ett barn får ett stort tillskott av tillgångar – som det finns särskilt beaktansvärda risker för att barns tillgångar missbrukas. I syfte att minska de riskerna föreslår utredningen vissa lagändringar.

Enligt regeringens mening finns det starka skäl för att söka undanröja specifika missbruksrisker, även om det kan innebära vissa inskränkningar i föräldrarnas handlingsfrihet. I avsnitt 5 presenteras ett antal förslag med detta syfte.

Behov av fortsatt reformering

Det bör påpekas att den översyn som utredningen genomfört i huvudsak gäller samhällets kontroll av förmyndarnas förvaltning. Några förslag

berör emellertid även andra aspekter av förmynderskapsrätten, såsom det inbördes förhållandet mellan förmyndare och omyndig och förhållandet mellan omyndiga och utomstående. Medan reglerna som gäller vårdnad om barn under senare år har genomgått betydande reformering för att tillgodose barnets intressen i relation till föräldrarna, vilar lagstiftningen i dessa frågor i stor utsträckning ännu på principer från 1900-talets början. I vissa delar är lagstiftningen oklar och kan inte i alla avseenden anses ge uttryck för ett modernt synsätt. Några remissinstanser påpekar t.ex. att det kan finnas oklarheter i fråga om gränsdragningen mellan föräldrars underhållsskyldighet och deras rätt att, som förmyndare, disponera över sina barns tillgångar. I det nu aktuella lagstiftningsarbetet har inte fokus riktats mot dessa aspekter av förmynderskapsrätten, och det har därför endast i begränsad omfattning kunnat göras mer genomgripande analyser av frågorna. Regeringen anser dock att det finns skäl att i annat sammanhang återkomma till saken.

4.3 Även de organisatoriska förändringarna från 1995 bör behållas

Regeringens bedömning: Överflyttningen av förmynderskapsärenden från tingsrätterna till överförmyndarna har lett till ett positivt resultat. Detsamma gäller i huvudsak överföringen av tillsynsansvaret till länsstyrelserna. Det saknas skäl att återgå till den tidigare ordningen eller flytta hanteringen av ärendena till någon annan myndighet.

Utredningens bedömning stämmer överens med regeringens bedömning.

Remissinstanserna har inte yttrat sig särskilt i frågan.

Skälen för regeringens bedömning: Utredningen har granskat hur överförmyndarna har hanterat det ökade ansvar som lades på dem genom 1995 års reform. Utredningen drar, på grundval av den information som man hämtat in från överförmyndare och länsstyrelser, slutsatsen att reformen i allt väsentligt fallit väl ut. Regeringen delar den bedömningen. Det saknas anledning att gå tillbaka till den gamla ordningen eller att flytta de nya befogenheterna till någon annan myndighet.

I några remissyttranden framförs förslag om en överföring av ansvaret för överförmyndarverksamheten från kommunerna till staten. Frågan om huvudmannaskapet har inte behandlats av utredningen. Överförmyndarverksamhet har varit ett kommunalt ansvar under lång tid och det finns, särskilt med hänsyn till den nära anknytning som finns till annan kommunal verksamhet, goda skäl för den ordningen. Enligt regeringens bedömning finns det inte anledning att överväga ett överförande av ansvaret till staten.

När det gäller länsstyrelsernas tillsyn har de skäl som ledde till att tillsynen flyttades från tingsrätterna till länsstyrelserna fortfarande bärfkraft. Det är inte motiverat att närmare överväga att flytta tillsynsansvaret till någon annan myndighet än länsstyrelserna. I huvudsak har överföringen av tillsynsansvaret lett till ett positivt resultat.

Utredningen pekar på vissa allmänna svagheter i överförmyndarorganisationens sätt att fungera. Detta gäller dels frågor om kompetens och utbildning för överförmyndare och ledamöter i överförmyndarnämnder, dels frågor om överförmyndarverksamhetens organisation. Det är också tydligt att länsstyrelsernas tillsyn inte i alla avseenden har motsvarat de krav som bör ställas på den. Som redovisas i avsnitt 3 har Riksrevisionen påtalat ett antal brister i tillsynsverksamheten. Dessa frågor behandlas i avsnitt 8 och 9.

5 Föräldraförvaltning

5.1 Rättshandlingar som innebär skuldsättning

Regeringens förslag: Föräldrar ska endast med överförmyndarens samtycke få företa rättshandlingar som innebär skuldsättning av barn. Har en förälder utan samtycke företagit en sådan rättshandling, ska den ändå vara giltig om den blivit fullgjord.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår samma huvudregel som regeringen. Utredningen föreslår dock även en undantagsregel som innebär att föräldrar utan överförmyndarens samtycke ska kunna företa en rättshandling för ett barns räkning som innebär att barnet får ett kortare anstånd med betalning för en vara eller tjänst av ett mindre belopp som från början är bestämt till sin storlek.

Remissinstanserna: Den av utredningen föreslagna huvudregeln tillstyrks av de flesta remissinstanserna. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anför dock att nämnden inte kan tillstyrka utredningens förslag utan att innebörden av den nuvarande bestämmelsen klargörs. Den föreslagna bestämmelsen kan enligt nämnden innebära en försämring av det skydd som lagen ger barn mot skuldsättning genom föräldrarnas agerande och ger upphov till flera frågor, bl.a. den om barnet verkligen är rätt gäldenär trots att anspråk riktas mot barnet.

När det gäller den föreslagna undantagsregeln avstyrker *Skatteverket* utredningens förslag. Enligt verket öppnar förslaget en möjlighet för föräldrarna att vidta rättshandlingar utan överförmyndarens inblandning som innebär att barnet sätts i skuld genom kreditköp. Förslaget avstyrks också av *Konsumentverket* som bl.a. uttalar att förslaget inte överensstämmer med utredningens utgångspunkt att barn så långt det är möjligt ska skyddas från de negativa konsekvenser som en skuldsättning innebär. Även *Barnombudsmannen* avstyrker förslaget. Ombudsmannen befarar att utredningens förslag kan leda till ett stort antal onödiga betalningsanmärkningar mot barn.

Skälen för regeringens förslag

Överförmyndarens samtycke krävs för lån och andra skuldförbindelser

Enligt gällande rätt får den som är under 18 år och därmed omyndig inte själv åta sig förbindelser (9 kap. 1 § föräldrabalken). Ett barn kan alltså

inte ingå avtal som innebär skuldsättning utan förmyndarens samtycke. Ett avtal som innebär att barnet på egen hand och utan samtycke från förmyndaren åtar sig en förbindelse är därmed inte bindande för barnet. En viss modifikation av det sagda ligger dock i att ett sådant avtal blir bindande för båda parter när det har fullgjorts (9 kap. 6 §). Fullgör ett barn en förbindelse som han eller hon har åtagit sig med pengar som han eller hon själv råder över, går det därefter inte att angripa avtalet på den grunden att det ursprungligen inneburit att barnet åtagit sig en förbindelse.

För föräldrar som är förmyndare för sina barn gäller att de endast med överförmyndarens samtycke får ta upp lån eller ingå någon annan skuldförbindelse, ingå borgensförbindelse eller ställa den omyndiges egendom som säkerhet för den omyndiges eller någon annans förbindelse (13 kap. 12 §). Samtycke behövs dock inte för statliga lån som tas upp för att ge barnet hjälp till utbildning eller bosättning. Överförmyndaren får lämna samtycke endast om åtgärden behövs för att trygga barnets övriga egendom eller kan anses nödvändig för hans eller hennes utbildning eller uppehälle eller om det annars finns särskilda skäl för åtgärden. Någon uttrycklig bestämmelse om att avtal som blivit fullgjorda inte kan angripas, motsvarande den som gäller förbindelser som den omyndige själv åtar sig, finns inte för dessa fall.

Skuldsättning bör alltid kräva överförmyndarens samtycke

Det ekonomiska livet har under senare tid utvecklats på ett sådant sätt att avtal där betalning ska ske på annat sätt än med kontanter blivit allt vanligare. Avtal träffas i stor utsträckning på distans, med användning av t.ex. Internet eller telefon. Olika typer av kreditavtal förekommer ofta också i det vardagliga livet. Somliga nyttigheter och varor torde t.o.m. vara svåra att köpa mot kontant betalning.

Samtidigt är det ett ökande problem att unga människor ofta har skulder som de inte förmår betala i tid. Ibland har dessa skulder uppkommit redan innan den unge fyllde 18 år. Eftersom företag som hyresvärdar, banker och telefonoperatörer i allmänhet genomför kreditkontroller innan de tecknar avtal med en ny kund, kommer den som har anmärkningar i kreditupplysningsföretagens register att möta svårigheter när han eller hon vill hyra en lägenhet, ta ett banklån eller ingå något liknande avtal. Vissa företag lär även genomföra kreditkontroller av sökande innan anställningsavtal träffas.

Som utredningen uppmärksammar är innebörden av den nuvarande regleringen i 13 kap. 12 § föräldrabalken i hög grad oklar. I praxis finns olika tolkningar av det begrepp som används i lagtexten, ”skuldförbindelse”, för att ange när överförmyndarens tillstånd krävs. Det är bl.a. oklart i vad mån regleringen omfattar köp på kredit.

Regeringen konstaterar att det är angeläget att motverka att barn skuldsätts. Skulder leder till problem när barnet blir myndigt och ger därigenom en dålig start på vuxenlivet. Starka skäl talar alltså för en tydlig ordning som innebär att förmyndare, utan att inhämta överförmyndarens samtycke, enbart kan genomföra kontanttransaktioner för sina barns räkning. Den oklara termen skuldförbindelse bör undvikas i lagtexten. Det

avgörande för om en rättshandling ska kräva överförmyndarens samtycke bör i stället vara om den innebär att barnet sätts i skuld. Bestämmelsen i 13 kap. 12 § föräldrabalken bör ändras i enlighet med detta.

Enligt utredningen framstår det som onödigt omständligt att en förälder måste begära överförmyndarens samtycke så snart han eller hon för barnets räkning avser ingå ett avtal om köp av en vara eller tjänst som inte betalas kontant. Utredningen föreslår därför att föräldrar utan överförmyndarens tillstånd bör få ingå avtal som rör mindre värden och som innebär ett kortare betalningsansvänd.

Regeringen anser emellertid att ett sådant undantag inte är lämpligt. Som framhålls av bl.a. Skatteverket, Konsumentverket och Barnombudsmannen är det tveksamt om lagen då skulle ge ett tillräckligt skydd för barnet mot skuldsättning – tvärtom kunde det innebära en försämring av skyddet. Även om varje enskild transaktion rör ett mindre belopp, skulle illojala föräldrar kunna ådra barn betydande skulder genom att i stor utsträckning utnyttja ett sådant undantag för att i barnets namn ägna sig åt konsumtion på kredit. Till detta kommer att betalningsanmärkningar, med de problem som sådana innebär, ju många gånger uppkommer även på grund av fordringar på mindre belopp.

Har skulden upphört bör avtalet dock inte kunna angripas

Samtidigt delar regeringen utredningens uppfattning att en ordning som innebär att avtal som ingåtts utan överförmyndarens samtycke aldrig kan göras gällande framstår som väl stelbent. Det ekonomiska livets realiteter innebär onekligen att en stor mängd, även vardagliga, avtal förenas med en kortare tids skuldsättning. Som exempel kan anges att ett barn med föräldrarnas samtycke beställer en vara mot faktura med 30 dagars betalningsfrist och att föräldrarna inom betalningsfristen betalar varan med barnets pengar. Det framstår inte som rimligt att ett sådant avtal, efter det att föräldrarna fullgjort barnets betalningsskyldighet, skulle kunna ifrågasättas enbart på den grunden att det ursprungligen inneburit en skuldsättning av barnet. Om förmyndare skulle inhämta överförmyndares godkännande vid varje sådan transaktion, torde det också ge upphov till en omfattande administration.

Enligt regeringens mening ligger det nära till hands att ansluta till vad som gäller för avtal som ingås av den omyndige själv utan föräldrarnas samtycke. För sådana avtal gäller att avtalets giltighet är svävande till dess det blivit godkänt eller behörigen fullgjort. Efter behörig fullgörelse – varmed avses fullgörelse med pengar som den underårige själv råder över – är avtalet giltigt och kan inte frånträdas av någon part. Också när det gäller avsaknad av överförmyndares tillstånd till skuldsättning är det naturligt att avtalet kan göras gällande sedan skulden har blivit betald och det förhållande som ursprungligen motiverade kravet på tillstånd inte längre föreligger. Genom en sådan ordning uppnås ett skydd mot de negativa följderna av skuldsättning utan att det utesluter varje möjlighet att ingå sådana vardagliga avtal för barns räkning som innebär att en skuld uppkommer under en kort tid.

Om en förmyndare för en omyndigs räkning – eller den omyndige själv med förmyndarens samtycke – ingår ett avtal som innebär skuldsättning,

utan överförmyndarens samtycke, kan motparten inte frånträda avtalet under den tidsfrist om en månad som gäller för inhämtande av överförmyndarens samtycke (jfr 12 kap. 10 § första stycket föräldrabalken). Fullgörs avtalet för den omyndiges räkning under denna frist, bör avtalet, oavsett om överförmyndaren lämnar samtycke eller inte, vara giltigt och inte därefter kunna frånträdas av någon part. Har tidsfristen gått ut och avtalet inte heller blivit fullgjort, bör det stå motparten fritt att frånträda det, om inte något annat överenskommit mellan parterna. Om motparten väljer att inte frånträda avtalet, innebär fullgörelse även efter den tidpunkten att avtalet blir bindande.

Det är viktigt att reglerna får genomslag i praktiken

Som Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet framhåller är det viktigt att de föreslagna bestämmelserna också får genomslag i praktiken. Utredningen har övervägt om Kronofogdemyndigheten, som det i olika sammanhang föreslagits, bör vara skyldig att utreda om ett avtal som läggs till grund för en ansökan om betalningsföreläggande mot ett barn är giltigt. Regeringen delar utredningens uppfattning att det i princip inte är förenligt med Kronofogdemyndighetens roll att göra någon sådan utredning.

År 2005 infördes en skyldighet för Kronofogdemyndigheten att underätta behörig överförmyndare när en ansökan om betalningsföreläggande görs mot ett barn eller när en mål om indrivning mot ett barn anhängiggörs. Det vilar ett stort ansvar på överförmyndare att agera vid underättelser av detta slag. Överförmyndaren bör genom kontakt med föräldrar och kronofogdemyndigheten skaffa underlag för en analys av frågan huruvida det avtal som ligger till grund för ansökan är bindande eller inte. Visar analysen att avtalet inte binder barnet, ligger det på överförmyndaren att se till att ansökan bestrids för barnets räkning. Om en uppmaning till förmyndarna att bestrida ansökan inte är verksamt, är det naturligt att överförmyndaren vänder sig direkt till kronofogdemyndigheten och redovisar sin analys. Enligt 23 § lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning ska Kronofogdemyndigheten behandla en ansökan som om svaranden bestritt den om det kan antas att sökandens yrkande är ogrundat eller obefogat. De uppgifter överförmyndaren lämnar torde ofta kunna ligga till grund för en bedömning av om sökandens yrkande framstår som ogrundat eller obefogat.

Andra frågor om skuldsättning

Utredningen behandlar i några avsnitt skulder som uppkommer på andra sätt än genom föräldrars rättshandlande. Det rör sig om skulder som barn ådrar sig genom att begå brott och om skatteskulder. Vidare tar utredningen upp en fråga om anteckning av barns skulder i kreditupplysningsregister. Liksom utredningen anser regeringen att det inte finns skäl att nu föreslå några lagändringar. De överväganden som behöver göras gäller frågor som faller utanför området för detta lagstiftningsarbete.

5.2 Insättning på spärrat konto

Regeringens förslag: Den skyldighet som bl.a. dödsbon har att sätta in medel som tillfaller en omyndig person på ett spärrat bankkonto ska även omfatta

- Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av brottsskadeersättning,
- myndigheter som betalar ut ersättning i anledning av skadeståndsanspråk mot staten och
- skolhuvudmän som betalar ut skadestånd enligt lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.

Gränsen för vid vilket belopp reglerna om insättning på spärrat konto ska tillämpas sänks från två till ett prisbasbelopp.

Regeringens bedömning: Det behövs inte någon ytterligare reglering om insättning på spärrat bankkonto av medel som tillfaller ett barn genom annans avstående från arv.

Utredningens förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag. Utredningen lämnar dock inget förslag om att skadestånd enligt lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever ska sättas in på spärrat konto. Utredningen föreslår en särskild regel för tillgångar som tillfaller ett barn genom annans avstående från arv.

Remissinstanserna: Utredningens förslag tillstyrks av *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Borlänge kommun*. *Brottsoffermyndigheten* tillstyrker förslagen men anser att insättning på spärrat konto bör användas även för brottsskadeersättning understigande ett prisbasbelopp när det är förmyndaren som begått brottet mot den omyndige. Även *Barnombudsmannen* tillstyrker förslagen men anser att insättning på spärrat konto dessutom bör användas för skadestånd till en minderårig när den skadeståndsskyldige är en familjemedlem. Vidare anser ombudsmannen att brottsskadeersättning och skadestånd alltid bör stå under särskild överförmyndarkontroll om skadevällaren är en familjemedlem. *Sveriges Kommuner och Landsting* och *Föreningen Sveriges överförmyndare* menar att förslaget är bra för de berörda enskilda men medför en avsevärt ökad arbetsbelastning för överförmyndarna. *Lomma kommun* avstyrker förslaget om sänkning av beloppsgränsen till ett prisbasbelopp med hänvisning till att det skulle medföra en onödigt stor arbetsbörda för överförmyndaren. Förslaget avstyrks också av *Umeå kommun*, som menar att det inte har någon större effekt utan snarast är en återgång till vad som gällde före år 1995.

Skälen för regeringens förslag: Föräldrar har i allmänhet en förhållandevis stor frihet att disponera över sina barns tillgångar. För det mesta uppgår tillgångarna endast till mindre belopp och riskerna för missbruk från föräldrarnas sida är normalt små. En väsentligt ökad risk för missbruk av ett barns tillgångar uppkommer dock i samband med att barnet får ett större tillskott av egendom. Detta kan ske genom exempelvis arv, gåvor, försäkringsersättningar, skadestånd eller liknande. Ett effektivt sätt som lagstiftningen använder för att skydda sådana ekono-

miska tillskott är att uppställa krav på att utbetalaren sätter in pengarna på ett spärrat konto. Föräldrar som vill komma åt tillgångar på kontot måste redogöra för överförmyndaren för syftet med användningen. I detta ligger en garanti för att tillgångarna inte förslösas eller används för onödiga ändamål.

I dag är det bara dödsbon, försäkringsbolag och pensionssparinstitut som är skyldiga att göra utbetalningar till omyndiga genom direktinsättning på spärrade bankkonton (16 kap. 11 § föräldrabalken). Eftersom spärrade konton effektivt bidrar till skyddet av barns tillgångar utan att medföra någon alltför omfattande administration, finns det skäl att utveckla användandet av direktinsättning på spärrat konto.

Som utredningen föreslår bör det till att börja med krävas att också statliga skadeersättningar sätts in direkt på ett spärrat konto, t.ex. brotts-skadeersättning enligt brottskadelagen (1978:413) och skadestånd som, oavsett anspråkets grund, betalas ut av staten. Det finns skäl att särskilt värna om att barn som hamnat i en svår situation verkligen får del av pengar som betalas ut till dem.

Sedan utredningen slutförde sitt arbete har lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever införts. Lagen ger ett barn som utsatts för kränkande behandling rätt till skadestånd från huvudmannen för skolverksamheten. Enligt regeringens mening är det naturligt att ett krav på insättning på spärrat konto bör gälla också för skadestånd enligt den lagen.

Vidare anser regeringen att den beloppsgräns som gäller för kravet för insättning på spärrat konto bör sänkas. Skyldigheten att i vissa fall sätta in pengar på spärrat konto gäller nu endast för utbetalningar av belopp som överstiger två prisbasbelopp. Regeringen delar utredningens bedömning att gränsen bör sänkas till ett prisbasbelopp (f.n. 41 000 kr). Åtskilliga av de ersättningar som kan komma i fråga för direktinsättning torde ligga i spannet mellan ett och två prisbasbelopp. Utbetalningar som understiger ett prisbasbelopp innebär däremot mindre ofta någon nämnvärt ökad risk för missbruk av barnets tillgångar. Därtill kommer att ett användande av spärrade konton även för sådana utbetalningar skulle innebära en markant ökad belastning på överförmyndarna.

Det får i och för sig antas att om direktinsättning på spärrade bankkonton ska användas av fler utbetalare, och även beträffande lägre belopp än tidigare, detta innebär att överförmyndaren kommer att få göra fler provningar. I avsnitt 5.3 föreslås dock att överförmyndarens hantering när medel satts in på ett spärrat konto ska förenklas. Mot den bakgrunden torde den sammantagna effekten inte bli någon ökad arbetsbelastning för överförmyndarna.

En annan fråga är om en förälder som ska betala skadestånd till ett barn som han eller hon är förmyndare för alltid ska vara skyldig att sätta in skadeståndet på ett spärrat konto. Liksom utredningen anser regeringen att detta inte är en lämplig lösning, bl.a. med hänsyn till de begränsade möjligheterna att övervaka att en sådan regel följs och att ingripa vid överträdelser. Som närmare utvecklas i avsnitt 5.6 bör i stället en domstol vara skyldig att underrätta överförmyndaren när en förmyndare dömts att betala skadestånd till den omyndige. Överförmyndaren kan därefter, om det bedöms nödvändigt, vidta åtgärder för att barnets rätt till skadestånd realiseras och att ett utbetalat skadestånd skyddas.

Det bör tilläggas att utredningen också har ett förslag på en lagändring i förtydligande syfte när det gäller vissa skatterättsligt motiverade arvsavstående. Det har nämligen tidigare varit ganska vanligt att föräldrar vid en bouppteckning har gjort ett arvsavstående till förmån för sina barn för att på detta sätt uppnå en förmånligare arvsbeskattning. Enligt utredningen har det funnits viss tvekan om skyldigheten enligt 16 kap. 11 § föräldrabalken att sätta in pengarna på spärrat konto gäller också vid sådana skattetekniska avstående. Sedan arvsskatten nu avskaffats kan det emellertid förutses att förfoganden av detta slag kommer att förlora betydelse och ändra karaktär. Avstående torde numera nästan undantagslöst göras endast när en förälder faktiskt vill tillföra sitt barn medel. Det råder ingen tvekan om att egendom som tillkommer ett barn genom att en förälder gör ett sådant arvsavstående utgör arv från den avlidne och att egendomen därmed ska sättas in på ett spärrat konto enligt 16 kap. 11 § föräldrabalken.

5.3 Uttag från spärrat konto

<p>Regeringens förslag: Överförmyndaren ska pröva om tillgångar på ett spärrat konto får tas ut endast efter begäran av förmyndaren.</p>

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att överförmyndaren på eget initiativ ska pröva om medel som satts in på spärrat konto ska ställas under särskild överförmyndarkontroll eller om spärren ska hävas.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser kommenterar inte förslaget. *Barnombudsmannen* anser dock att överförmyndaren inte själv-mant ska granska behovet av att medel förblir spärrade. Ombudsmannen förespråkar i stället att en spärr ska prövas endast då en förälder begär det. *Karlskrona kommun* anför att, när en omyndig fått medel utbetalade till sig och medlen spärrats, det bör vara förmyndaren som inkommer till överförmyndaren med begäran att spärren upphävs. Enligt *Föreningen Sveriges överförmyndare* bör det ankomma på förmyndarna att i ett ansökningsförfarande visa att det föreligger särskilda skäl att upphäva en spärr.

Skälen för regeringens förslag: Pengar som har satts in på ett bankkonto enligt reglerna om direktinsättning i 16 kap. 11 § föräldrabalken, eller med uppgift till banken att de ska stå under särskild överförmyndarkontroll, får inte tas ut utan överförmyndarens samtycke (13 kap. 8 §). Överförmyndaren får dock helt eller delvis medge undantag från detta om det med hänsyn till föräldrarnas och den omyndiges förhållanden eller i övrigt finns särskilda skäl (13 kap. 9 § tredje stycket).

Pengar som tillhör en omyndig kan alltså komma att sättas in på ett spärrat bankkonto i två skilda situationer. För det första kan pengar sättas in på ett sådant konto därför att de har tillfallit den omyndige på visst sätt och överstiger ett visst värde. Det följer då av lag att de ska sättas in på ett spärrat bankkonto (16 kap. 11 §). Överförmyndaren kan besluta att reglerna om kontrollerad föräldraförvaltning i 13 kap. 3–7 §§ ska tillämpas på sådana medel (13 kap. 19 §). Om något sådant beslut inte fattas, gäller endast att pengarna inte får tas ut från kontot utan överförmynd-

darens samtycke (jfr 13 kap. 8 §). För det andra kan pengar komma att sättas in på ett spärrat bankkonto därför att de enligt villkor vid en gåva, i ett testamente eller i ett förmånstagarförordnande ska stå under särskild överförmyndarkontroll. I så fall ska bestämmelserna i 13 kap. 3–7 §§ om kontrollerad föräldraförvaltning utan vidare tillämpas. Pengarna får inte heller tas ut från kontot utan överförmyndarens samtycke.

Utredningen uppmärksammar frågan hur överförmyndaren bör agera när han eller hon får upplysningar om att pengar satts in på ett spärrat konto. Frågan gäller närmast om överförmyndaren självmant bör ta ställning till om spärren ska hävas eller om en sådan prövning bör göras först då föräldrarna begär det. Enligt utredningen tillämpas på de flesta håll i dag en rutin som innebär att, när medel sätts in på ett spärrat konto med stöd av 16 kap. 11 §, överförmyndaren självmant bedömer om det finns skäl att göra inskränkningar i den fria föräldraförvaltningen. Om det inte anses finnas sådant skäl, hävs spärren. Stöd för att tillämpa en sådan rutin finns i vissa uttalanden i propositionen till 1995 års reform (se prop. 1993/94:251 s. 129 och 286).

Utgångspunkten bör enligt regeringens mening vara att användandet av spärrade konton ska bidra till skyddet av barns tillgångar utan att medföra någon alltför omfattande administration för föräldrar eller överförmyndare. För att reglerna om direktinsättning på spärrade konton ska kunna fylla en sådan funktion krävs det att uttagsspärrar inte hävs rutinmässigt utan att sådana beslut fattas efter utredning och med fullgott underlag.

Det torde vara förenat med betydande svårigheter för överförmyndaren att avgöra om det finns risk att tillgångar används till annat än barnets bästa innan det gjorts någon konkret begäran om att få ta medlen i anspråk. Först när en sådan begäran har gjorts, med angivande av syftet med uttaget, kan överförmyndaren bilda sig en klar uppfattning om skyddsbehovet. Skyddssyftet med användandet av spärrade konton uppnås därför bättre om en prövning görs endast efter förmyndarnas begäran. Som utredningen påpekar kan det i och för sig anföras systematiska skäl mot en sådan lösning, eftersom det då finns en kategori av tillgångar som inte faller under reglerna om kontrollerad föräldraförvaltning men som inte heller disponeras fritt av föräldrarna. Regeringen anser dock att de sakliga skälen väger tyngre. Med en modell där en uttagsspärr provas endast efter ansökan från förmyndarna uppnås ett starkt skydd utan någon omfattande administration. Så länge föräldrarna inte begär att få röra barnets pengar, behöver överförmyndaren inte fatta några beslut med anledning av insättningen. Inte heller föräldrarna behöver besväras med att avge någon redovisning eller årsräkning. Vill föräldrarna disponera över medlen, garanteras förutsättningarna för en säker prövning. Genom att föräldrarna nödgas uppge syftet med uttaget kan överförmyndaren bedöma om det är lämpligt att medge uttaget. Vidare säkerställs att den omyndige själv i vissa fall får möjlighet att yttra sig (jfr 16 kap. 9 §).

Regeringen föreslår alltså att överförmyndaren inte på eget initiativ ska göra någon prövning sedan pengar satts in på ett spärrat konto. Först när förmyndare ansöker om tillstånd att disponera medlen, bör överförmyndaren överväga om ett begärt uttag bör tillåtas.

Också lagtekniskt bör reglerna kunna få en enklare utformning. I dag kan medel som satts in på ett spärrat konto tas ut, dels efter samtycke av

överförmyndaren enligt 13 kap. 8 §, dels efter det att överförmyndaren med tillämpning av 13 kap. 9 § beslutat att medge undantag från samtyckeskravet. En sådan dubbelreglering kan ge upphov till oklarhet om hur en överförmyndare ska agera sedan medel satts in på ett spärrat konto. I stället bör överförmyndarens möjlighet att enligt 13 kap. 9 § generellt medge undantag från kravet på samtycke avskaffas och frågan om samtycke till uttag endast regleras i 13 kap 8 §. Ett samtycke enligt 13 kap. 8 § kan gälla hela det på kontot inestående beloppet eller delar av det. Det kan gälla tills vidare eller begränsas i tiden. Om förutsättningarna ändras, kan det dessutom återkallas (se 16 kap. 9 §). Det finns alltså inte behov av någon särskild reglering som ger möjlighet att medge undantag från samtyckeskravet i 13 kap. 8 §.

Av 20 kap. 4 § föräldrabalken framgår att överförmyndarens samtycke till en viss åtgärd kan begäras av förmyndaren. När 13 kap. 9 § ändras så att möjligheten att medge undantag från samtyckeskravet i 13 kap. 8 § tas bort, kommer den enda möjligheten för föräldrar att disponera över sådana medel vara att begära överförmyndarens samtycke till ett uttag. Det innebär att en fråga om samtycke till uttag av medel från ett spärrat konto aktualiseras endast om förmyndaren begär sådant samtycke.

5.4 Spärr av vissa finansiella tillgångar

Regeringens förslag: Överförmyndaren ska kunna begränsa föräldrars rätt att förfoga över rättigheter som registreras enligt lagen om kontoföring av finansiella instrument eller som avses i lagen om investeringsfonder. Bestämmelserna om att premieobligationer i vissa fall ska skrivas in i statsskuldboken avskaffas.

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser kommenterar förslaget. Det tillstyrks av *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Barnombudsmannen*, *Borlänge kommun* och *Skara kommun*.

Skälen för regeringens förslag: Överförmyndaren kan bestämma att en omyndig persons värdepapper ska förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden eller av ett motsvarande utländskt institut (13 kap. 19 § föräldrabalken). När ett sådant beslut fattas, ska föräldern träffa avtal med ett värdepappersinstitut på villkor som överförmyndaren godkänt. I fråga om värdepapper i elektronisk form som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument får föräldern i stället låta registrera att föräldern får överlåta eller pantsätta rättigheten eller uppbära på rättigheten belöpande kapitalbelopp endast med överförmyndarens tillstånd. Överförmyndaren kan också bestämma att premieobligationer som har utfärdats av staten ska skrivas in i statsskuldboken med förbehåll att belopp som hänför sig till obligationen inte får lyftas utan överförmyndarens samtycke.

De flesta finansiella instrument är numera elektroniska och kontobaserade. Beträffande sådana instrument har överförmyndaren i dag inte någon möjlighet att på egen hand vidta åtgärder för att förhindra att

tillgångarna disponeras av föräldrar. Överförmyndaren är hänvisad till att uppmåna föräldrarna att vidta åtgärder. Flera överförmyndare har enligt utredningen efterlyst en möjlighet att direkt kunna spärra sådana tillgångar på motsvarande sätt som bankkonton kan spärras. Också regeringen anser att en sådan möjlighet bör införas, så att överförmyndaren effektivt kan skydda tillgångarna om det uppkommer en misstanke om att de kan komma att användas för annat än barnets bästa.

Överförmyndaren bör alltså ha möjlighet att ta direkt kontakt med en central värdepappersförvarare eller den som för ett register över fondandelsägare för att meddela att föräldrarna inte får förfoga över sådana tillgångar som tillhör ett barn. I de fall de finansiella instrumenten är förvaltarregistrerade bör överförmyndaren ha möjlighet att ta kontakt med förvaltaren och anmäla till denne att föräldrarna inte får förfoga över tillgångarna utan överförmyndarens samtycke.

Premieobligationer förekommer i dag endast i elektronisk form. Obligationerna registreras enligt lagen om kontoföring av finansiella instrument. Därmed fyller inte längre den bestämmelse som ger överförmyndaren möjlighet att föreskriva att premieobligationer i vissa fall ska skrivas in i statsskuldboken någon funktion. Bestämmelsen bör upphävas.

Det kan tilläggas att det även i fortsättning bör finnas möjlighet för överförmyndaren att bestämma att fysiska värdehandlingar ska förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt nuvarande regler i 13 kap. 19 §. I den mån fysiska värdehandlingar behöver skyddas måste det finnas regler som gör det möjligt att kräva att föräldrar lämnar dessa handlingar ifrån sig till exempelvis en bank för förvaring och förvaltning under villkor som överförmyndaren godkänner.

5.5 Gåvor till barn

<p>Regeringens bedömning: Det bör inte göras någon ändring i föräldrabalken eller gåvolagen för att skydda gåvor från föräldrar till barn.</p>

Utredningens förslag: Utredningen föreslår dels att 4 § lagen (1936:83) angående vissa utfästelser om gåva (gåvolagen) ändras på så sätt att det anges att en gåva inte är fullbordad om givaren ensam eller i förening med annan kan förfoga över egendomen även utan att förbehålla sig en sådan rätt, dels att 13 kap. 2 § föräldrabalken ändras så att ett villkor om särskild överförmyndarkontroll som en förälder ställer upp i samband med en gåva inte ska kunna återkallas. Utredningens syfte med förslagen är att förtydliga när en gåva genom insättning på bankkonto är fullbordad.

Remissinstanserna: Utredningens förslag tillstyrks av *Skatteverket* och *Barnombudsmannen*.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet finner inte anledning att vare sig tillstyrka eller avstyrka förslagen. Enligt nämnden innebär förslaget att ett villkor om särskild överförmyndarkontroll inte kan återkallas endast ett lagfästade av en redan gällande princip. Inte heller

det föreslagna tillägget i 4 § gåvolagen innebär enligt nämnden någon förändring i gällande rätt.

Svenska Bankföreningen avstyrker utredningens förslag eftersom det, enligt föreningen, framstår som verklighetsfrämmande och måste arbetas om. Föreningen föreslår att 4 § gåvolagen preciseras genom att det görs tydligt att en gåva genom insättning på bankkonto är fullbordad om inte givare förbehållit sig rätt att för egen räkning förfoga över egendomen. *Sveriges Kommuner och Landsting* ansluter sig till Svenska Bankföreningens förslag. Även *Stockholms tingsrätt* föreslår att en lösning i linje med den av Svenska Bankföreningen förordade analyseras närmare.

Utredningens förslag avstyrks vidare av *Göta Hovrätt* som anser att lagstiftningen bör utformas så att sakrättsligt skydd för gåvor till underåriga genom insättning på bankkonto inträder redan genom insättningen på kontot. *Sveriges advokatsamfund* anser det vara en alltför komplicerad åtgärd för föräldrar att ange villkor och särskild överförmyndarkontroll för att uppnå sakrättsligt skydd. Enligt samfundet är det lämpligt med en precisering av gåvolagen så att föräldrars insättningar av medel på barns konto blir sakrättsligt skyddade direkt när givaren överlämnat pengar till banken utan att förbehålla sig rätten att för egen räkning förfoga över egendomen.

Finansinspektionen påpekar att motsvarande resonemang som utredningen för angående förordnanden om särskild överförmyndarkontroll även skulle kunna föras för medel som ställs under särskild förvaltning.

Bakgrund

Rättslig reglering av gåvor

En särskild fråga som utredningen uppmärksammar är när egendom som ett barn får som gåva verkligen blir barnets, i den meningen att egendomen inte längre är rättsligt åtkomlig, varken för givaren eller för givarens borgenärer. Frågan ställs på sin spets när det gäller gåvor som ett barn får från sin förmyndare.

I 1 § lagen (1936:83) angående vissa utfästelser om gåva (gåvolagen) finns bestämmelser om under vilka förhållanden en utfästelse om gåva är bindande för givaren i förhållande till mottagaren (första stycket). Vidare anges att det krävs att en gåva fullbordas för att den ska ha verkan mot givarens borgenärer (andra stycket). I 2–4 §§ regleras hur gåvor av vissa olika slag av lös egendom fullbordas.

I 2 § anges att en gåva av pengar eller lösören fullbordas genom att egendomen kommer i mottagarens besittning. Vidare framgår att gåvor av sådana rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument, t.ex. aktier i avstämningsbolag och andelar i vissa värdepappersfonder, fullgörs genom att rättigheten registreras för gåvotagaren eller, om rättigheten är föremål för s.k. förvaltarregistrering, genom att förvaltaren underrättas.

Enligt 3 § fullbordas gåvor av löpande skuldebrev och andra presentationspapper genom tradition (första stycket). Gåvor av enkla skuldebrev och andra fordringar fullbordas genom att givaren underrättar gäldenären (tredje stycket). Om gåvan tillkommit genom en sådan utfästelse

som sägs i 1 § första stycket kan gåvan även fullbordas genom att gåvotagaren underrättar gäldenären.

Om någon såsom gåva överlämnar pengar till en bank, utan att förbehålla sig rätten att förfoga över dem, är, enligt 4 § gåvolagen, gåvan att anse som fullbordad när banken har tagit emot pengarna för gåvotagarens räkning. Detsamma gäller om givaren till gåvotagarens konto låter överföra medel som han eller hon har inestående i banken. I Lagberedningens förslag till gåvolag fanns inte några motsvarande bestämmelser. I kommentaren till 2 § behandlade beredningen gåvor, som hade formen av insättning av pengar i bank i annans namn, som en särskild, i praxis utvecklad, form av tradition. Bestämmelsen i 4 § tillkom sedan Lagrådet uttalat att det fanns anledning att ge ytterligare stadga åt denna praxis genom att reglera denna typ av gåvor i en särskild bestämmelse.

Särskilt om gåvor från förmyndare till barn

Den som är under 18 år får inte själv råda över sin egendom eller åta sig förbindelser i vidare mån än vad som ska gälla på grund av lag eller villkor vid förvärv av gåva eller testamente m.m. (9 kap. 1 § föräldrabalken). Detta innebär inte att ett barn generellt fränkänns behörighet att företa rättshandlingar. Barns förmåga att på egen hand förvärva rättigheter berörs inte alls.

Som huvudregel gäller därmed att barn själva kan ta emot gåvor. Huvudregeln modifieras dock av det grundläggande kravet på tillräcklig förståndsutveckling som förutsättning för att kunna företa en rättshandling, vilket i detta fall innebär att barnet måste förstå innebörden av en gåva för att själv kunna ta emot den. Kravet på förståndsutveckling blir beroende av föremålet för gåvan på så sätt att högre krav ställs om det är fråga om t.ex. en fordringsrätt än ett lösöreföremål (se NJA II 1924 s. 314 f.).

Före tillkomsten av 1924 års lag om förmyndarskap ansågs det osäkert i vilken utsträckning ett barn på egen hand kunde ta emot en gåva från sin förmyndare. I lagens förarbeten klargjordes dock att det inte finns något principiellt hinder mot en sådan gåva men att det ligger i sakens natur att bedömningen av om sådana åtgärder som är nödvändiga för en giltig gåva, såsom tradition av lösöre, ägt rum måste ske med försiktighet (se NJA II 1924 s. 333 f.).

I fall när ett barn inte själv kan ta emot en gåva måste han eller hon företrädas av någon. Normalt är det barnets förmyndare som företräder barnet i sådana sammanhang. Om det är barnets förmyndare som är givare, kan denne dock inte samtidigt företräda barnet som mottagare (12 kap. 8 § föräldrabalken). I sådana fall kan en god man utses att företräda barnet (11 kap. 2 §). Om en förmyndare avser att skänka pengar till sitt barn genom att sätta in pengarna på bank för barnets räkning, anses det dock att någon god man inte behöver utses för barnet. Banken anses i den situationen kunna företräda barnet (se NJA II 1924 s. 334).

Skälen för regeringens bedömning

Gåvor av pengar från föräldrar till barn avser sammantaget mycket stora belopp. Inte minst mot den bakgrunden är det viktigt att reglerna kring sådana gåvor är ändamålsenligt utformade och att de inte ger utrymme för några slag av missbruk. Reglerna bör givetvis ge garantier för att egendom som skänks till ett barn verkligen kommer barnet till del och skyddas även mot givarens borgenärer. Reglerna bör också vara ägnade att förhindra att föräldrar använder sina barn som bulvaner i eget intresse. Samtidigt bör reglerna inte uppställa några onödiga hinder för föräldrar att på ett enkelt sätt ge gåvor till sina barn.

För att en gåva som sker genom insättning på bank ska anses fullbordad krävs alltså att givaren inte förbehållit sig rätt att förfoga över medlen. Det har ifrågasatts om de ändringar i förmynderskapslagstiftningen som gjordes 1995 har betydelse för fullbordandepunkten för gåvor från föräldrar till barn. Frågan har, bl.a. med utgångspunkt från vissa förarbetsuttalanden (prop. 1993/94:251 s. 235 f.), diskuterats i den juridiska litteraturen (se främst Wallin, Lagen om skuldebrev m.m., s. 243 f.). I detta sammanhang bör först behandlas en fråga som diskuteras av några remissinstanser, nämligen huruvida det finns en skillnad mellan när gåvan ska anses fullbordad mellan parterna (obligationsrättslig verkan) och i förhållande till givarens borgenärer (sakrättslig verkan). Enligt regeringens mening står det dock klart att även obligationsrättslig giltighet av en gåva kräver, med undantag av de i 1 § gåvolagen behandlade bindande utfästelserna, att det har företagits de åtgärder som är nödvändiga för att gåvan ska anses fullbordad (jfr NJA II 1936 s. 146 och rättsfallet NJA 1993 s. 560). Frågan om en gåva har fullbordats är alltså av betydelse för gåvans giltighet både mellan parterna och i förhållande till givarens borgenärer.

Ordalydelsen i 4 § gåvolagen ger närmast vid handen att en gåva som sker genom insättning i bank till förmån för gåvotagaren fullbordas genom insättningen som sådan, under förutsättning att givaren inte förbehåller sig rätt att förfoga över medlen. Som lagtexten har utformats saknar det alltså betydelse huruvida givaren, utan särskilt förbehåll, på någon annan grund har rätt att disponera över de bortgivna medlen. I Marks von Würtembergs kommentar till lagen (Marks von Würtemberg, Lagen om skuldebrev, s. 162) framhålls att vad som åsyftas med förbehåll är sådana som avser rätt för givaren att själv tillgodogöra sig medlen. Bestämmelsen tillkom på Lagrådets förslag som en kodifiering av vad som redan ansågs gälla i praxis. Det är mot den bakgrunden av intresse att framhålla att vid tidpunkten för gåvolagens tillkomst disponerades omyndigas medel av förmyndaren, utan att tillstånd från överförmyndare eller liknande krävdes, på liknande sätt som gäller efter 1995 års förmynderskapsreform. Särskilt betydelsefullt i detta sammanhang blir ett av de avgöranden som Lagberedningen åberopade, NJA 1899 s. 545. I avgörandet ansågs mindre belopp som givaren under en följd av år satt in på sina omyndiga barns bankböcker utgöra fullbordade gåvor, trots att givaren var barnens förmyndare och som sådan disponerade medlen för barnens räkning.

Enligt 2 § gåvolagen fullbordas gåvor av pengar och andra lösören genom att egendomen kommer i mottagarens besittning. Ger förmynda-

ren t.ex. en cykel till barnet i gåva och överlämnar cykeln med nycklar till barnet, torde därmed gåvan anses fullbordad, i varje fall om barnet inte bor tillsammans med föräldern. Detta gäller trots att förmyndaren kan besluta att sälja cykeln för barnets räkning om det anses påkallat.

När det gäller gåvor av sådana finansiella instrument som registreras enligt lagen om kontoföring av finansiella instrument fullbordas en gåva genom att rättigheten registreras för gåvotagaren. Sådan registrering ska göras efter anmälan av överlåtaren (jfr 6 kap. 2 § lagen om kontoföring av finansiella instrument). Om en förmyndare ger t.ex. fondandelar till ett barn och anmäler överlåtelsen till en central värdepappersförvarare, torde alltså gåvan anses som fullbordad vid registreringen. Detta gäller trots att förmyndarna normalt kan disponera över fondandelarna för barnets räkning utan överförmyndarens tillstånd.

Mot bakgrund av det sagda gör regeringen bedömningen att det med tillräcklig klarhet framgår av lagtextens ordalydelse och omständigheterna vid dess tillkomst vilken innebörd gällande rätt har. Det finns alltså inte något behov av klargörande lagändringar.

Det kan ifrågasättas om den nuvarande ordningen öppnar för möjligheter till skentransaktioner i allt för stor utsträckning. Mot detta kan dock anföras att möjligheterna för återvinning av gåvor till närstående vid obestånd är så goda att missbruk i många fall torde kunna komma åt med tillämpning av dem. Enligt regeringens mening finns det inte tillräckliga skäl att nu göra någon ändring i de regler som gäller för när en gåva, som sker genom insättning på bankkonto i annans namn, ska anses fullbordad.

5.6 Bättre tillgång till information

Regeringens förslag: Överförmyndaren ska ha rätt att för tillsynsändamål begära uppgifter från banker och vissa andra finansiella företag.

Regeringens bedömning: Överförmyndarens förutsättningar för att utöva sitt uppdrag bör förbättras genom att fler myndigheter blir skyldiga att självmant lämna uppgifter i vissa situationer.

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens förslag. Utredningen föreslår dock även att en bestämmelse om skyldighet för socialnämnden att lämna information till överförmyndaren i vissa situationer överförs från socialtjänstförordningen till socialtjänstlagen.

Remissinstanserna: Utredningens förslag tillstyrks av *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Konsumentverket*, *Barnombudsmannen*, *Sveriges Kommuner och Landsting*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Umeå kommun*. *Svenska Bankföreningen* har ingen erinran mot en utvidgad uppgiftsskyldighet.

Finansinspektionen anser att det bör framgå närmare vilka uppgifter som det finansiella företaget ska lämna. Inspektionen anser att det också bör övervägas om bestämmelsen även bör omfatta institut för elektroniska pengar och försäkringsbolag.

Föreningen Sveriges överförmyndare tillstyrker utredningens förslag och framhåller att huvudregeln med fri föräldraförvaltning kräver att överförmyndaren aviseras om ifrågasatta förhållanden från andra sam-

hällsorgan. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* tillstyrker förslaget till ändring i socialtjänstlagen men framhåller samtidigt att effekten lär bli begränsad och att det krävs ökad information till dem som berörs. *Brottsoffermyndigheten* anför att domstolarna bör få i uppgift att underrätta överförmyndaren i de fall en förmyndare förpliktas att utge skadestånd till sitt barn, för att säkerställa att skadeståndet betalas ut och att det används i barnets intresse. Myndigheten anser också att det bör övervägas om inte en särskild företrädare för barn borde få en utökad behörighet i lag att hjälpa barnet att få ut tillerkänt skadestånd, försäkringsersättning och brottsskadeersättning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Effektiv tillsyn bygger på god information

En överförmyndares möjlighet att granska föräldrars förvaltning av egendom är beroende av att han eller hon får del av relevanta uppgifter från föräldrar, myndigheter, banker och andra finansiella företag. Ett viktigt underlag för överförmyndarens granskning är naturligtvis föräldrarnas egna uppgifter. Visserligen är det endast de föräldrar som är föremål för kontrollerad förvaltning som ska redovisa sin förvaltning i en årsräkning till överförmyndaren, men även övriga föräldrar är skyldiga att lämna de uppgifter om förvaltningen som överförmyndaren begär (12 kap. 9 § andra stycket föräldrabalken).

Den information som föräldrarna lämnar måste dock, om tillsynen ska vara effektiv, kunna kontrolleras mot utomstående källor. Överförmyndarens behov av uppgifter från myndigheter tillgodoses i dag främst genom bestämmelsen i 16 kap. 10 § första stycket. Av den bestämmelsen framgår att socialnämnden och andra myndigheter är skyldiga att på begäran av överförmyndaren lämna de uppgifter som behövs för överförmyndarens tillsynsverksamhet.

Banker bör vara skyldiga att lämna information

Bankers och kreditmarknadsföretags verksamhet regleras i väsentliga delar av lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse. Enligt 1 kap. 10 § första stycket i den lagen får inte enskildas förhållanden till ett kreditinstitut, dvs. en bank eller ett kreditmarknadsföretag, obehörigen röjas. Det råder alltså både handlingssekretess och tystnadsplikt. Tystnadsplikten hindrar i princip kreditinstitutet från att lämna uppgifter om huruvida en viss person över huvud taget har något mellanhavande med institutet. Hindret består även efter det att kundrelationen upphört.

Regleringen utesluter inte att överförmyndaren ställer frågor till en bank, som i samband därmed får avgöra huruvida den efterfrågade uppgiften kan lämnas ut. Den omständigheten att banken lämnar ut en uppgift till överförmyndaren innebär inte utan vidare att banken kan anses ha överträtt tystnadsplikten. Om viktigare allmänna intressen kan anses kräva att upplysningarna lämnas och något lojalt intresse för bankkunden inte synes stå i vägen, torde upplysningarna kunna lämnas. I tveksamma fall bör dock tystnadsplikt iakttas.

Enligt 9 kap. 5 § andra stycket lagen om bank- och finansieringsrörelse är ett kreditinstitut skyldigt att på begäran av överförmyndare, förmyndare m.fl. utfärda bevis om beloppet av de medel som sätts in eller står inne och som förvaltas enligt föräldrabalken av bl.a. en förmyndare. Kreditinstitut ska också i förekommande fall intyga att ett meddelat tillstånd till uttag inte utnyttjats.

Bestämmelser om tystnadsplikt finns även för andra företag med vilka enskilda har ekonomiska mellanhavanden. Sådana bestämmelser finns i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden, lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument och lagen (2004:46) om investeringsfonder.

Den ovan beskrivna regeln i 9 kap. 5 § andra stycket lagen om bank- och finansieringsrörelse ger överförmyndaren möjlighet att begära viss information från kreditinstitut beträffande konton som förvaltas av förmyndare, nämligen uppgifter om beloppet av de medel som sätts in eller står inne på kontot. Barn kan emellertid ha även andra finansiella tillgångar än pengar på konto, t.ex. aktier, fondandelar och obligationer. Det saknas i dag regler som ger överförmyndaren rätt att för tillsynsändamål begära information från t.ex. centrala värdepappersförvarare eller fondbolag. Enligt utredningen har flera överförmyndare anfört att deras tillsyn skulle bli mer effektiv om de gavs möjlighet att begära information även från andra finansiella företag än banker och andra kreditinstitut, såsom centrala värdepappersförvarare och värdepappersbolag.

Tanken bakom regleringen i 9 kap. 5 § lagen om bank- och finansieringsrörelse är att överförmyndaren ska kunna kontrollera barns ekonomi för att försäkra sig om att förvaltningen sköts tillfredsställande. Regeringen delar utredningens uppfattning att det inte finns anledning att göra skillnad på den del av barnets ekonomi som består av banktillgodohavanden och den del som består av aktier, fondandelar, premieobligationer m.m. Överförmyndaren bör alltså ha rätt till insyn i barns affärer även med fondbolag, centrala värdepappersförvarare m.fl. Däremot har det inte framkommit behov av att, som Finansinspektionen har varit inne på, låta också institut för elektroniska pengar och försäkringsbolag omfattas av skyldigheten.

Med stöd av en sådan rätt till information bör överförmyndaren kunna få tillgång till alla uppgifter om barnets ekonomi som det finansiella företaget har tillgång till. Det är inte möjligt att i lagen närmare precisera vilka uppgifter som ska lämnas ut. Normalt torde överförmyndaren endast ha behov av uppgifter om barnets tillgodohavanden, innehav eller liknande och de transaktioner som företagits med barnets tillgångar. På samma sätt som vid tillämpningen av 16 kap. 10 § föräldrabalken bör det emellertid vara överförmyndaren som, utifrån förutsättningarna i varje enskilt ärende, avgör vilken information han eller hon behöver. Det finansiella företaget bör alltså inte göra någon självständig bedömning av överförmyndarens behov av den begärda uppgiften.

Myndigheternas informationsskyldighet bör utvidgas

Myndigheter är skyldiga att lämna den information som överförmyndaren begär. Det är överförmyndaren själv som avgör vilken information

som behövs för tillsynen. Den uppgiftslämnande myndigheten ska inte göra någon självständig prövning av vilka uppgifter som ska lämnas. Skyldigheten för myndigheter att lämna uppgifter innebär att den sekretess som annars skulle ha gällt mot överförmyndaren faller. Sekretess gäller även hos överförmyndaren (se 9 kap. 14 § samt 14 kap. 1 § jämförd med 13 kap. 6 § sekretesslagen).

I ett antal förordningar har regeringen dessutom ålagt myndigheter att självmant underrätta överförmyndaren om vissa förhållanden. En sådan skyldighet gäller t.ex. för socialnämnden om den finner att förhållandena talar för att en förälder inte kommer att förvalta sitt barns egendom på ett betryggande sätt (5 kap. 3 § socialtjänstförordningen [2001:937]), för kronofogdemyndighet när ett barn registreras för en skuld i kronofogdemyndighetens register eller när en ansökan om betalningsföreläggande eller handräckning ges in (2 kap. 9 § utsökningsförordningen [1981:981] och 8 a § förordningen [1991:1339] om betalningsföreläggande och handräckning) samt för Brottsoffermyndigheten när brottsskadeersättning betalas ut till ett barn (se 4 a § brottsskadeförordningen [1978:653]).

Socialnämnden är i praktiken en av de viktigaste källorna till information om barns förhållanden. Det är ofta inom ramen för socialtjänstens verksamhet som familjer där barn riskerar att fara illa först uppmärksammas. Enligt socialtjänstförordningen ska socialnämnden anmäla till överförmyndaren om den finner att förhållandena talar för att en förälder inte kommer att förvalta sitt barns egendom på ett betryggande sätt. I ett system där föräldraförvaltningen som huvudregel är fri är överförmyndaren till stor del beroende av denna typ av underrättelser för att uppmärksamma fall där åtgärder för att skydda ett barns egendom kan behöva skyddas.

Enligt utredningen anser många överförmyndare att socialnämnderna brister i sin rapportering. En vanlig uppfattning är att bestämmelsen i förordningen inte är bekant för socialnämndernas tjänstemän. Utredningen föreslår därför att rapporteringsskyldigheten ytterligare bör betonas genom att tas in i socialtjänstlagen. Regeringen delar utredningens uppfattning om vilken av att rapporteringsskyldigheten följs. För att uppnå detta har det dock mindre betydelse om bestämmelsen finns i lag eller förordning. Av större betydelse är i stället, som Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet påpekar, att information om bestämmelsen sprids till socialnämnderna. Enligt regeringens mening är det lämpligt att bestämmelser om skyldighet för myndigheter att lämna upplysningar till överförmyndare ges i förordning. En sådan reglering ger bättre förutsättningar för anpassning till ändrade förhållanden. Någon ändring av regleringen beträffande socialnämndernas rapporteringsskyldighet bör därför inte göras. De brister i efterlevnaden som konstaterats bör åtgärdas genom en riktad informationssatsning.

I den undersökning bland överförmyndare som utredningen genomförde år 2002 ställdes frågan om fler myndigheter bör åläggas att självmant lämna uppgifter till överförmyndaren för att underlätta dennes tillsynsverksamhet. En del överförmyndare lämnade i sina svar förslag på myndigheter som enligt deras uppfattning borde ha en sådan skyldighet, medan andra menade att nuvarande ordning är tillfredsställande.

Det kan ofta finnas särskild stor anledning för överförmyndaren att överväga om skyddsåtgärder behövs när ett barn just har fått ett stort

tillskott av egendom från sin förälder. Det förekommer att sådana tillskott sker huvudsakligen i syfte att freda tillgångarna från utmätning och att föräldern avser att längre fram återta tillgångarna från barnet. I den mån det står klart att tillskottet utgjort en ogiltig skentransaktion har överförmyndaren i och för sig inte anledning att motsätta sig ett sådant återtagande. Men om överförmyndaren har anledning att räkna med att tillskottet har utgjort en giltig förmögenhetsöverföring, bör det givetvis ankomma på honom eller henne att vidta lämpliga åtgärder för att förhindra att tillgångarna tas tillbaka. För att överförmyndaren ska uppmärksammas på sådana situationer bör det införas en skyldighet för Kronofogdemyndigheten att underrätta överförmyndaren när myndigheten uppmärksammar en större förmögenhetsöverföring från förälder till barn. Regeringen avser därför att i förordning införa en skyldighet för Kronofogdemyndigheten att underrätta överförmyndaren om det i ett utmätningssärende framkommer uppgift om att tillgångar vars värde överstiger ett prisbasbelopp lämnats som gåva eller på annat sätt förts över till ett barn.

Domstolar är skyldiga att underrätta överförmyndaren i bl.a. ärenden som rör förmynderskap. Som utredningen påpekar skulle man härutöver kunna tänka sig att domstolar åläggs en skyldighet att rapportera till överförmyndaren i de fall då en förmyndare förpliktas att utge skadestånd till sitt barn. I situationer då ett barn far illa, t.ex. på grund av att det utsätts för misshandel av sina föräldrar, är det främst polis och åklagare som har möjlighet att uppmärksamma barnets behov av hjälp. De åtgärder som därvid kan bli aktuella ankommer i första hand på socialnämnden och denna torde, i samband med att föräldrars brott mot barn anmäls, normalt kopplas in på ett tidigt stadium. Vid tiden för domstols handläggning av skadestandsfrågan bör, om det finns behov av det för att ta tillvara barnets rätt under förundersökning och rättegång, en ställföreträdare redan ha utsetts för barnet, t.ex. en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en företrädare enligt lagen (1999:977) om särskild företrädare för barn. Det finns dock anledning att uppmärksamma att en särskild företrädarens uppdrag, liksom ett målsägandebiträdes, upphör när domen vunnit laga kraft. Det ingår alltså inte i uppdraget att biträda ett barn med att kräva ut ett eventuellt utdömt skadestånd. Det innebär att barn som har utsatts för brott av en förmyndare kan sakna företrädare när utdömt skadestånd ska utkrävas från gärningsmannen eller när en begäran om brottsskadeersättning ska göras. I dessa situationer kan en god man behöva utses för barnet enligt 11 kap. 2 § föräldrabalken. För att överförmyndaren ska kunna ta ställning till om det finns ett sådant behov bör domstolar åläggas att underrätta överförmyndaren när ett barn tilldöms skadestånd som ska utges av barnets förmyndare. Genom en sådan underrättelse bereds också överförmyndaren möjlighet att ta ställning till om föräldern bör åläggas att sätta in skadeståndet på ett spärrat bankkonto eller om det behöver vidtas andra åtgärder för att skydda barnets egendom. Regeringen avser att ta in bestämmelser om detta i förordning.

5.7 Placering på bankkonto m.m.

Regeringens förslag: Bestämmelserna om placering av barns tillgångar vid kontrollerad förvaltning ändras så att medel även kan placeras på ett konto hos ett värdepappersbolag i samband med placering i fondandelar eller aktier. I lagen förtydligas hur banker ska hantera medel som någon som fyllt 16 år själv satt in på konto i banken. Bestämmelserna om detta tas in i föräldrabalken. En bestämmelse som innebär en skyldighet för banker och kreditmarknadsföretag att anteckna inskränkningar i förfoganderätten över insatta medel behålls i lagen om bank- och finansieringsrörelse.

Utredningens förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Det flesta remissinstanser berör inte förslagen. *Finansinspektionen* tillstyrker att pengar kan placeras på konto hos ett värdepappersbolag i samband med placering i aktier eller fondandelar.

Skälen för regeringens förslag

Placering på konto i samband med köp av finansiella instrument

Vid kontrollerad föräldraförvaltning ska pengar som inte placeras i värdepapper, fastigheter etc., och som inte heller omedelbart behöver användas, göras räntebärande genom insättning på bank eller i kreditmarknadsföretag (13 kap. 7 § föräldrabalken).

Ett barns tillgångar får även vid kontrollerad förvaltning placeras i andelar i värdepappersfonder utan särskilt samtycke från överförmyndaren. Handel med fondandelar förutsätter regelmässigt ett till placeringsverksamheten kopplat likvidkonto för att värdepappersinstitutet ska kunna hantera köp- och försäljningslikvider, ränteutbetalningar och utdelningar. Det går normalt till så att ett konto kopplas till en värdepappersdepå i vilken de finansiella instrumenten förvaltas. Så länge värdepappersinstitutet är en bank uppkommer normalt inte några problem, eftersom föräldrarna alltid kan låta barnets medel stå inne på konto i en bank. Om värdepappersinstitutet inte är en bank, uppstår dock vissa komplikationer. Ett värdepappersbolag får enligt lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden ta emot kunders medel på konto för att underlätta värdepappersrörelsen, men enligt 13 kap. 7 § föräldrabalken kan penningmedelsförvaltning hos ett värdepappersbolag vid kontrollerad föräldraförvaltning inte äga rum utan särskilt tillstånd från överförmyndaren.

Även när det gäller placeringsformer som avses i 13 kap. 6 § föräldrabalken, t.ex. aktier, uppkommer problem. Förvärv av aktier fordrar överförmyndarens tillstånd och överförmyndaren kan visserligen ge tillstånd till placering av tillgångar på ett konto hos värdepappersbolaget samtidigt som tillstånd ges till köp av aktier. Detta är dock en tungrodd lösning.

Liksom utredningen anser regeringen att värdepappersbolag bör kunna ta emot medel på konto för att genomföra transaktioner med värdepapper på i princip samma villkor som banker. Av föräldrabalken bör därför framgå att medel får föras över till ett konto hos ett värdepappersbolag i

samband med placering i fondandelar eller aktier. Detta bör gälla oavsett om kontot ger ränta på placerade medel eller inte.

Ett likvidkonto i ett värdepappersbolag som används för att hantera medel för placeringar i finansiella instrument bör kunna spärras av överförmyndaren för att förebygga missbruk av medlen om det av någon särskild anledning uppkommer en misstanke om detta.

Den underåriges möjlighet att förfoga över medel som han eller hon själv satt in på bankkonto

Enligt 9 kap. 5 § första stycket lagen om bank- och finansieringsrörelse får en omyndig själv förfoga över medel som han eller hon har satt in hos en bank efter fyllda 16 år. Utan den omyndiges samtycke får banken inte betala ut sådana medel till förmyndaren. Om förmyndaren fått överförmyndarens tillstånd att omhänderta medlen och visar upp bevis om detta, får den omyndige dock inte vidare förfoga över medlen.

Bestämmelsen reglerar alltså till vem banken med befriande verkan kan betala medel som är insatta på en omyndig persons bankkonto. Innebörden är att banken alltid med befriande verkan kan betala medel som en person som är över 16 år själv satt in på banken till denne, såvida inte förmyndaren kan visa upp bevis om att han eller hon fått överförmyndarens tillstånd att omhänderta medlen.

Det är numera vanligt att barn i de övre tonåren har egna bankkonton på vilka t.ex. inkomster från feriearbeten placeras. Av allmänna principer följer att en betalning som någon gör till en omyndig person i tron att denne själv råder över fordringen inte har befriande verkan om det visar sig att uppfattningen om den omyndiges rådighet var felaktig. En särskild bestämmelse som innebär att ungdomar som uppnått en viss ålder själva, i förhållande till banken, får förfoga över medel som de satt in på konto fyller alltså en viktig funktion.

Som utredningen föreslår bör bestämmelserna i lagen om bank- och finansieringsrörelse föras över till föräldrabalken och ges en tydligare utformning. Bestämmelserna bör vidare kompletteras så att de även omfattar företag som driver verksamhet enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet och utländska företag som driver verksamhet från en filial här i landet.

En skyldighet att anteckna inskränkningar behålls i bankrörelselagstiftningen

I 9 kap. 5 § andra stycket lagen om bank- och finansieringsrörelse föreskrivs att medel som en förmyndare, god man eller förvaltare förvaltar enligt föräldrabalken får tas ut utan överförmyndarens tillstånd bara om det har gjorts förbehåll enligt 14 kap. 8 § föräldrabalken eller om uttaget avser ränta. Vidare föreskrivs att överförmyndaren enligt 14 kap. 21 § föräldrabalken kan besluta att ett sådant förbehåll inte ska gälla. Ett sådant beslut ska antecknas på bevis eller i motbok som har utfärdats om insättningen. Slutligen sägs i andra stycket att banken på begäran av överförmyndare, förordnad förmyndare, god man eller förvaltare är skyldig att utfärda bevis om beloppet av de medel som sätts in eller står

inne, samt i förekommande fall intyga att meddelat tillstånd inte utnyttjats. Bestämmelserna modifieras, såvitt avser föräldrar som är förmyndare för sina barn genom paragrafens tredje stycke, där det föreskrivs att för det fall föräldrar är förmyndare så får de utan överförmyndarens tillstånd ta ut medel som de förvaltar enligt föräldrabalken, om medlen inte satts in med uppgift om att de inte får tas ut utan sådant tillstånd eller att de omfattas av särskild överförmyndarkontroll. Vidare föreskrivs att överförmyndaren kan besluta om annan inskränkning i föräldrars uttagsrätt.

Regleringen i paragrafens andra och tredje stycken utgörs till stor del av återgivanden av innehållet i 13 kap. 8 § och 14 kap. 8 § föräldrabalken. Som utredningen påpekar innebär detta en onödig upprepning. De bestämmelser som endast återger bestämmelserna i föräldrabalken bör därför utgå ur paragrafen. Däremot bör det alltså föreskrivas om skyldighet för banker att anteckna sådana inskränkningar i företrädares rätt att disponera över medel som grundar sig på förbehåll vid insättningen eller beslut av överförmyndaren. Reglerna bidrar till att undvika misstag vid hanteringen av omyndigas medel. En motsvarande skyldighet bör införas beträffande kreditmarknadsföretag.

6 Förordnade ställföreträdares förvaltning

Regeringens förslag: De ändringar som görs i bestämmelserna om föräldraförvaltning ska i relevanta delar gälla även för förordnade ställföreträdare. Dessutom förtydligas bestämmelserna om förordnade ställföreträdares rätt att utan överförmyndarens samtycke ta ut ränta från den enskildes konto, så att det uttryckligen framgår att ställföreträdares rätt att ta ut ränta som är upplupen under innevarande och närmast föregående år.

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser kommenterar förslaget. *Sveriges Kommuner och Landsting* anför, i fråga om möjligheten att spärra vissa finansiella tillgångar, att utredningens förslag är bra men att det är än enklare och mer ändamålsenligt att den enskildes tillgångar av finansiell natur med automatik blir spärrade. Även *Föreningen Sveriges Överförmyndare* och *Karlskrona kommun* anser att tillgångar av detta slag bör vara automatiskt spärrade. Föreningen Sveriges Överförmyndare anser också att bestämmelsen om rätt att ta ut ränta inte fyller någon funktion och kan utgå.

Skälen för regeringens förslag

Ändringarna bör i relevanta delar gälla även förordnade ställföreträdares förvaltning

Syftet med förslagen i föregående avsnitt är att stärka det ekonomiska skyddet för barn vars egendom förvaltas av föräldrarna. Vad som främst skiljer föräldraförvaltningen från förordnade ställföreträdares förvaltning

är naturligtvis den intressegemenskap som normalt finns mellan föräldrar och deras barn. Flera av förslagen har dock relevans även för det ekonomiska skyddet av barn med förordnade förmyndare och vuxna med förordnade ställföreträdare. De föreslagna åtgärderna bör därför i huvudsak gälla även för förordnade ställföreträdare.

Insättning på spärrat bankkonto

För förordnade ställföreträdare gäller som huvudregel enligt 14 kap. 8 § föräldrabalken att pengar som satts in hos en bank endast får tas ut efter samtycke från överförmyndaren. Med hänsyn härtill fyller bestämmelserna om direktinsättning i 16 kap. 11 § inte samma stora funktion vid förordnade ställföreträdares förvaltning som vid föräldraförvaltning. Bestämmelserna kan ändå bidra till att skydda tillskott av egendom även till personer med förordnade ställföreträdare genom att det säkerställs att en utbetalning inte görs kontant till ställföreträdaren. Skyldigheten att sätta in medel som tillfaller den som har en förordnad förmyndare, förvaltare eller god man på spärrat bankkonto bör alltså, utöver vad som gäller i dag, omfatta Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av brottskadeersättning, en myndighet som betalar ut ersättning i anledning av skadeståndsanspråk mot staten och en skolhuvudman som betalar ut skadestånd enligt lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Gränsen för vid vilket belopp reglerna om insättning på spärrat konto ska tillämpas bör sänkas från två till ett prisbasbelopp.

Överförmyndarens möjlighet att spärra vissa finansiella tillgångar m.m.

Det från överförmyndare påtalade behovet av att direkt, genom kontakt med berörda finansiella företag, kunna begränsa företrädares möjlighet att förfoga över rättigheter som registreras enligt lagen om kontoföring av finansiella instrument eller som avses i lagen om investeringsfonder torde vara lika stort i fråga om förordnade ställföreträdare som i fråga om föräldrar. Några remissinstanser, däribland Sveriges Kommuner och Landsting, ifrågasätter om inte tillgångar av detta slag som huvudregel borde vara spärrade på motsvarande sätt som bankkonton. Enligt regeringens mening finns det goda skäl som talar för att kontobaserade finansiella tillgångar alltid borde vara spärrade. En sådan ordning skulle minska risken för att den enskildes medel förskingras av företrädares. Samtidigt kräver förvaltning av finansiella tillgångar – till skillnad från bankmedel – att företrädares har möjlighet att i vissa situationer agera skyndsamt för att undvika förluster. En ordning där företrädares alltid måste inhämta överförmyndarens samtycke innan aktier eller fondandelar avyttras kan leda till betydande förluster för enskilda. Det finns inte underlag i detta lagstiftningsärende för en avvägning mellan dessa motstående intressen. Regeringen föreslår därför inte någon automatisk spärr för tillgångar av detta slag. Det kan dock finnas skäl att i lämpligt sammanhang återkomma till frågan.

Den föreslagna möjligheten att placera pengar på konto hos ett värdepappersbolag i samband med placering i aktier eller fondandelar bör gälla även för förordnade ställföreträdare.

Avtal som innebär skuldsättning

Regler motsvarande dem som föreslås beträffande möjligheten för föräldrar att, utan överförmyndarens samtycke, ingå avtal som innebär skuldsättning av ett barn kan utgöra ett skydd även för personer med förordnade ställföreträdare. Motsvarande reglering bör därför införas i de fallen. En förordnad förmyndare, förvaltare eller god man bör alltså inte ha möjlighet att ingå avtal som innebär skuldsättning annat än om överförmyndaren samtycker till avtalet. Det finns dock anledning att uppmärksamma att det beträffande vuxna som har en förvaltare eller god man kan finnas ett större behov än när det gäller barn att ta del av varor eller tjänster som endast kan erhållas på kredit. Det torde därför finnas anledning för överförmyndaren att tillämpa en något mindre restriktiv hållning till skuldsättning i dessa fall.

En särskild fråga om ränta

Förordnade ställföreträdare får enligt 14 kap. 8 § andra stycket föräldrabalken ta ut ränta utan överförmyndarens samtycke. Det saknas regler om under vilken tid räntan ska vara upplupen, vilket lett till viss osäkerhet bland överförmyndarna. Bestämmelsen torde, som Föreningens Sveriges Överförmyndare varit inne på, i de flesta fall inte fylla någon större praktisk funktion. I fråga om personer med stora tillgångar för vilka räntan utgör en väsentlig del av försörjningen kan den dock fylla en funktion. Liksom utredningen anser regeringen därför att bestämmelsen bör behållas. Den bör emellertid förtydligas. Ställföreträdaren bör fritt kunna ta ut ränta som hänförs sig till innevarande och närmast föregående år.

7 Skadestånd

7.1 En längre frist för skadeståndstalan

Regeringens förslag: Fristen för att väcka talan om skadestånd mot en förmyndare, god man eller förvaltare förlängs från ett till tre år.
--

Utredningens förslag: Utredningens förslag stämmer överens med regeringens förslag. Utredningen föreslår dock att fri föräldraförvaltning också ska omfattas av preskriptionsregeln, under förutsättning att föräldrarna efter förvaltningens upphörande underrättar barnet eller en ny förmyndare om att förvaltningen är tillgänglig för granskning. Enligt utredningens förslag ska det dessutom införas en regel om att en skadeståndstalan som grundar sig på en omständighet som inte framgår av den redogörelse som lämnas till den redovisningsberättigade inte omfattas av preskriptionsfristen.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen* tillstyrker att fristen förlängs från ett till tre år. Ombudsmannen avstyrker förslaget att treårsfristen ska kunna göras tillämplig även vid fri föräldraförvaltning. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* ifrågasätter om det finns skäl att frångå den ettårspreskription som traditionellt gäller för sysslomän som redovisar ett uppdrag. Nämnden anser att preskriptionstiden om ett år är en rimlig avvägning mellan förvaltarens och huvudmannens intressen. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* tillstyrker en förlängning av fristen till tre år i de fall det är fråga om överförmyndarkontrollerad förvaltning men ställer sig tveksam till en kortare preskriptionstid än tio år för den fria förvaltningen. Samma ställningstagande redovisas av *Pensionärernas Riksorganisation*. En förlängning av preskriptionstiden till tre år förespråkas också av *Demensförbundet*. *Sveriges Kommuner och Landsting* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare* avstyrker en förlängning av preskriptionsfristen till tre år vid kontrollerad förvaltning. Vid fri föräldraförvaltning kan dock, enligt dessa remissinstanser, en preskriptionsfrist om tre år vara lämplig. *Borlänge kommun* tillstyrker att preskriptionsfristen förlängs till två år. Vid fri föräldraförvaltning förespråkar dock kommunen en frist på tre år. Motsvarande synpunkter framförs av *Skara kommun*. *Göteborgs kommun* avstyrker utredningens förslag med hänvisning till att detta kan försvåra rekryteringen av ställföreträdare ytterligare. Om en förlängning ska ske, anser kommunen att det borde vara tillräckligt med två år. En preskriptionstid om två år förordas också av *Melleruds kommun*. *Karlskrona kommun* och *Lomma kommun* avstyrker att fristen generellt förlängs till tre år men anser att tre år är en lämplig preskriptionsfrist vid fri föräldraförvaltning. Utredningens förslag avstyrks helt av *Järfälla kommun* och *Växjö kommun*.

Skälen för regeringens förslag

Preskriptionstiden bör förlängas till tre år

Förmyndare, gode män och förvaltare ska omsorgsfullt fullgöra sina skyldigheter och alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde (12 kap. 3 § föräldrabalken). Förmyndare, gode män och förvaltare är skyldiga att ersätta skada som de uppsåtligen eller av vårdslöshet orsakar den enskilde (12 kap. 14 § första stycket).

Talan om ersättning ska väckas inom ett år från det att sluträkning, årsräkningar och egendomsförteckningar beträffande företräderskapet har lämnats till den som är behörig att ta emot redovisning för förvaltningen (12 kap. 15 §). Om talan vid domstol inte väcks inom denna tid, är talarätten förlorad. Detta gäller dock inte om företräderen har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande.

Förekomsten av en särskild preskriptionstid för att väcka talan mot en förordnad ställföreträdare fyller en betydelsefull funktion genom att den innebär att företräderen inte behöver sväva i ovisshet under tio års tid i frågan om huvudmannen tänker väcka skadeståndstalan eller inte. Regeringen delar utredningens uppfattning att den nuvarande preskriptionstiden, ett år, dock framstår som alltför snäv. För att avgöra om det finns skäl för att väcka skadeståndstalan måste den redovisningsberättigade

först gå igenom handlingarna och sätta sig in i de bokförda händelserna. Därefter kan han eller hon behöva ta kontakt med överförmyndaren, banker eller fondförvaltare för att få kompletterande upplysningar. Om den redovisningsberättigade misstänker att något inte står rätt till med redovisningen, kan han eller hon många gånger ha behov av att kontakta ett juridiskt biträde. Med en preskriptionstid på endast ett år kan en företrädare som har något att dölja tjäna på att förhålla förfrågningar och utlämnande av uppgifter.

Preskriptionstidens längd bör bestämmas utifrån en avvägning mellan företrädarens och huvudmannens intressen. Å ena sidan bör företrädaren kunna veta att han eller hon inom inte alltför lång tid blir fri från ansvar för sina förvaltningsåtgärder. Å andra sidan bör den redovisningsberättigade ha tillräckligt med tid för att bilda sig en uppfattning om förvaltningen och förbereda en talan om skadestånd. Liksom utredningen anser regeringen att en förlängning av preskriptionstiden till tre år innebär en rimlig avvägning.

Några remissinstanser, bl.a. Sveriges Kommuner och Landsting, menar att en sådan förlängning kan få en negativ inverkan på möjligheten att rekrytera ställföreträdare. Regeringen delar inte den uppfattningen. För den som överväger att engagera sig som god man eller förvaltare lär preskriptionstiden för skadeståndstalan bara vara av marginell betydelse. I och för sig kan det just för de ställföreträdare som har många uppdrag te sig betungande att behöva behålla räkenskaper och övriga handlingar i tre år efter uppdragets upphörande. Men regeringen anser att dessa svårigheter inte är sådana att de, vid en avvägning mot huvudmannens intresse av en förlängd preskriptionstid, bör hindra av preskriptionstiden förlängs till tre år.

Även omständigheter som inte framgår av företrädarens redogörelse bör omfattas av preskriptionsregeln

När en förordnad förmyndare god man eller förvaltares uppdrag har upphört, ska den som frånträder uppdraget inom en månad därefter lämna in en sluträkning till överförmyndaren beträffande egendom som har stått under hans eller hennes förvaltning (14 kap. 18 § föräldrabalken). Om det finns särskilda skäl för det, får överförmyndaren befria ställföreträdaren från skyldigheten att avge sluträkning eller besluta att sluträkningen får lämnas i förenklad form. Sedan överförmyndaren granskat sluträkningen, ska denna jämte de förteckningar och årsräkningar som förvaras hos överförmyndaren lämnas över till den som är behörig att ta emot redovisning för förvaltningen (16 kap. 8 §). Som redovisats i föregående avsnitt ska talan om skadestånd väckas inom viss tid från överlämnandet.

Den förordnade ställföreträdare som frånträder sitt uppdrag ska dessutom hålla sina räkenskaper och övriga handlingar som rör förvaltningen tillgängliga för granskning (14 kap. 23 §). Sedan tiden för att väcka talan har gått ut eller, om talan har väckts, det finns en dom i skadestandsfrågan som vunnit laga kraft, ska räkenskaper och övriga handlingar som rör förvaltningen lämnas över till den som är behörig att motta redovisning för förvaltningen.

När det gäller sådan föräldraförvaltning som står under överförmyndarens kontroll gäller i huvudsak motsvarande regler. När förmynderskapet upphör ska föräldrarna lämna en sluträkning till överförmyndaren som, efter granskning, ska överlämna denna samt årsräkningar och egendomsförteckningar till den redovisningsberättigade. Vidare ska föräldrarna hålla sina räkenskaper och övriga handlingar som rör förvaltningen tillgängliga för granskning.

Utredningen föreslår att preskriptionsregeln endast ska omfatta sådana omständigheter som framgår av de handlingar som, genom överförmyndaren, lämnas över till den redovisningsberättigade. Enligt regeringens bedömning är en sådan ordning emellertid inte invändningsfri. Även skadeståndsgrundande omständigheter som inte framgår av de handlingar som överförmyndaren lämnar över till den redovisningsberättigade torde normalt framgå av de räkenskaper och övriga handlingar beträffande företräderskapet som företrädaren är skyldig att hålla tillgängliga för granskning. I och med att preskriptionstiden förlängs finns det gott om tid för den redovisningsberättigade att ta del av sådana handlingar hos företrädaren. Sedan tiden för att väcka talan om skadestånd gått ut, ska handlingarna lämnas över till den redovisningsberättigade. Om denne har möjlighet att även därefter väcka talan om skadestånd mot företrädaren, under påstående att den omständighet som talan grundas på inte framgår av slut- respektive årsräkningarna, torde företrädaren få mycket svårt att försvara sig som eftersom han eller hon då inte längre har räkenskaperna i behåll. Regeringen anser att övervägande skäl talar mot en sådan begränsning av preskriptionsregelns omfattning.

Den särskilda preskriptionstiden bör inte omfatta fri föräldraförvaltning

Förutsättningen för att fristen för att väcka talan mot en företrädare ska gälla är att vissa handlingar, däribland en slutredovisning, har överlämnats av överförmyndaren till någon redovisningsberättigad. När en fri föräldraförvaltning upphör, normalt när barnet fyller 18 år, ska föräldrarna hålla sina räkenskaper och övriga handlingar som rör förvaltningen tillgängliga för granskning, men föräldrarna är inte skyldiga att upprätta någon sluträkning. Det innebär att den särskilda preskriptionsfristen för att väcka talan inte börjar löpa. I de fallen gäller därför i dag den allmänna tioåriga preskriptionstiden. Denna torde börja löpa när förmynderskapet upphör.

Enligt utredningen är det otillfredsställande att det saknas särskilda preskriptionsregler för fri föräldraförvaltning. Utredningen föreslår därför att det införs en regel enligt vilken föräldrarna kan få en preskriptionstid på tre år att börja löpa genom att presentera en redogörelse för sin förvaltning.

Regeringen bedömer dock att den gällande ordningen inte medför några beaktansvärda olägenheter. Det torde inte innebära några större problem för föräldrar att bevara dokumentation som rör en fri föräldraförvaltning till dess att den allmänna preskriptionstiden har gått ut. Det kan också, som bl.a. Barnombudsmannen påpekar, riktas invändningar mot utredningen förslag. Relationen mellan föräldrar och barn skiljer sig på många sätt från den mellan en förordnad ställföreträdare och dennes

huvudman. Även efter fyllda 18 år kan ett barn ha en tämligen begränsad självständighet i förhållande till föräldrarna. Detta skulle kunna missbrukas av föräldrar som varit försumliga i förvaltningen av sina barns tillgångar. Om en preskriptionstid om tre år börjar löpa genom att föräldrar avlämnar viss redovisning, som barnen kan sakna tillräckliga kunskaper och även intresse att tillgodogöra sig, skulle det kunna underlätta missbruk. Regeringen anser därför den av utredningen föreslagna ändringen inte bör genomföras.

7.2 Skadeståndsskyldighet för kommun

Regeringens bedömning: Det bör inte införas någon bestämmelse om skadeståndsansvar för kommuner för skador som orsakas av förordnade ställföreträdare.

Utredningens förslag: Det införs en bestämmelse som föreskriver att en kommun är skyldig att solidariskt med en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare ersätta den enskilde för sakskada eller ren förmögenhetsskada, intill ett belopp motsvarande fem gånger prisbasbeloppet, som ställföreträdaren inom ramen för sitt uppdrag vållar denne genom förmögenhetsbrott.

Remissinstanserna: Utredningens förslag tillstyrks eller lämnas utan invändningar av *Hovrätten för Nedre Norrland, Värmlands tingsrätt, Skellefteå tingsrätt, Barnombudsmannen, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Skara kommun, Sveriges advokatsamfund, Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare, Demensförbundet, Handikappförbundens samarbetsorgan och Föreningen för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna.*

Förslaget avstyrks av *Borlänge kommun, Göteborgs kommun, Härjedalens kommun, Järfälla kommun, Lomma kommun, Melleruds kommun, Umeå kommun, Växjö kommun, Sveriges Kommuner och Landsting och Föreningen Sveriges Överförmyndare.*

Justitieombudsmannen anser att förhållandet mellan skadeståndsskyldighet för fel och försummelse vid myndighetsutövning och det ansvar som utredningen föreslår bör analyseras ytterligare. *Stockholms tingsrätt* anför att den föreslagna regleringen skulle bli ett nytt och främmande inslag i skadeståndsrätten rörande det allmännas ansvar. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Karlskrona kommun* anser att frågan måste utredas ytterligare.

Skälen för regeringens bedömning

Ställföreträdare är skyldiga att ersätta skada

Ett legalt ställföreträdarskap innebär i regel att en av det allmänna utsedd företrädare ges tillgång till en utsatt persons egendom. För att systemet med ställföreträdare ska fungera förutsätts företrädarna vara hederliga och ha gott omdöme. En ytterligare garanti för systemets trovärdighet är föräldrabalkens förvaltningsregler och överförmyndarens kontroll av

företrädarens åtgärder. Trots de skyddsregler som föräldrabalken innehåller går det inte att helt undvika att vissa företrädare vållar sin huvudman skada. Detta kan ske både genom rent brottsliga förfaranden, som t.ex. förskingring, eller genom oskicklig förvaltning. I de flesta fall är den skadelidande berättigad till ersättning för skadan från företrädaren. Förmyndare, gode män och förvaltare är skyldiga att ersätta skada som de uppsåtligen eller av oaktsamhet orsakar den enskilde (12 kap. 14 § föräldrabalken).

Det kan dock förekomma att företrädaren saknar tillgångar, vilket innebär att det kan vara svårt för den drabbade att få ut den ersättning som han eller hon har rätt till. Brottskadeersättning utgår endast i undantagsfall för den typ av skador som kan orsakas av en förordnad ställföreträdare. Den kommun som förordnat en ställföreträdare kan bli skadeståndsskyldig för fel eller försummelse som överförmyndaren gör sig skyldig till vid förordnande eller tillsyn över företrädare. Enbart det förhållandet att överförmyndaren efter vederbörlig prövning har förordnat en person till företrädare som sedermera förskingrar huvudmannens medel medför dock inte att kommunen blir skadeståndsskyldig.

Det bör inte införas strikt skadeståndsskyldighet för kommuner

Som utredningen konstaterar kan det medföra stor skada för en enskild när en förordnad ställföreträdare missköter sitt uppdrag. Detta är naturligtvis ett allvarligt problem för dem som drabbas. Det bidrar dessutom till att allmänhetens förtroende för ställföreträdarinstituten minskar.

Utredningen anser att ett upprätthållande av tilltron till ett system där enskilda under samhällets medverkan får hjälp av företrädare för att sköta sina angelägenheter kräver att det finns ett yttersta skyddsnät i form av en ersättning som kan gottgöra den enskilde för skador som företrädaren vållar henne eller honom även i sådana fall. Utredningen föreslår därför att det införs ett strikt solidariskt skadeståndsansvar för den kommun som förordnat en ställföreträdare såvitt avser skador som orsakas genom förmögenhetsbrott.

Enligt regeringens mening finns det dock vägande invändningar mot en ordning som innebär ett strikt ansvar för kommunerna. En grundläggande utgångspunkt för ansvar och ansvarsfördelning är att en skyldighet att betala skadestånd normalt endast bör åläggas den som handlat klandervärt, i allmänhet genom att uppsåtligen eller av vårdslöshet vålla en skada. Skadeståndsansvar utan vårdslöst handlande bör endast komma i fråga för verksamhet som är förenad med särskilt stora skaderisker. Syftet med sådant ansvar är då att kostnaderna för farlig verksamhet ska bäras av dem som ändå väljer att utöva verksamheten och som kan tillgodogöra sig vinsterna av den. I statlig verksamhet kan strikt ansvar i vissa fall, såsom vid frihetsberövanden, också motiveras med att det är staten som själv ställer upp de regler som ska tillämpas för ett visst förfarande och som kan bedöma att förfarandet endast är acceptabelt om strikt skadeståndsansvar åläggs för skador.

Det är inte kommunerna själva som avgör om de vill utse ställföreträdare. Kommunerna är enligt lag skyldiga att tillhandahålla förmyndare, förvaltare och gode män när förutsättningarna för ställföreträdare

skap är uppfyllda. Givetvis ska ett förordnande föregås av en noggrann kontroll, men inte ens den mest grundliga kontroll kan i samtliga fall avslöja att en ställföreträdare i framtiden kommer att begå förmögenhetsbrott mot sin huvudman. Kommunerna bär inte heller något ansvar för det regelverk som styr verksamheten.

Att i lagstiftning ålägga kommuner strikt ansvar för skador som förordnade ställföreträdare har vållat framstår mot den bakgrunden inte som rimligt. De skäl som utredningen anför till stöd för en sådan reglering kan enligt regeringens mening inte anses väga så tungt att den ändå bör införas.

Det kan tilläggas att gällande lagstiftning innebär att en kommun är skyldig att ersätta skada som uppkommer till följd av fel eller försummelse vid myndighetsutövning. I den utsträckning en överförmyndare har förfarit församligt i samband med utseende av eller tillsyn över en ställföreträdare kan kommunen alltså bli skadeståndsskyldig.

Som utredningen framhåller har vissa godmansföreningar tecknat försäkringar som täcker skador till följd av att företrädaren begår förmögenhetsbrott mot sina huvudmän. Sådana försäkringar kan även tecknas av kommuner och erbjuder ett skydd för huvudmän som drabbas av företrädares brottslighet. Enligt regeringens mening är det önskvärt med en utveckling där förordnade ställföreträdare omfattas av ansvarsförsäkringar. Det finns dock i nuläget inte skäl att lagstifta om att förordnade ställföreträdare måste omfattas av en ansvarsförsäkring. Förhållandena är alltför skiftande mellan olika ställföreträderskap för att motivera sådan lagstiftning. Detta hindrar dock inte kommuner från att rekommendera eller, om det i ett visst enstaka fall kan anses befogat, kräva på den som ska förordnas till ställföreträdare omfattas av en sådan försäkring.

8 Utbildning och organisation inom överförmyndarverksamheten

<p>Regeringens förslag: Länsstyrelserna ska se till att utbildningen av överförmyndare, ledamöter i överförmyndarnämnder och ersättare är tillfredsställande.</p>
--

Utredningens förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag. Utredningen föreslår dock också att länsstyrelsen ska lämna förslag på hur överförmyndarverksamheten i en kommun organiseras.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslagen eller har inga invändningar mot dem. *Göteborgs kommun* anmärker att förslaget om att ge länsstyrelserna möjlighet att lämna förslag på hur överförmyndarverksamheten i en kommun bör vara organiserad innebär ett allvarligt ingrepp i den kommunala självstyrelsen.

Skälen för regeringens förslag: Av stor betydelse för fullgörandet av de viktiga uppgifter som överförmyndarverksamheten innefattar är överförmyndares och nämndledamöters kompetens. Det har i olika sammanhang framförts att krav på viss formell kompetens borde ställas. Det krav

som då skulle kunna vara aktuellt att ställa är genomgången juristutbildning. Liksom utredningen gör regeringen bedömningen att detta inte är någon lämplig lösning. Överförmyndarverksamhet berör ett specialiserat område där överväganden av juridisk, ekonomisk och social natur måste göras. Genomgången juristutbildning säkerställer inte i sig att en person har de kunskaper som uppdraget fordrar. I stället bör kompetens hos utsedda överförmyndare och nämndledamöter stärkas genom att det säkerställs att de erhåller en god utbildning för uppgifterna.

Länsstyrelserna har tillsynsansvaret för överförmyndarna. Det bör enligt regeringens mening framgå av lagen att länsstyrelserna inom ramen för tillsynsverksamheten också ska verka för att kunskaps- och utbildningsnivån hos överförmyndare, nämndledamöter och ersättare är tillfredsställande. Ansvar för utbildning genomförs bör, liksom i dag, ligga på kommunen. Länsstyrelserna bör bistå med råd om hur utbildningen läggs upp och organiseras och vid tillsyn följa upp att utbildning kommer till stånd.

Överförmyndarverksamheten kan bedrivas antingen med överförmyndare eller i överförmyndarnämnd. Genom ändringar som trätt i kraft den 1 juli 2006 har det också blivit möjligt för kommuner att tillsammans inrätta en gemensam överförmyndarnämnd (se prop. 2005/06:117).

En ordning med överförmyndarnämnd är enligt regeringens mening att föredra framför en enskild överförmyndare. Den medger att förtroendevalda med skilda erfarenheter kan engageras för överförmyndaruppgifterna. Sköts uppgifterna av en enda person, en överförmyndare, riskerar man kompetensförluster när majoritetsförhållandena i kommunen ändras vid val och leder till byte på posten. Med överförmyndarnämnd kan en kontinuerlig sakkunskap lättare upprätthållas. En kombination av en sådan nämnd och en ganska omfattande beslutsdelegation till tjänstemän utgör en god avvägning mellan önskemål om lekmannainflytande och ren professionell handläggning.

Med tanke på de fördelar regeringen ser med överförmyndarnämnder talar mycket för att en sådan organisationsform bör göras obligatorisk. Frågan om en obligatorisk ordning med överförmyndarnämnd har dock inte övervägts närmare av utredningen. Regeringen har därmed inte något fullständigt underlag för ett ställningstagande till vilka konsekvenser en sådan förändring får. Något förslag i frågan kan därmed inte lämnas i denna lagrådsremiss. Det kommer därmed även fortsättningsvis vara möjligt för kommunerna att välja att låta överförmyndaruppgifterna fullgöras av en enskild överförmyndare. Regeringen avser att återkomma i denna fråga.

Det går med den ordning som gäller nu inte att bortse från att det finns en risk för att kommuner inte tillräckligt uppmärksammar brister och svagheter i den egna organisationen av överförmyndarverksamheten. Som utredningen föreslagit bör därför länsstyrelserna i anslutning till sin granskning av överförmyndarverksamheten också uppmärksamma den organisatoriska sidan av denna. Det framstår, bl.a. av skäl som Göteborgs kommun angett, inte som lämpligt att ålägga länsstyrelsen att lämna formella förslag till hur en kommun ska organisera överförmyndarverksamheten. I stället bör länsstyrelsen i dialog med berörd kommun stödja kommunens eget arbete med att uppnå en effektiv överförmyndarorganisation. Länsstyrelsen roll i organisatoriska frågor bör alltså vara

rådgivande. Det ligger därmed inom ramen för länsstyrelsernas uppdrag att uppmärksamma de problem som är förenade med en organisationsform med en enskild överförmyndare och upplysa om hur en överförmyndarnämnd med kanslifunktion kan organiseras. De närmare formerna för länsstyrelsernas rådgivning beskrivs i följande avsnitt.

9 Länsstyrelsernas tillsynsverksamhet

Regeringens förslag: Länsstyrelsernas tillsynsverksamhet stärks. Länsstyrelsernas rådgivande funktion i förhållande till överförmyndarna betonas.

Utredningens förslag: Länsstyrelsernas roll i förhållande till överförmyndarna bör stärkas och aktiveras. Länsstyrelserna bör utveckla sin rådgivande funktion och gemensamt utarbeta allmänna råd till landets överförmyndare. Länsstyrelserna bör verka för att viktig information sprids till överförmyndarna. Länsstyrelser bör ges möjlighet att utöva tillsyn över en överförmyndare i ett annat län än det egna. Samarbetet mellan landets alla länsstyrelser bör ledas av en viss länsstyrelse med stabsfunktion med uppgift att ta fram och utforma allmänna råd.

Remissinstanserna: Utredningens förslag tillstyrks av *Barnombudsmannen*.

Länsstyrelsen i Kalmar län avstyrker utredningens förslag att länsstyrelserna ska utarbeta allmänna råd för överförmyndarverksamheten, eftersom en sådan lösning skulle bli både omständlig och kostsam. Länsstyrelsen föreslår att uppgiften i stället läggs på Socialstyrelsen. Länsstyrelsen tillstyrker att det skapas en möjlighet för en länsstyrelse att kunna verka i annat län.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser inte att allmänna råd inom området ska utfärdas av en länsstyrelse. *Länsstyrelsen i Stockholms län* ställer sig positiv till en större samordning mellan länsstyrelser.

Sveriges Kommuner och Landsting anser att förslaget att länsstyrelserna ska informera överförmyndarna om beslut och praxis från olika instanser är av godo. Däremot ifrågasätts om länsstyrelser ska meddela allmänna råd. Koncentration av länsstyrelsernas tillsyn ses som någon positivt.

Skälen för regeringens förslag

Riksrevisionen kritiserar tillsynsverksamheten

Som framgår av avsnitt 3 har Riksrevisionen granskat länsstyrelsernas tillsynsverksamhet. Enligt Riksrevisionen brister kvaliteten i länsstyrelsernas planering och genomförande av inspektioner i flera avseenden. Riksrevisionen uttalar bl.a. följande. Tillsynen måste genomföras så att den svarar mot regeringens krav på kontroll och korrigerande av fel i verksamheten. Länsstyrelsernas prioritering av insatser måste utgå från att överförmyndarnas verksamhet handlar om myndighetsutövning mot enskilda som är i stort behov av samhällets skydd. Länsstyrelserna bör

inspektera överförmyndarna årligen. Inspektionerna bör genomföras på ett sådant sätt att länsstyrelserna upptäcker om överförmyndare är olämpliga. Vid inspektionerna bör ett stickprov av akter granskas. Länsstyrelserna bör också i högre grad använda tillgängliga åtgärder för att korrigera och förebygga fel i överförmyndarnas verksamhet. När en överförmyndare gör sig skyldig till upprepade eller allvarliga avvikelser från lagens krav, bör länsstyrelsen begära att överförmyndaren entledigas. Länsstyrelserna bör se till att de brister som behöver åtgärdas tydligt framgår i inspektionsprotokollen. Både inspektionsprotokoll och beslut i anmälningsärenden bör delges kommunfullmäktige och kommunstyrelse. Vidare bör brister i överförmyndares verksamhet följas upp i nära anslutning till att bristerna har uppmärksammats. Misstankar om brott bör alltid anmälas till polis eller åklagare.

Förmyndarskapsförordningen har ändrats

Med beaktande av Riksrevisionens rapport har regeringen i syfte att stärka länsstyrelsernas tillsyn i oktober 2007 beslutat om ändringar i förmyndarskapsförordningen (SFS 2007:743). De nya reglerna trädde i kraft den 1 januari 2008.

För att åstadkomma en regelbunden tillsyn av samtliga överförmyndare har en ny bestämmelse införts som innebär att det som huvudregel ska genomföras årliga inspektioner. För att länsstyrelserna inte ska behöva ödsla resurser på inspektioner som redan på förhand framstår som obehövliga får en länsstyrelse dock avstå från en inspektion. Som ett absolut krav gäller att varje överförmyndare ska inspekteras minst vartannat år.

I förordningen har det också förtydligats att syftet med inspektionen är att säkerställa att ärenden handläggs på ett rättssäkert och i övrigt lämpligt sätt i enlighet med lag. Inspektionen ska alltid omfatta, men är inte begränsad till, granskning av det register överförmyndaren ska föra samt stickprovsvis utvalda akter.

För att det klart ska framgå att särskilda inspektioner kan ingå som en del i handläggningen av anmälningsärenden har en bestämmelse om sådana inspektioner införts i förordningen. Av bestämmelsen framgår att en sådan inspektion inte måste genomföras på samma sätt som den årliga inspektionen, utan att den kan anpassas till vad som är ändamålsenligt i det enskilda fallet.

För att åtgärda bristerna i fråga om dokumentation av inspektionerna har det införts en bestämmelse där det klarläggs att det ska upprättas protokoll över en genomförd inspektion. Förordningen innehåller nu de grundläggande bestämmelserna om vad som ska redovisas i protokollet. Av särskild vikt är det att anmärkningar mot överförmyndarens handläggning och skälen för dem ska antecknas.

Vikten av att brister som upptäcks och leder till anmärkningar också följs upp har betonats genom att det särskilt reglerats att länsstyrelsen kan ålägga en överförmyndare att rapportera vilka åtgärder som vidtagits för att komma till rätta med påpekade missförhållanden.

Tillsynsverksamheten bör utvidgas och kompletteras med rådgivning

Trovärdigheten i ett system med förordnade ställföreträdare bygger på att samhället upprätthåller en effektiv kontroll av företrädarnas förvaltning. Ansvar för den kontrollen vilar i första hand på de kommunala överförmyndarna och överförmyndarnämnderna. För att hög kvalitet och tillförlitlighet i systemet ska kunna upprätthållas krävs dock även en fungerande statlig tillsyn över överförmyndarverksamheten. Ansvar för denna tillsyn vilar på länsstyrelserna. Genom de beskrivna ändringarna i förmyndarskapsförordningen har regeringen tydliggjort vilka krav som ställs på länsstyrelsernas tillsyn. Som redogjorts för i avsnitt 8 bör tillsynsansvaret nu också utvidgas till att avse utbildningsfrågor.

Som utredningen föreslår bör inspektionernas granskande och korrigerande innebörd dessutom kompletteras med en rådgivande funktion i förhållande till överförmyndarna och deras tjänstemän. Rådgivningen bör bl.a. innebära att länsstyrelserna på eget initiativ sprider relevant information till överförmyndarna. Denna kan bestå av domstolsavgöranden, JO-uttalanden och iakttagelser vid egna inspektioner. En sådan informationsspridning kan förväntas bidra till ökad rättslighet, genom att tillgången till för överförmyndarverksamheten relevanta rättskällor säkras över hela landet. Råden kan även gälla sådant som administrativa rutiner, organisatoriska frågor eller utbildningsfrågor, där länsstyrelserna torde kunna bidra med information om modeller och arbetssätt som visat sig fungera väl. Överförmyndare och tjänstemän bör även kunna vända sig till en länsstyrelse för mer specifik rådgivning. Rådgivningen bör inte avse hur det ska förfaras i ett visst konkret ärende utan mer fokusera på sådant som tolkningen av en viss lagregel och upplysningar om praxis och metodfrågor. Att länsstyrelserna ska ha en rådgivande funktion torde inte heller begränsa länsstyrelserna i deras roll som tillsynsmyndighet. Det är emellertid viktigt att det inte uppfattas så att länsstyrelsernas rådgivning om arbetssätt eller metoder tar ifrån kommunerna ansvar för att verksamheten lever upp till de krav som ställs. Det ska vara tydligt gentemot överförmyndarna när länsstyrelserna utövar tillsyn respektive agerar i sin rådgivande funktion.

Till skillnad från utredningen anser regeringen inte att någon enskild länsstyrelse bör ges i uppgift att utfärda allmänna råd för tillsynsverksamheten. En sådan befogenhet skulle inte stå i god överensstämmelse med länsstyrelsernas funktion och arbetssätt.

Koncentration av tillsynsverksamheten bör övervägas ytterligare

Verksamheten med tillsyn över överförmyndare utgör en smal och specialiserad sektor inom länsstyrelserna. Särskilt i de mindre länen kan arbetsvolymen vara så liten att det blir svårt att upprätthålla kompetens inom området. Kostnaderna per ärende tenderar också att öka när personalen inte kan arbeta upp en rimlig förtrogenhet med ämnet och en därav följande rutin.

En metod för att stärka kvaliteten i tillsynsarbetet är därmed att sträva mot större funktionsenheter inom länsstyrelsernas tillsynsverksamhet. En parlamentarisk kommitté – Ansvarskommittén – föreslår i sitt slutbetänkande Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft (SOU 2007:10)

en ny regional samhällsorganisation. Enligt kommitténs modell får länsstyrelserna, som statens företrädare i länet, en starkare roll som tillsynsmyndighet och samordnare av statliga verksamheter. En förutsättning för reformen anges vara en ny, gemensam länsindelning med väsentligt färre enheter än i dag. Kommitténs betänkande har varit utsänt på en bred remiss. Remissvaren bereds nu i Regeringskansliet. Möjligheterna att koncentrera vissa uppgifter som enligt lag ska utföras av en länsstyrelse till ett mindre antal länsstyrelser behandlas särskilt i promemorian Koncentration av länsstyrelseverksamhet (Ds 2007:28). I promemorian föreslås att många uppgifter, bl.a. tillsynen över överförmyndare, ska koncentreras till sju angivna länsstyrelser. Även promemorians förslag har sänts ut på remiss och förslagen bereds nu i Regeringskansliet.

Det framstår som lämpligt att i de fortsatta övervägandena av frågor om formell koncentration eller samordning mellan länsstyrelserna i verksamheten med tillsyn över överförmyndare avvakta det ovan beskrivna arbetet. Det finns därför inte förutsättningar att nu föreslå några ändrade regler för samordning mellan länsstyrelser i tillsynsarbetet.

Ett sådant ställningstagande bör naturligtvis inte ses som något hinder mot en vidareutveckling av det mer informella samarbete mellan länsstyrelserna som redan i dag finns i tillsynsfrågorna, t.ex. när det gäller utbyte av erfarenheter och samråd vid utformande av tillsynsplaner och rekommendationer om utbildning för överförmyndare. Det är tvärtom lämpligt att detta samarbete fördjupas och utvecklas vidare. För sådant samarbete finns inte några formella hinder, och några lagstiftningsåtgärder är därför inte nödvändiga.

10 Ickraftträdande och övergångsbestämmelser

De lagändringar som föreslås i lagrådsremissen påverkar såväl myndigheter som företag och enskilda. Det kan förutses att det finns behov av vissa informationsinsatser för att de ändrade reglerna ska få genomslag. Ickraftträdandet bör mot den bakgrunden bestämmas till den 1 januari 2009.

Den föreslagna regeln om verkan av att ett avtal som ingås utan överförmyndarens samtycke inte kan frånträdas sedan det blivit fullgjort bör endast tillämpas beträffande avtal som ingås efter ickraftträdandet. Detta bör klargöras i en övergångsbestämmelse.

Den förändring som innebär att preskriptionsfristen för en skadeståndstalan mot en ställföreträdare förlängs bör endast få verkan beträffande sådana frister som börjar löpa efter ickraftträdandet. En övergångsregel med denna innebörd bör införas.

11 Ekonomiska konsekvenser

Lagrådsremissens förslag att den gräns för vid vilket belopp en utbetalning ska göras till ett spärrat bankkonto ska sänkas från två till ett prisbasbelopp medför att fler utbetalningar till sådana spärrade konton

kommer att göras. Även förslaget att brottsskadeersättning och vissa skadestånd ska betalas ut på detta sätt kommer att öka antalet ärenden av detta slag.

I lagrådsremissen föreslås dock att, till skillnad från vad som gällt tidigare, överförmyndaren endast ska ta ställning till om utbetalda medel ska vara spärrade efter en begäran från förmyndaren.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att de beskrivna ändringarna inte kommer att medföra några ökade kostnader för kommunerna.

Enligt remissens förslag ska länsstyrelsen, inom ramen för sin tillsynsverksamhet, stödja överförmyndarna med råd och se till att utbildning av överförmyndare m.fl. är tillfredsställande. Att länsstyrelserna sprider information och råd till överförmyndarna torde bidra till en enhetlig och korrekt rättstillämpning inom överförmyndarverksamheten. En enhetlig och korrekt rättstillämpning medför att tidsåtgången för inspektioner och andra tillsynsåtgärder minskar. Detsamma blir följderna av att länsstyrelserna ser till att överförmyndare och ledamöter i överförmyndarnämnder har adekvat utbildning för sina uppgifter. Förslagen kan inte sammantaget antas medföra något merarbete eller andra kostnader för länsstyrelserna.

Övriga förslag bedöms inte ha några budgetkonsekvenser.

12 Författningskommentar

12.1 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

9 kap. Om underårigs omyndighet

8 § *Pengar som en omyndig efter det att han eller hon har fyllt sexton år själv har satt in hos en bank får betalas ut till den omyndige. Banken får inte utan den omyndiges samtycke betala ut pengarna till förmyndaren.*

Om förmyndaren har fått överförmyndarens tillstånd att omhändertaga pengar som avses i första stycket och visat upp bevis på det, får banken betala ut pengarna till förmyndaren men inte till den omyndige.

Första och andra styckena gäller också pengar som har satts in hos ett kreditmarknadsföretag, ett företag som driver verksamhet enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet och ett utländskt företag som driver bankrörelse, finansieringsrörelse eller inlåningsverksamhet från en filial i Sverige.

I paragrafen anges till vem banker m.fl. kan betala ut pengar som satts in på konto av en underårig som fyllt 16 år. Regleringen i paragrafen motsvarar innehållsmässigt det tidigare första stycket i 9 kap. 5 § lagen om bank- och finansieringsrörelse. Övervägandena finns i avsnitt 5.7.

Enligt *första stycket* gäller att pengar som en underårig själv har satt in på konto hos en bank, efter det att han eller hon fyllt sexton år, med befriande verkan kan betalas ut till den underåriga själv.

För banken saknar det alltså betydelse om, och i så fall på vilken grund, den underåriga i förhållande till förmyndaren har rätt att själv råda över pengarna. Bestämmelsen utgör därmed ett undantag från den allmänna principen att den som betalar till en omyndig på egen risk har att avgöra i vilken utsträckning den omyndige är behörig att motta betal-

ningen och att god tro hos betalaren beträffande den omyndiges behörighet saknar verkan. Av lagtexten framgår uttryckligen att följden av att pengar satts in av den underårige själv är att de inte kan betalas ut till hans eller hennes förmyndare. Gör banken likväl detta, har betalningen inte verkan mot den underårige, oavsett om banken har handlat i god tro.

Motsatta förhållanden gäller enligt *andra stycket* om förmyndaren kan förete bevis på att han eller hon har fått överförmyndarens tillstånd att omhändertaga pengarna. Sedan bevis har företetts om att ett sådant tillstånd har meddelats, får pengarna endast betalas ut till förmyndaren. Den relevanta tidpunkten för när betalning med befriande verkan inte längre kan göras till den omyndige är alltså när ett bevis om tillstånd att omhändertaga pengarna företes för banken. Intill dess att förmyndaren har presenterat bevis av detta slag är endast den omyndige behörig att motta betalning, oavsett om överförmyndaren fattat beslut om tillstånd till omhändertagande.

Av *tredje stycket* framgår att motsvarande regler gäller också för vissa andra finansiella företag och utländska företags filialer.

12 kap. Allmänna bestämmelser om förmyndares, gode mäns och förvaltares verksamhet

10 § Om en förmyndare, god man eller förvaltare har ingått avtal för den enskildes räkning utan att inhämta samtycke från överförmyndaren, trots att samtycke krävs enligt 13–15 kap., får motparten inte fråntråda avtalet, om förmyndaren, gode mannen eller förvaltaren begär överförmyndarens samtycke inom en månad från det att avtalet ingicks och något annat förbehåll inte har gjorts. Om överförmyndaren inte lämnar sitt samtycke, får motparten fråntråda avtalet, om inte något annat har överenskommit.

Om en förmyndare, god man eller förvaltare har ingått ett avtal som innebär skuldsättning för den enskilde utan att inhämta samtycke som krävs enligt 13 kap. 12 § första stycket 1 eller 14 kap. 13 § första stycket 1, får motparten inte heller fråntråda avtalet sedan det har blivit fullgjort.

I paragrafen regleras följderna av att en förmyndare, god man eller förvaltare ingår avtal för den enskildes räkning utan att inhämta samtycke från överförmyndaren när sådant samtycke krävs. Andra stycket är nytt. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Utgångspunkten är enligt första stycket att den med vilken en förmyndare, god man eller förvaltare har ingått ett avtal – trots att erforderligt samtycke saknas – inte får fråntråda avtalet om företrädaren inom en månad begär överförmyndarens samtycke och något annat förbehåll inte gjorts. Avtalets giltighet är tills vidare svävande. Motparten är normalt skyldig att under en månads tid avvakta företrädarens begäran om samtycke. Det står företrädaren fritt att, om det bedöms vara i den enskildes intresse, avstå från att begära samtycke. Sedan överförmyndaren har lämnat samtycke, kan varken den enskilde eller dennes motpart fråntråda avtalet. Samtycket har i princip tillbakaverkande kraft, så att avtalet ska betraktas som giltigt redan från den tidpunkt då det ingicks. Om samtycke inte söks, eller vägras av överförmyndaren, torde avtalet vara att anse som fortsatt svävande till dess att någon av parterna frånträder det. Så kan exempelvis vara fallet om förmyndaren överklagar överförmynd-

darens beslut till domstol. Om avsevärd tid förflutit sedan avtalet ingicks, torde det dock få ses som förfallet (jfr NJA II 1924 s. 447).

Genom ändringar i 13 kap. 12 § och 14 kap. 13 § klargörs att en förmyndare endast med överförmyndarens tillstånd kan företa någon rättshandling som innebär att den enskilde sätts i skuld. Av *andra stycket* framgår att motparten inte kan frånträda ett sådant avtal som ingåtts utan nödvändigt samtycke sedan avtalet har blivit fullgjort för den enskildes räkning och det förhållande som krävde tillstånd alltså inte längre föreligger. Bestämmelsen har utformats efter mönster av 9 kap. 6 §. På motsvarande sätt som i fråga om samtycke får fullgörelsen en sådan verkan att avtalet normalt är att anses som giltigt redan från den tidpunkt då det ingicks. – Att inte heller den enskilde kan frånträda avtalet efter fullgörelsen följer av allmänna principer och anges inte heller uttryckligen i denna lagtext.

Ett avtal som innebär skuldsättning får anses fullgjort vid den tidpunkt då den enskilde uppfyllde sina förpliktelser enligt avtalet. Bedömningen av om ett visst avtal har fullgjorts bör ta sin utgångspunkt i de praktiska skäl som motiverar bestämmelsen snarare än i en strikt teoretisk syn. Ett låneavtal är fullgjort sedan lånebeloppet och eventuell ränta har betalats. Ett avtal om köp mot faktura är fullgjort när varan har betalats. När det gäller avtal om t.ex. telefonabonnemang, där en skuld uppkommer successivt genom att tjänsten utnyttjas för att sedan månadsvis eller med annat intervall betalas i efterskott, torde det vara naturligt att anse att ett avtal kan vara fullgjort för en viss period genom betalning av upplupna kostnader under den perioden, även om abonnemanget löper vidare. Den närmare gränsdragningen i sådana fall har överlämnats åt rättstillämpningen.

Bestämmelsen påverkar naturligtvis inte det faktum att avtalet, under samma förhållanden som ett motsvarande kontantavtal, kan vara ogiltigt enligt någon annan regel eller enligt allmänna principer.

15 § Talan om ersättning enligt 14 § ska väckas inom tre år från det att handlingar som anges i 16 kap. 8 § har lämnats över till den som är behörig att ta emot redovisning för förvaltningen. Om talan inte väcks inom nämnda tid, är talerätten förlorad. Detta gäller inte, om ställföreträdaren har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande.

Paragrafen behandlar frågan om preskription av anspråk på skadestånd mot ställföreträdare i anledning av deras förvaltning. Preskriptionstiden är tre år. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.

13 kap. Föräldrars förmyndarförvaltning

7 § Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 10 § och som inte heller omedelbart behöver användas ska göras räntebärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag. *I anslutning till en placering enligt 5 eller 6 § får pengar dock föras över till ett konto hos ett värdepappersbolag, även om någon ränta inte är avtalad.*

Paragrafen utgör en del av regelsystemet för hur barns medel ska placeras vid kontrollerad föräldraförvaltning. Bestämmelsen gäller placering

av pengar som inte investeras i värdepapper eller fastigheter. I paragrafen har lagts till en bestämmelse som möjliggör placering på ett konto hos ett värdepappersbolag i samband med köp av finansiella instrument. Överväganden finns i avsnitt 5.7.

Av paragrafen framgår att värdepappersbolag likställs med banker ur föräldrabalkens perspektiv när det gäller köp och försäljning av värdepapper. Innebörden är att pengar, utan samtycke från överförmyndaren, tillfälligt kan placeras på ett likvidkonto hos ett värdepappersbolag om det sker i anslutning till en placering i värdepapper enligt 5 eller 6 §. Att överföringen ska ske i anslutning till en sådan placering innebär att en överföring till ett konto av detta slag endast kan ske i syfte att medlen ska användas för att köpa in värdepapper. Medel som överförs till kontot i samband med försäljning eller inlösen av värdepapper ska antingen användas för omgående återinvestering i sådana tillgångar eller föras över till ett räntebärande konto hos en bank eller ett kreditmarknadsföretag.

Bestämmelsen kompletteras med en möjlighet enligt 13 kap. 19 § första stycket 4 för överförmyndaren att spärra ett konto av detta slag.

9 § Överförmyndaren *ska* besluta att bestämmelserna i 4–7 §§ inte längre *ska* tillämpas, om värdet på den omyndiges tillgångar har kommit att sjunka till ett belopp som understiger fyra gånger gällande *prisbasbelopp* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och det inte finns särskild anledning att låta kontrollen fortgå.

Ett beslut enligt första stycket gäller inte egendom som har tillfallit den omyndige under villkor om särskild överförmyndarkontroll.

Om det med hänsyn till föräldrarnas och den omyndiges förhållanden eller i övrigt finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis *besluta om* undantag från 3–7 §§.

I paragrafen behandlas överförmyndarens beslut om upphörande av kontrollerad förvaltning och om undantag från förvaltningsbestämmelserna. I tredje stycket har hänvisningen till 8 § utgått. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.

Överförmyndaren har enligt den nya lydelsen av *tredje stycket* inte möjlighet att medge generellt undantag från bestämmelsen i 8 § om pengar som satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens samtycke. Detta innebär att medel som har satts in med ett sådant förbehåll endast får tas ut sedan överförmyndaren, efter en begäran om det, har lämnat sitt samtycke till uttaget. Överförmyndaren ska alltså inte göra någon prövning av ett sådant förbehåll på eget initiativ.

12 § För den omyndiges räkning får föräldrar endast med överförmyndarens samtycke

1. ta upp lån eller *företa någon annan rättshandling som innebär att den omyndige sätts i skuld,*

2. ingå borgensförbindelse, eller

3. ställa den omyndiges egendom som säkerhet för den omyndiges eller någon annans förbindelse.

Är det fråga om åtgärder enligt första stycket som faller inom ramen för en rörelse som föräldrarna med överförmyndarens samtycke driver för den omyndiges räkning, behövs samtycke endast i fråga om pantsättning av fast egendom

eller tomträtt. Samtycke behövs inte i fråga om statliga lån som tas upp för att ge den omyndige hjälp till utbildning eller bosättning.

Samtycke får lämnas endast om åtgärden behövs för att trygga den omyndiges övriga egendom eller kan anses nödvändig för den omyndiges utbildning eller uppehälle eller om det annars finns särskilda skäl för åtgärden.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vissa typer av rättshandlingar som föräldrar kan ingå för sina barns räkning endast med överförmyndarens samtycke. I första punkten i första stycket har en regel om rätts-handlingar som innebär skuldsättning ändrats. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

Enligt första punkten i *första stycket* krävs överförmyndarens samtycke för att föräldrar ska få ta upp lån eller företa någon annan rättshandling som innebär att den omyndige sätts i skuld. Med rättshandling avses detsamma som i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område. Inte bara avtal, t.ex. köp eller tjänst, utan även ensidiga rättshandlingar, t.ex. utfärdande av skuldebrev, omfattas.

Kravet på samtycke gäller för rättshandlingar som innebär att den omyndige sätts i skuld. Med skuld avses en förpliktelse att utge pengar.

I kravet på att rättshandlingen ska innebära att den omyndige sätts i skuld ligger att det måste finnas ett nära samband mellan rättshandlingen och skuldsättningen. Typiska exempel på detta är köp av varor eller tjänster på kredit, dvs. utan att kontant betalning görs.

Ett avtal innebär också skuldsättning om det står klart när avtalet ingås att en skuld kommer att uppkomma efter någon tid. Exempel på avtal av detta slag är abonnemang på mobiltelefoni eller Internetanslutning där användandet av tjänsten betalas i efterhand. Avgörande för om ett avtal ska anses innebära skuldsättning är alltså om barnet enligt avtalet förpliktas att vid en senare tidpunkt erlägga betalning. Detta gäller oavsett om betalningen är bestämd till sitt belopp eller inte.

I några fall kan det hävdas att det inte är säkert när avtalet ingås om det kommer innebära att barnet förpliktas att erlägga betalning. Det skulle t.ex. kunna påstås att man inte vet om ett teleabonnemang utan fast avgift alls kommer att utnyttjas. Också avtal av det slaget torde i allmänhet få anses innebära att barnet sätts i skuld. Barnets huvudförpliktelse enligt avtalet är att i efterskott betala för användandet. Även om någon skuld formellt inte uppkommer förrän vid den tidpunkt då abonnemanget används får det förutsättas vid ingåendet att det i varje fall i någon utsträckning kommer att utnyttjas. Ett sådant avtal torde alltså normalt få anses vara ett avtal som innebär att barnet sätts i skuld.

Det är däremot inte tillräckligt att en rättshandling kan leda till att en skuld uppkommer för den omyndiga. Att betalningsskyldighet för barnet kan uppkomma om någon annan avtalsförpliktelse inte uppfylls medför inte att det är fråga om ett avtal om skuldsättning. Exempel på detta är lån av en bok eller hyra av film där låneavtalet eller hyresavtalet innefattar villkor om att förlust av saken ska ersättas.

Följderna av att ett avtal ingås utan överförmyndarens samtycke regleras i 12 kap. 10 §.

19 § Om det av någon särskild anledning behövs för att trygga förvaltningen, får överförmyndaren

1. besluta att 3–7 §§ ska tillämpas även i *andra* fall än som följer av 2 §,
2. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank, kreditmarknadsföretag eller värdepappersbolag, utöver vad som följer av 8 §,
3. besluta att värdehandlingar ska förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden eller ett motsvarande utländskt institut som är underkastat en offentlig reglering som väsentligen stämmer överens med den som gäller för värdepappersinstitut i Sverige,
4. genom meddelande till en central värdepappersförvarare, den som för ett register enligt 4 kap. 11 § lagen (2004:46) om investeringsfonder eller den som har registrerats som förvaltare av finansiella instrument eller andelar i investeringsfonder, begränsa föräldrars möjlighet att förfoga över rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument eller som avses i lagen om investeringsfonder, och
5. genom meddelande till den som ska betala pengar till den omyndige besluta att pengarna ska sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Meddelas beslut enligt första stycket 3, ska föräldrarna träffa avtal med ett värdepappersinstitut på villkor som överförmyndaren har godkänt.

Ett värdepappersinstitut är skyldigt att träffa ett sådant avtal om förvaring och förvaltning som avses i andra stycket. Avtalet får inte träffas på sämre villkor än de som värdepappersinstitutet erbjuder andra enskilda personer vid samma typ av avtal.

Paragrafen innehåller regler om åtgärder som överförmyndaren kan vidta för att trygga förvaltningen av den omyndiges egendom. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

I andra punkten i *första stycket* har uppräkningsen av finansiella företag utökats med värdepappersbolag. Ändringen innebär att överförmyndare kan spärra likvidkonton hos sådana bolag. Detta gäller både vid kontrollerad förvaltning, där pengar enligt 13 kap. 7 § kan placeras på ett sådant konto utan överförmyndarens samtycke i anslutning till placering i värdepapper, och vid fri föräldraförvaltning.

Enligt fjärde punkten kan överförmyndaren begränsa föräldrars möjlighet att förfoga över tillgångar på ett avstämningskonto som avses i lagen om kontoföring av finansiella instrument eller över andelar i värdepappers- och specialfonder. Överförmyndaren kan alltså fatta ett beslut som innebär att föräldrarnas rätt att förfoga över sådan egendom inskränks. Begränsningens närmare innebörd ska framgå av överförmyndarens beslut. Ett beslut torde i normalfallet avfattas så att förmyndaren inte får överlåta, pantsätta eller, i fråga om fondandelar, lösa in rättigheten utan överförmyndarens samtycke. Om begränsningen även ska gälla rätten att uppbära på rättigheten belöpande ränta, utdelning eller liknande bör det särskilt framgå. Beslutet kan överklagas enligt 20 kap. 4 och 6 §§.

För att säkerställa att inskränkningen blir känd av den som hanterar rättigheten ska ett beslut av detta slag ha formen av ett meddelande som, beroende på vilket slag av rättighet det rör sig om och om denna är föremål för förvaltarregistrering, riktar sig till den centrala värdepappersförvararen, den som för registret över fondandelsägarna eller den som förvaltar de finansiella instrument eller fondandelar som beslutet avser. När ett meddelande om inskränkningar lämnas, ska den centrala värdepappersförvararen respektive den som för registret över fondandelarna anteckna inskränkningarna. Regler om detta finns i 4 kap. 17 § lagen om

kontoföring av finansiella instrument samt 4 kap. 11 § lagen om investeringsfonder. Om de rättigheter som avses med beslutet är förvaltarregistrerade, ska överförmyndaren underrätta förvaltaren om beslutet. Det ankommer då på förvaltaren att genom anteckning eller på annat sätt försäkra sig om att begränsningen blir känd inom företaget.

I paragrafens *andra stycke* har den bestämmelse som hittills har funnits om att föräldrarna vid beslut enligt första stycket 3 kan välja mellan att träffa avtal om förvaring av värdepappren eller låta registrera en spärr hos en central värdepappersförvarare utgått. Beslut enligt första stycket 3 tar, sedan punkten 4 ändrats, endast sikte på värdepapper i fysisk form. Därmed återstår endast möjligheten för föräldrarna att träffa avtal med ett värdepappersinstitut.

14 kap. Förordnade förmyndares, gode mäns och förvaltares vård av egendom

4 § Andra värdehandlingar än sådana som nämns i 5 § första stycket *ska* säljas och fordringar drivs in så snart det lämpligen kan ske, om det inte är till fördel för den enskilde att värdehandlingarna behålls eller att fordringarna förblir utestående.

Annan lös egendom som inte omfattas av 11 § *ska* säljas vid en lämplig tidpunkt, om inte egendomen är till nytta eller har särskilt värde för den enskilde eller den enskildes familj eller egendomen av någon annan särskild anledning bör behållas.

Ändringen i andra stycket beror på att en språklig felaktighet rättats.

7 § Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 11 § och inte heller omedelbart behöver användas *ska* göras räntebärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag. *I anslutning till en placering enligt 5 eller 6 § får pengar dock föras över till ett konto hos ett värdepappersbolag, även om någon ränta inte är avtalad.*

Paragrafen behandlar förordnade ställföreträdarens hantering av den del av huvudmannens pengar som inte används för placering i värdepapper eller fastigheter. För en kommentar hänvisas till 13 kap. 7 §. Övervägandena finns i avsnitt 5.7 och 6.

8 § Pengar som har satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag får tas ut endast efter samtycke från överförmyndaren.

Samtycke krävs dock inte vid uttag av

1. ränta *som är upplupen under innevarande och föregående år*, eller
2. pengar som behöver hållas tillgängliga för den enskildes uppehälle eller vården av hans eller hennes egendom om den förordnade förmyndaren, gode mannen eller förvaltaren vid insättningen gjort förbehåll om att de får tas ut utan överförmyndarens samtycke.

Medel som en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare har satt in hos bank eller kreditmarknadsföretag för en enskilds räkning får i princip inte tas ut utan överförmyndarens samtycke. I paragrafens *andra stycke* klargörs att den ränta som får tas ut är innevarande års ränta samt ränta upplupen under fjolåret. Övervägandena finns i avsnitt 6.

10 § Om det finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis *besluta om undantag från 4–8 §§*.

I paragrafen har en följdändring gjorts med anledning av att den tidigare bestämmelsen i 14 kap. 9 § upphävs.

13 § För den enskildes räkning får en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare endast med överförmyndarens samtycke

1. ta upp lån eller *företa någon annan rättshandling som innebär att den enskilde sätts i skuld,*

2. ingå borgensförbindelse, eller

3. ställa den enskildes egendom som säkerhet för den enskildes eller någon annans förbindelse.

Är det fråga om åtgärder enligt första stycket som faller inom ramen för en rörelse som ställföreträdaren med överförmyndarens samtycke driver för den enskildes räkning, behövs samtycke endast i fråga om pantsättning av fast egendom eller tomträtt. Samtycke behövs inte i fråga om statliga lån som tas upp för att ge den enskilde hjälp till utbildning eller bosättning.

Samtycke får lämnas endast om åtgärden behövs för att trygga den enskildes övriga egendom eller kan anses nödvändig för hans eller hennes utbildning eller upphälla eller om det annars finns särskilda skäl för åtgärden.

Paragrafen behandlar förordnade ställföreträdarens möjlighet att företa rättshandlingar som innebär att huvudmannen sätts i skuld. För en kommentar hänvisas till 13 kap. 12 §. Övervägandena finns i avsnitt 5.1 och 6.

21 § Om det behövs för att trygga förvaltningen, får överförmyndaren

1. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank, kreditmarknadsföretag *eller värdepappersbolag*, utöver vad som följer av 8 §,

2. besluta att värdehandlingar *ska* förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden eller ett motsvarande utländskt institut som är underkastat en offentlig reglering som väsentligen stämmer överens med den som gäller för värdepappersinstitut i Sverige,

3. genom meddelande till den som *ska* betala pengar till den enskilde besluta att pengarna *ska* sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag, *och*

4. *genom meddelande till en central värdepappersförvarare, den som för ett register enligt 4 kap. 11 § lagen (2004:46) om investeringsfonder eller den som registrerats som förvaltare av finansiella instrument eller andelar i investeringsfonder, begränsa ställföreträdarens möjlighet att förfoga över rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument eller som avses i lagen om investeringsfonder.*

Meddelas beslut enligt första stycket 2, *ska* ställföreträdaren träffa avtal med *ett värdepappersinstitut* på villkor som överförmyndaren har godkänt.

Ett värdepappersinstitut är skyldigt att träffa ett sådant avtal om förvaring och förvaltning som avses i andra stycket. Avtalet får inte träffas på sämre villkor än de som värdepappersinstitutet erbjuder andra enskilda personer vid samma typ av avtal.

Paragrafen behandlar överförmyndarens möjligheter att vidta åtgärder för att trygga förvaltningen av egendom som tillhör någon som har en

förordnad förmyndare, god man eller förvaltare. För en kommentar hänvisas till 13 kap. 19 §. Övervägandena finns i avsnitt 5.4 och 6.

16 kap. Tillsyn över förmyndares, gode mäns och förvaltares verksamhet

10 § Socialnämnder och andra myndigheter är skyldiga att på begäran lämna överförmyndaren de uppgifter som behövs för överförmyndarens tillsynsverksamhet.

I lag och förordning finns särskilda bestämmelser om skyldighet för myndigheter att underrätta överförmyndaren om förhållanden av betydelse för dennes tillsynsverksamhet.

I paragrafen behandlas myndigheters skyldighet att i vissa fall lämna uppgifter till överförmyndaren. I *andra stycket* erinras om den upplysningsskyldighet vissa myndigheter har i förhållande till överförmyndaren. Sådan upplysningsskyldighet följer av t.ex. 15 § 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade liksom av förordningar beslutade av regeringen. Bestämmelsen har formulerats om för att klargöra att det inte är fråga om en delegationsbestämmelse utan endast en upplysning om förekomsten av bestämmelser av detta slag i lagar och förordningar. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.

10 a § *En bank är skyldig att på begäran lämna överförmyndaren de uppgifter som behövs för överförmyndarens tillsynsverksamhet.*

Första stycket gäller också kreditmarknadsföretag, värdepappersbolag, centrala värdepappersförvarare, kontoförande institut, fondbolag, förvaringsinstitut, företag som driver inlåningsverksamhet enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet och utländska företag som driver motsvarande verksamhet från en filial i Sverige.

Paragrafen, som är ny, ålägger banker och vissa finansiella företag skyldighet att lämna uppgifter till överförmyndaren. Bestämmelserna kompletterar 16 kap. 10 §. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.

Första stycket ger en överförmyndare rätt att få tillgång till uppgifter som en bank har beträffande en omyndig kund eller en kund som har god man eller förvaltare. Det är överförmyndaren som avgör vilka uppgifter som han eller hon önskar att banken ska lämna. Banken ska alltså inte göra någon självständig prövning av vilka uppgifter som ska lämnas ut. Uppgiftsskyldigheten omfattar endast överförmyndarens tillsynsverksamhet, vilket innebär att den endast kan åberopas i etablerade ställföreträderskap. Överförmyndaren får alltså inte använda sig av bestämmelsen för att undersöka om någon är i behov av god man eller förvaltare.

Av *andra stycket* framgår att samma uppgiftsskyldighet åvilar vissa andra finansiella företag.

11 § När en omyndig på grund av arv eller testamente har fått pengar till ett värde överstigande ett prisbasbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, ska den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos

bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag ska även gälla

1. försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till,

2. pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande,

3. Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brottsskadelagen (1978:413),

4. skolhuvudman vid utbetalning av skadestånd enligt lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever, samt

5. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten.

Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att betala till bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När utbetalning enligt första eller andra stycket görs, ska den som ombesörjer utbetalningen genast göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan ska också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger i första stycket nämnt belopp eller med villkor om att värdehandlingarna ska stå under särskild överförmyndarkontroll.

Bestämmelserna i första–fjärde styckena gäller inte vid utbetalning av medel som den omyndige får förvalta själv. Andra–fjärde styckena gäller inte heller om utbetalning görs från försäkring som har tagits inom ramen för en rörelse.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller också vid betalning eller utgivande av värdehandlingar till någon för vilken det har förordnats god man med uppgift att förvalta egendom eller för vilken det har förordnats förvaltare.

I paragrafen behandlas situationer då medel som tillfaller en omyndig person eller en person för vilken det utsetts god man eller förvaltare ska sättas in på bankkonto, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd. I första stycket har gränsen för användande av spärrat konto sänkts och i andra stycket har skyldigheten att sätta in på spärrat konto utökats till fler utbetalare. Övervägandena finns i avsnitt 5.2 och 6.

Enligt första stycket ska utbetalningar på grund av arv eller testamente eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll göras hos bank eller kreditmarknadsföretag och sättas in på ett spärrat konto om beloppet överstiger ett prisbasbelopp.

Av andra stycket framgår att skyldigheten i första stycket gäller också när Brottsoffermyndigheten betalar ut ersättning enligt brottsskadelagen och en skolhuvudman betalar skadestånd enligt lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever, likaså när ett skadeståndsanspråk mot staten föranleder utbetalning.

Det tredje stycket motsvarar den bestämmelse som hittills har funnits i andra stycket andra meningen.

19 kap. Om överförmyndare

17 § Länsstyrelsen ska utöva tillsyn över överförmyndares och överförmyndarnämnders verksamhet.

Länsstyrelsen ska

– med råd stödja överförmyndarna och överförmyndarnämnderna i deras verksamhet och därvid främja en enhetlig rättstillämpning, och

– se till att utbildningen av överförmyndarna, ledamöterna i överförmyndarnämnderna och ersättare är tillfredsställande.

Paragrafen handlar om länsstyrelsernas tillsyn över överförmyndarverksamheten. I det nya andra stycket framhålls länsstyrelsernas rådgivande roll och deras ansvar för tillsyn såvitt avser utbildning. Övervägandena finns i avsnitt 8 och 9.

I *första strecksatsen* erinras om att länsstyrelserna ska stödja överförmyndare med rådgivning för att främja en enhetlig rättstillämpning. Det rör sig dels om rådgivning i enskilda frågor, dels om mer generella råd. Rådgivningen kan avse såväl rättsliga frågor som frågor avseende arbetsätt och organisationsformer. Länsstyrelserna bör som ett led i rådgivningsansvaret löpande sprida information bland överförmyndarna om ny lagstiftning, viktiga rättsfall uttalanden av Justitieombudsmannen m.m.

Länsstyrelserna ska enligt *andra strecksatsen* se till att utbildningen av överförmyndare är tillfredsställande. Länsstyrelserna bör informera sig om vilka utbildningsinsatser som görs för överförmyndare och ledamöterna i överförmyndarnämnder samt deras ersättare. Det finns inte något som hindrar att länsstyrelserna tillhandahåller utbildning av överförmyndare, men det är inget krav att så ska ske. Syftet med bestämmelsen är att länsstyrelserna ska förvissa sig om att de personer som utför uppdrag som överförmyndare eller som ledamot av överförmyndarnämnd besitter nödvändig kunskap för uppdraget.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009.

2. I fråga om avtal som har ingåtts före ikraftträdandet gäller 12 kap. 10 § i dess äldre lydelse.

3. Äldre bestämmelser i 12 kap. 15 § om tid för att väcka talan om ersättning ska gälla när handlingar som anges i 16 kap. 8 § har lämnats över till den som är behörig att ta emot redovisningen före ikraftträdandet.

Enligt *första punkten* ska ändringarna träda i kraft den 1 november 2008.

I *andra punkten* ges en övergångsbestämmelse till ändringen i 12 kap. 10 § enligt vilken ett avtal som ingåtts utan överförmyndarens samtycke inte får frånträdas sedan det blivit fullgjort. Genom övergångsbestämmelsen klargörs att ändringen inte inverkar på avtal som ingåtts före ikraftträdandet. Vilken betydelse ett fullgörande har i sådana fall ska alltså alltjämt prövas enligt äldre bestämmelser.

I *tredje punkten* ges en övergångsbestämmelse till den ändring som innebär att preskriptionsfristen för en skadeståndstalan mot en ställföreträdare förlängs. Bestämmelsen innebär att ändringen endast får effekt för preskriptionsfrister som börjar löpa efter ikraftträdandet.

12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument

4 kap. Avstämningsregister och avstämningskonton

17 § På ett avstämningskonto *ska* anges

1. kontohavarens namn och personnummer, organisationsnummer eller annat identifieringsnummer samt postadress,

2. panthavarens namn och personnummer, organisationsnummer eller annat identifieringsnummer samt postadress,

3. det antal finansiella instrument som kontot omfattar,

4. i förekommande fall att kontohavaren har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken med uppdrag som omfattar förvaltning av aktierna eller att aktierna företräds av en förvaltare som förordnats enligt 14 kap. 9 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, 24 kap. 10 § lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden eller 3 kap. 2 e § försäkringsrörelselagen (1982:713),

5. pantsättning och förekomst av annan särskild rätt som gäller ett finansiellt instrument,

6. konkurs avseende kontohavaren samt utmätning, kvarstad eller betalnings-säkring avseende ett finansiellt instrument eller avseende panträtt i detta, *och*

7. inskränkning enligt 13 kap. 19 § *första* stycket 4 eller 14 kap. 21 § *första* stycket 4 föräldrabalken.

I paragrafen regleras vilka uppgifter som ska anges på ett avstämningskonto. Bestämmelserna i paragrafen kompletteras beträffande aktier av 18 § och beträffande skuldförbindelser av 19 §. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

Punkten 7 ansluter till 13 kap. 19 § och 14 kap. 21 § föräldrabalken, som gör det möjligt för överförmyndaren att besluta om att begränsa föräldrars och förordnade ställföreträdarens möjlighet att förfoga över finansiella instrument. Enligt denna paragraf ska ett beslut om sådana begränsningar antecknas på det avstämningskonto där de finansiella instrumenten är registrerade.

Enligt 6 kap. 1 § ska den som är antecknad som ägare av ett finansiellt instrument på ett avstämningskonto, med de begränsningar som framgår av kontot, anses ha rätt att förfoga över instrumentet. Följden av att inskränkningar i en ägares rätt att förfoga över ett instrument antecknas är alltså i allmänhet att godtrosförvärv, i strid med en antecknad inskränkning, inte kan göras. Om en central värdepappersförvarare underlåter att anteckna en inskränkning i förmyndares rätt att förfoga över finansiella instrument, kan det ge upphov till skadeståndsskyldighet. Enligt 7 kap. 2 § ska den centrala värdepappersförvararen svara för en skada som tillfogas en ägare av ett finansiellt instrument till följd av en oriktig eller missvisande uppgift i ett avstämningsregister eller i annat fall genom fel i samband med uppläggning eller förande av ett sådant register. I fråga om förvaltarregistrerade instrument torde motsvarande skadeståndsskyldighet åvila en förvaltare i fall där en överlåtelse sker i strid med till denne meddelade inskränkningar.

Av 6 kap. 6 § följer att den som på förfallodagen eller på fastställd avstämningsdag är antecknad på ett konto i avstämningsregistret som ägare eller i andra fall berättigad att ta emot betalning för en skuldförbindelse ska anses ha rätt att ta emot betalningen. Betalningen är dock inte giltig om gäldenären insåg eller borde ha insett att betalnings-

mottagaren inte var berättigad att ta emot betalning för skuldförbindelsen. Vem som är berättigad att ta emot vinstutdelning m.m. på en aktie regleras i 4 kap. 39 och 40 §§ aktiebolagslagen (2005:551). I fråga om omyndiga aktieägare innebär reglerna att förmyndarna är behöriga att uppbära utdelning för den omyndiges räkning. Betalning till den omyndige själv har inte befriande verkan för bolaget (jfr 4 kap. 18 § kontoföringslagen).

När det gäller betalning som belöper på en skuldförbindelse och aktieutdelning m.m. som tillfaller en aktieägare torde det saknas utrymme för den betalande att, med befriande verkan, åberopa god tro beträffande en ställföreträdarens rätt i fall där överförmyndaren inskränkt dennes möjlighet att uppbära betalning utan överförmyndarens samtycke och denna inskränkning har antecknats på avstämningskontot. Om överförmyndaren har beslutat att begränsa ställföreträdarens rätt att uppbära betalning m.m., måste alltså den som ska verkställa betalningen försäkra sig om att överförmyndaren lämnar sitt samtycke till att betalning till ställföreträdaren görs.

8 kap. Insyn och tystnadsplikt

2 a § En central värdepappersförvarare och ett kontoförande institut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Om skyldighet för centrala värdepappersförvarare och kontoförande institut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns bestämmelser i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

I andra stycket erinras om uppgiftsskyldigheten enligt 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

12.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder

2 kap. Allmänna bestämmelser för fondbolag m.m.

20 § Ett fondbolag och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Om skyldighet för fondbolag och förvaringsinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns bestämmelser i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

I det nya *andra stycket* erinras om uppgiftsskyldigheten i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

4 kap. Allmänna bestämmelser för investeringsfonder

11 § Fondbolaget *ska* föra eller låta föra ett register över samtliga innehavare av andelar i fonden. I fråga om automatiserad och viss manuell behandling av personuppgifter finns bestämmelser i personuppgiftslagen (1998:204).

Är lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument tillämplig på andelarna i fonden, förs registret av en central värdepappersförvarare. Fondbolaget har rätt till insyn i registret.

Om lagen om kontoföring av finansiella instrument inte är tillämplig på andelarna i fonden, ska den som för registret anteckna inskränkningar enligt 13 kap. 19 § första stycket 4 eller 14 kap. 21 § första stycket 4 föräldrabalken där.

Fondbolaget *ska* till varje fondandelsägare skriftligen bekräfta att dennes fondandelsinnehav har registrerats. Av bekräftelsen *ska det* framgå investeringsfondens beteckning samt namnen på fondbolaget och förvaringsinstitutet. Vidare *ska det* framgå var informationsbroschyren och faktabladet enligt 15 § samt årsberättelsen och halvårsredogörelsen enligt 18 § finns att tillgå.

Paragrafen handlar om det register över andelsägare i en fond som ska föras. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

I det nya *tredje stycket* finns bestämmelser som endast gäller för register över sådana fondandelar som lagen om kontoföring av finansiella instrument inte är tillämplig på. Den som för ett sådant register ska i registret anteckna inskränkningar i en förmyndares, god mans eller förvaltares rätt att förfoga över andelarna utan överförmyndarens samtycke. Regleringen motsvarar 4 kap. 17 § 7 i lagen om kontoföring av finansiella instrument.

12.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

1 kap. Inledande bestämmelser

10 a § *I 16 kap. 10 a § föräldrabalken finns bestämmelser om skyldighet för kreditinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren.*

I paragrafen erinras om uppgiftsskyldigheten i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

9 kap. Kapitalbasens storlek, motbok och omyndigas medel

5 § *Om ett bevis som avses i 9 kap. 8 § andra stycket föräldrabalken har visats upp ska detta antecknas på ett sätt som gör förhållandet känt inom banken eller kreditmarknadsföretaget. Anteckning av motsvarande slag ska göras om inskränkningar i*

1. föräldrars rätt att förfoga över insatta medel som följer av 13 kap. 8 § föräldrabalken eller av beslut som har fattats enligt 13 kap. 19 § föräldrabalken, och

2. förmyndares, förvaltares och gode mäns rätt att förfoga över medel som följer av beslut som har fattats enligt 14 kap. 21 § föräldrabalken.

I paragrafen regleras vilka anteckningar som en bank- eller ett kreditmarknadsföretag ska göra om inskränkningar i rätten för en kontoinne-

havare eller dennes företrädare att i vissa fall förfoga över medel som står inne på ett konto.

Enligt första meningen ska det antecknas om förmyndaren visat upp ett bevis om att han eller hon fått överförmyndarens tillstånd att omhänderta en omyndigs persons medel. Enligt andra meningen ska anteckning också göras om inskränkningar i rätten för föräldrar att förfoga över medel som satts in med uppgift om att de ska stå under särskild överförmyndarkontroll och om beslut som överförmyndaren fattat om att i andra fall inskränka en förmyndares, förvaltares eller god mans rätt att ta ut pengar som står inne på konto. Några rättsverkningar är inte knutna till att en anteckning görs. Bestämmelsen syftar endast till att säkerställa att information om inskränkningarna sprids till berörda personer i banken eller kreditmarknadsföretaget.

12.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden

1 kap. Allmänna bestämmelser

11 a § *I 16 kap. 10 a § föräldrabalken finns bestämmelser om skyldighet för värdepappersbolag att lämna uppgifter till överförmyndaren.*

I paragrafen erinras om uppgiftsskyldigheten i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

Föräldrars förmyndarförvaltning och anknytande frågor om förvaltning och tillsyn*Utfallet i stort av reformen av förmyndarförvaltningen*

Genom 1995 års reform utsträcktes det område inom vilket föräldrar fritt får förvalta sina barns egendom. Genom denna avreglering minskade således överförmyndarnas kontroll av hur barns tillgångar används. En viktig uppgift för utredningen har varit att följa upp verkningarna av denna avreglering.

Utredningens underlag innefattar enkätundersökningar bland överförmyndarna och länsstyrelserna, rundfrågningar till landets åklagarmyndigheter och erfarenheter hos utredningens experter. Av detta framgår att risken har ökat för att underårigas berättigade intressen kommer i kläm till följd av att föräldrarna i sin förvaltning numera har en större frihet att agera och dessutom står under mindre kontroll. Vad som kan hända är bl.a. att föräldrar förbrukar barnets tillgångar för egen räkning, företar äventyrliga spekulationer med barnets medel eller på ett eller annat sätt sätter barnet i skuld.

Även om det är svårt att precisera missbruket i siffror finns det inte skäl att tro att det har någon alarmerande omfattning. Utredningen anser att en återgång till den tidigare ordningen med komplicerade redovisnings- och kontrollregler är utesluten. Vissa begränsande åtgärder bör dock vidtas för att skärpa kontrollen över föräldraförvaltningarna.

Enligt utredningens mening bör det i större utsträckning än i dag göras bedömningar av föräldrars förvaltning vid tillfällen då utbetalningar av vissa slag kommer barnen till del. Vidare bör överförmyndarnas möjligheter att få information om misstänkta brister i föräldrarnas förvaltning förbättras, särskilt i fall då barnen har satts i skuld. Barnens skydd mot skuldsättning bör stärkas, likaså deras skydd för erhållna gåvor. Information till föräldrarna om reglerna för förvaltning av underårigas medel bör bli bättre.

Förbättringar i överförmyndarnas organisation bör kunna ha positiva verkningar för tillsynen över förmyndarna.

Föräldrars och förordnade ställföreträdarens förvaltning av den enskildes egendom samt vissa andra frågor rörande den enskildes ekonomiska angelägenheter, m.m.*Insättning av utbetalda medel på spärrat konto hos bank eller kreditmarknadsföretag*

I dag finns i 16 kap. 11 § föräldrabalken bestämmelser som ålägger dödsbon, försäkringsgivare och pensionssparinstitut att, om det utbetalda beloppet överstiger två gånger prisbasbeloppet, göra utbetalningar till ett spärrat konto när mottagaren är underårig eller har god man med uppgift att förvalta egendom eller har förvaltare. Den som ombesörjer utbetalningen skall i samband härmed göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. I syfte att ytterligare förbättra skyddet av ekonomiska

tillskott som tillkommer dessa personer föreslår utredningen att också arvs- och testamentsavstående, utbetalningar från Brottsoffermyndigheten och skadestånd från staten skall omfattas av regleringen i 16 kap. 11 § föräldrabalken. Utredningen föreslår dessutom att beloppsgränsen sänks från två till ett prisbasbelopp. Härigenom skapas förutsättningar för överförmyndaren att i större utsträckning än i dag säkerställa att förvaltningen är tillfredsställande när barn och hjälpbehövande personer får större ekonomiska tillskott.

Möjlighet för överförmyndaren att spärra VP-konton, fondkonton och depåer

Överförmyndaren kan i dag inte själv ta kontakt med ett finansiellt företag och spärra VP-konton, fondkonton och depåer som tillhör barn eller personer som har god man eller förvaltare. I stället är han hänvisad att anmoda föräldern eller den förordnade ställföreträdaren att ombesörja att en sådan spärr kommer till stånd.

Utredningen föreslår att överförmyndaren ges möjlighet att själv spärra VP-konton, fondkonton och depåer om det av någon särskild anledning behövs för att trygga förvaltningen av den enskildes egendom.

Uppgiftsskyldighet för myndigheter och banker m.fl.

Överförmyndaren är för sin verksamhet beroende av information för att kunna upptäcka personer som har behov av en ställföreträdare och för att kunna utöva tillsyn över förmyndare, gode män och förvaltare.

I syfte att förbättra informationsflödet till överförmyndaren föreslår utredningen att skyldigheten för socialnämnden att anmäla behov av god man eller förvaltare omarbetas och flyttas från socialtjänstförordningen till socialtjänstlagen. Vidare föreslår utredningen att det i 16 kap. föräldrabalken införs en ny paragraf, 10 a §, enligt vilken överförmyndaren ges större möjligheter att för tillsynsändamål begära information från banker och andra finansiella institut. Utredningen föreslår också att verksamhetschefer inom hälso- och sjukvården skall vara skyldiga att i större utsträckning än i dag anmäla behov av god man eller förvaltare till överförmyndaren. En utökad anmälningsplikt föreslås gälla också för Skatteverket.

Åtgärder för att hindra att barn blir skuldsatta

År 2003 fanns det nästan 5 700 underåriga registrerade hos kronofogdemyndigheten med en total skuld om ca 38 500 000 kr.

En stor andel av skulderna hänför sig till skadestånd på grund av brott som den underårige gjort sig skyldig till. En betydande del av skulderna beror emellertid på att den underåriges föräldrar har låtit registrera ett fordon i barnets namn. Detta får till följd att barnet riskerar att sättas i skuld på grund av fordonsskatt, avgift för trafikförsäkring och avgifter för oriktig parkering m.m. som inte betalas i rätt tid. För att förhindra att barn sätts i skuld på grund av deras föräldrars fordonsinnehav föreslår utredningen att det införs bestämmelser som innebär att den underåriges

förmyndare görs betalningsskyldig för dessa kostnader trots att fordonet i fråga är registrerat på barnet. Bilaga 1

Utredningen föreslår vidare att en förälder som vill ingå ett avtal om kredit i sitt barns namn måste begära överförmyndarens samtycke, om det inte rör sig om en kortvarig kredit till ett ringa belopp.

Föräldrars gåvor till sina barn

Genom ett tillägg i 4 § lagen (1936:83) angående vissa utfästelser om gåva vill utredningen klarlägga när en penninggåva från föräldrar till barn blir fullbordad och alltså får skydd mot anspråk från givarens borgenärer. Detta sker först när föräldern har överlämnat pengarna till t.ex. en bank utan att förbehålla sig rätt att förfoga över sitt barns pengar och utan att föräldern, ensam eller i förening med annan, likväl har en sådan fri rätt.

I praktiken innebär detta att föräldern måste sätta in pengarna med villkor om särskild överförmyndarkontroll hos bank, kreditmarknadsföretag eller företag som driver verksamhet enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet. Det föreslås härvid att en förälder inte skall kunna återkalla ett sådant villkor.

Skydd för den enskilde mot ställföreträdarens obehöriga dispositioner med huvudmannens medel

Preskription av fordran på skadestånd riktad mot en förordnad ställföreträdare

I dag gäller att en huvudman som vill väcka talan mot sin ställföreträdare om ersättning för försumlig förvaltning måste göra det inom ett år från det att han tog emot redovisning för förvaltningen. Enligt utredningens mening är ett år en i sammanhanget kort tid och preskriptionstiden bör därför utsträckas till tre år. Vidare föreslår utredningen att preskriptionen skall omfatta endast sådana omständigheter som framgår av redovisningen.

Preskription av fordran på skadestånd vid föräldrars fria förvaltning av sina barns tillgångar

Det finns i dag inte några särskilda preskriptionsregler som tar sikte på föräldrars fria förvaltning av sina barns tillgångar. I stället gäller den allmänna tioårspreskriptionen. Utredningen föreslår att också föräldrar som har fullgjort sådan förvaltning skall kunna komma i åtnjutande av den kortare preskriptionstiden under förutsättning att de kan prestera en redogörelse för sin förvaltning.

Möjlighet för överförmyndaren att kontrollera belastningsregistret i samband med förordnande av ställföreträdare

När någon skall få en god man eller förvaltare är det viktigt att överförmyndaren kan konstatera att den föreslagne ställföreträdaren inte

förekommer i kronofogdemyndighetens register och inte har gjort sig skyldig till allvarigare brottslighet. Överförmyndaren kan redan i dag genom t.ex. en kreditupplysning få reda på om den tilltänkte ställföreträdaren har en oroväckande svag ekonomi. Det är vidare av stor vikt att överförmyndaren kan konstatera att en presumtiv ställföreträdare inte är kriminellt belastad. Uppgifter om begångna brott finns i Rikspolisstyrelsens belastningsregister. När det gäller belastningsregistret kan överförmyndaren inte själv begära att få ett utdrag. Utredningen föreslår nu att överförmyndaren skall erhålla en sådan befogenhet.

Kommunerna skall vara skyldiga att solidariskt med den förordnade ställföreträdaren svara för ren förmögenhetsskada som den enskilde har drabbats av till följd av ställföreträdarens förmögenhetsbrott

En hjälpbehövande person vars egendom t.ex. förskingras av en förordnad ställföreträdare (god man, förvaltare, vissa förmyndare) får en fordran på skadestånd på ställföreträdaren i fråga. Vanligtvis finns emellertid den förskingrade egendomen inte i behåll och möjligheterna för den enskilde att erhålla brottsskadeersättning för denna typ av skador är mycket begränsade.

För att den enskilde inte skall bli ställd helt utan möjlighet till gottgörelse för den förlust han har lidit föreslår utredningen att kommunen skall ansvara solidariskt med den förordnade ställföreträdaren för ren förmögenhetsskada som ställföreträdaren vållar genom ett förmögenhetsbrott. Anledningen till att ansvaret läggs på kommunen är att den har ålagts att, ibland mot den enskildes vilja eller utan hans samtycke, rekrytera en ställföreträdare, låt vara att själva beslutet om förordnande ofta tas av rätten i samband med att den anordnar ett ställföreträdarskap. Vidare har kommunerna möjlighet att genom försäkringar sprida risken för att behöva ge ut skadestånd i nu aktuellt hänseende.

Det solidariska skadeståndsansvaret bör begränsas till ett belopp motsvarande fem prisbasbelopp.

Kontokort och internet

Utredningen har gjort en analys av i vilken utsträckning en ställföreträdare kan binda sin huvudman vid en rättshandling som har företagits med hjälp av den hjälpbehövandes kontokort eller internetbank. Av hänsyn till skyddet för den enskildes tillgångar föreslår utredningen inte några bestämmelser som utgör undantag från bl.a. nuvarande 11 kap. 5 § föräldrabalken för det fall rättshandlingen har företagits med kontokort eller internetbank.

Överförmyndarverksamheten

Resultaten av 1995 års reform

En av utredningens uppgifter har varit att kartlägga konsekvenserna av att vissa förmyndarskapsärenden flyttades från tingsrätterna till överförmyndarna. Slutsatsen som dras är att överflyttningen i allt väsentligt har

lett till ett positivt resultat, att det saknas anledning att återgå till den tidigare ordningen och att det inte heller finns skäl att flytta hanteringen av ärendena till någon annan myndighet. Däremot konstateras att åtgärder behövs för att förbättra vissa allmänna svagheter i överförmyndarorganisationen och ärendehanteringen.

Utgångspunkten är att överförmyndarverksamheten även i fortsättningen skall vara en kommunal angelägenhet; det har legat utanför uppdraget att överväga ett förstatligande av verksamheten. Vissa begränsade åtgärder för att åstadkomma förbättringar i organisationen och för att säkerställa kompetensen hos överförmyndarna är nödvändiga, delvis som en följd av utredningens förslag i övrigt.

Åtgärder inom kommunerna m.m.

Utredningens undersökningar visar att åtskilliga överförmyndare anser sig ha för små resurser för att klara verksamheten tillfredsställande. Det finns fog för att inom kommunerna överväga en prioritering av överförmyndarsysslorna, bl.a. till undvikande av utgiftsökningar inom den sociala sektorn. De förslag som lämnas innebär att fördelarna med överförmyndarnämnd som organisationsform blir mer framträdande, eftersom verksamheten tillförs fler uppgifter. Kommunerna bör emellertid alltjämt ha frihet att välja form för hur verksamheten skall organiseras. Länsstyrelserna föreslås få i uppgift att i sin tillsynsverksamhet verka för att kommunerna anordnar överförmyndarverksamheten på ett ändamålsenligt sätt.

Kommunernas frihet vid val av överförmyndare och nämndledamöter lämnas orörd. Samtidigt erinras om att kravet på överförmyndarnas och tjänstemännens utbildningsnivå kommer att öka. Länsstyrelserna skall enligt förslaget se till att utbildningen av överförmyndare, ledamöter i överförmyndarnämnd och ersättare är tillfredsställande.

Möjligheterna att delegera överförmyndaruppgifter bör finnas kvar och i viss utsträckning vidgas.

Av föräldrabalken skall klart framgå att kommunerna kan tillsätta gemensam överförmyndarnämnd och bilda kommunalförbund för att fullgöra överförmyndaruppgifter.

Nya uppgifter för överförmyndarna

Överförmyndarna ges befogenhet att interimistiskt anordna godmanskap för hjälpbehövande vuxna resp. utvidga omfattningen av ett redan beslutat godmanskap. Ett sådant beslut skall omedelbart anmälas till rätten, som ex officio kan häva det, om det anses obefogat. Främst lär denna nya befogenhet komma att bli tillämplig i hälso- och sjukvårdsangelägenheter av brådskande natur. Detta ställer i sin tur vissa krav på jourhållning hos överförmyndarna.

Förstärkning av länsstyrelsernas roll

Ett centralt inslag i länsstyrelsernas tillsynsverksamhet är de inspektionsbesök som görs hos överförmyndarna. Målsättningen att varje myndighet får inspektionsbesök en gång årligen bör ligga kvar, men också omsättas i praktiken. Vidare bör länsstyrelserna uppmärksamma behovet av att göra inspektioner ”på förekommen anledning”, främst med anledning av klagomål.

Länsstyrelserna lämnar redan i dag på begäran råd till landets överförmyndare. Rådgivningsverksamheten bör emellertid också ha en aktiv sida, vilket innebär att länsstyrelserna på eget initiativ bör sprida information till överförmyndarna om t.ex. ny lagstiftning, rättsfall, JO-uttalanden m.m. Det kan också röra sig om generella råd om tillämpningen av mera allmänt hållna bestämmelser, till främjande av en enhetlig rättstillämpning. Råden kan dessutom gälla administrativa rutiner samt den utbildning av förmyndare, gode män och förvaltare för vilken överförmyndaren svarar. För att effektivisera särskilt den riktgivande, generella rådgivningen bör länsstyrelserna inleda ett samarbete på riksnivå, gärna tillsammans med Svenska Kommunförbundet och Föreningen Sveriges Överförmyndare.

Det är utredningens bedömning att en länsstyrelses verksamhet skulle kunna främjas ytterligare genom ett samarbete mellan länsstyrelser i angränsande län. Särskilt i de mindre länen är arbetsvolymen så liten att det kan visa sig svårt att upprätthålla kompetensen. Kostnaden per ärende tenderar också att öka när personalen inte kan arbeta upp rutiner på olika områden. För att ett långtgående samarbete över länsgränserna skall vara möjligt föreslår utredningen att 19 kap. 18 § föräldrabalken utformas så att en länsstyrelse kan utöva tillsyn över en överförmyndare i ett annat län.

1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreslås i fråga om föräldrabalken

dels att 14 kap. 9 § skall upphöra att gälla,

dels att 9 kap. 3 a §, 12 kap. 15 §, 15 a §, 13 kap. 2 §, 7 §, 9 §, 12 §, 19 §, 14 kap. 4 §, 7 §, 8 §, 10 §, 13 §, 21 §, 16 kap. 10 §, 10 a §, 11 §, 19 kap. 18 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.3 a §¹

En omyndig får utan förmyndarens tillstånd förfoga över medel som den omyndige själv satt in hos en bank eller ett kreditmarknadsföretag eller ett företag, som driver verksamhet enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet, efter det han eller hon har fyllt femton år. Utan den omyndiges samtycke får sådana medel inte betalas ut till förmyndaren. Om förmyndaren har fått överförmyndarens tillstånd att omhänderta medlen och företett bevis på det, får den omyndige inte vidare förfoga över medlen. Innan tillstånd meddelas skall överförmyndaren ge den underårige tillfälle att yttra sig.

Vad som sägs i första stycket gäller också motsvarande utländska företag som driver verksamhet från en filial här i landet.

12 kap.15 §²

Talan om ersättning enligt 14 § skall väckas inom *ett* år från det att handlingar som anges i 16 kap. 8 § har lämnats över till den som är

Talan om ersättning enligt 14 § skall väckas inom *tre* år från det att handlingar som anges i 16 kap. 8 § har lämnats över till den som

¹ Tidigare 3 a § upphävd genom 1974:236.

² Senaste lydelse 1994:1433.

behörig att ta emot redovisning för förvaltningen. Om talan inte väcks inom nämnda tid, är talerätten förlorad. Detta gäller inte, om ställföreträdaren har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande.

är behörig att ta emot redovisning för förvaltningen. Om talan inte väcks inom nämnda tid, är talerätten förlorad. Detta gäller inte, om ställföreträdaren har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande eller om talan om ersättning grundar sig på en omständighet som inte har framgått av handlingarna.

Detsamma skall gälla en talan mot ställföreträdare som inte är skyldig att avge sådan redovisning som avses i 16 kap. 8 §, när han eller hon har underrättat den som är berättigad att ta emot redogörelse för förvaltningen att handlingar som avses i 12 kap. 5 § finns tillgängliga för granskning.

15 a §

Kommunen svarar solidariskt med en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare för sakskada och ren förmögenhetsskada som ställföreträdaren inom ramen för sitt uppdrag har vållat den enskilde genom förmögenhetsbrott intill ett belopp motsvarande fem gånger prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Kommunen får när ersättningen utges avräkna vad som utgått eller kan komma att utgå ur föreliggande försäkringar som har tecknats av annan än den enskilde.

Vad kommunen har utgett enligt första stycket kan den återkräva av ställföreträdaren.

Ansvarig kommun enligt första och andra styckena är den kommun vars överförmyndare utövade tillsynen över ställföreträdaren vid tidpunkten för brottet.

13 kap.

2 §³

När värdet på en omyndigs tillgångar, som skall förvaltas av föräldrarna, genom arv, gåva, värdestegring eller på något annat sätt har kommit att överstiga åtta gånger gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, tillämpas bestämmelserna i 3–7 §§ för förvaltningen.

Dessa bestämmelser gäller även egendom som, under villkor om att förvaltningen av den skall stå under överförmyndarens kontroll (särskild överförmyndarkontroll), har tillfallit den omyndige

1. genom arv eller testamente,
2. genom gåva, under förutsättning att givaren skriftligen har anmält gåvan till överförmyndaren, eller
3. genom förmånstagarförordnande vid försäkring med anledning av dödsfall eller vid pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande.

Med egendom som anges i andra stycket jämställs egendom som har trätt i stället för sådan egendom samt avkastning av egendomen.

En förälder som har överlämnat egendom i gåva till sitt omyndiga barn under villkor om att förvaltningen skall stå under överförmyndarens kontroll får inte återkalla villkoret.

7 §⁴

Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 10 § och som inte heller omedelbart behöver användas skall göras räntebärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 10 § och som inte heller omedelbart behöver användas skall göras räntebärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag. *I anslutning till placering enligt 5 eller 6 § får pengar föras över till ett konto hos ett värdepappersbolag. Detta gäller trots att någon ränta inte är avtalad.*

9 §⁵

Överförmyndaren skall besluta att bestämmelserna i 4–7 §§ inte längre skall tillämpas, om värdet på den omyndiges tillgångar har kommit att sjunka till ett belopp som understiger fyra gånger gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och det inte finns särskild anledning att låta kontrollen fortgå.

Ett beslut enligt första stycket gäller inte egendom som har tillfallit den omyndige under villkor om särskild överförmyndarkontroll.

³ Senaste lydelse 1994:1433.

⁴ Senaste lydelse 2004:422.

⁵ Senaste lydelse 1994:1433.

Om det med hänsyn till föräldrarnas och den omyndiges förhållanden eller i övrigt finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis medge undantag från 3–8 §§.

Om det med hänsyn till föräldrarnas och den omyndiges förhållanden eller i övrigt finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis medge undantag från 3–8 §§. *Kravet på överförmyndarens samtycke enligt 8 § i fråga om medel som inte står under särskild överförmyndarkontroll skall hävas, om det inte av särskild anledning behövs för att trygga förvaltningen.*

12 §⁶

För den omyndiges räkning får föräldrar endast med överförmyndarens samtycke

1. ta upp lån eller *ingå någon annan skuldförbindelse,*

1. ta upp lån eller *företa någon annan rättshandling som innebär att den omyndige sätts i skuld,*

2. ingå borgensförbindelse, eller

3. ställa den omyndiges egendom som säkerhet för den omyndiges eller någon annans förbindelse.

Är det fråga om åtgärder enligt första stycket som faller inom ramen för en rörelse som föräldrarna med överförmyndarens samtycke driver för den omyndiges räkning, behövs samtycke endast i fråga om pantsättning av fast egendom eller tomträtt. Samtycke behövs inte i fråga om statliga lån som tas upp för att ge den omyndige hjälp till utbildning eller bostättning.

Är det fråga om åtgärder enligt första stycket som faller inom ramen för en rörelse som föräldrarna med överförmyndarens samtycke driver för den omyndiges räkning, behövs samtycke endast i fråga om pantsättning av fast egendom eller tomträtt. Samtycke behövs inte i fråga om statliga lån som tas upp för att ge den omyndige hjälp till utbildning eller bostättning. *En förälder får vidare utan samtycke från överförmyndaren företa en rättshandling som innebär att den omyndige får ett kortare anstånd med betalning för en vara eller en tjänst av ett mindre belopp som från början är bestämt till sin storlek.*

Samtycke får lämnas endast om åtgärden behövs för att trygga den omyndiges övriga egendom eller kan anses nödvändig för den omyndiges utbildning eller uppehälle eller om det annars finns särskilda skäl för åtgärden.

⁶ Senaste lydelse 1994:1433.

Om det av någon särskild anledning behövs för att trygga förvaltningen, får överförmyndaren

1. bestämma att 3–7 §§ skall tillämpas även i annat fall än som följer av 2 §,

2. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag, utöver vad som följer av 8 §,

2. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag *eller värdepappersbolag*, utöver vad som följer av 8 §,

3. bestämma att värdehandlingar skall förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt lagen (1991:981) om värdepappersrörelse eller ett motsvarande utländskt institut som är underkastat en offentlig reglering som väsentligen stämmer överens med den som gäller för värdepappersinstitut här i landet,

4. *bestämma att premieobligationer som har utfärdats av staten skall skrivas in i statsskuldboken med förbehåll att belopp som hänförs till obligationerna inte får lyftas utan överförmyndarens samtycke, och*

4. *begränsa möjligheten att förfoga över rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument eller som avses i lagen (2004:46) om investeringsfonder,*

5. *begränsa möjligheten att förfoga över finansiella instrument eller andra värdehandlingar som genom avtal förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut som avses i första stycket 3, och*

5. genom meddelande till den som skall betala pengar till den omyndige bestämma att pengarna skall sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

6. genom meddelande till den som skall betala pengar till den omyndige bestämma att pengarna skall sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Meddelas beslut enligt första stycket 3, skall föräldrarna träffa avtal med *värdepappersinstitutet på villkor som överförmyndaren har godkänt. I fråga om rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument får föräldrarna, i stället för att träffa ett avtal om förvaring och förvaltning, på konto i avstämningsregister låta registrera eller, om rättigheten förvaltas av någon som har medgivande som förvaltare enligt den lagen, till denne anmäla*

Meddelas beslut enligt första stycket 3, skall föräldrarna träffa avtal med *ett värdepappersinstitut om förvaring och förvaltning av handlingarna.*

⁷ Senaste lydelse 2004:422.

att föräldrarna endast med överförmyndarens tillstånd får överlåta eller pantsätta rättigheten eller uppbära på rättigheten belöpande kapitalbelopp.

Ett värdepappersinstitut är skyldigt att träffa ett sådant avtal om förvaring och förvaltning som avses i andra stycket. Avtalet får inte träffas på sämre villkor än de som värdepappersinstitutet erbjuder andra enskilda personer vid samma typ av avtal.

Ett värdepappersinstitut som avses i första stycket 3 är skyldigt att träffa ett sådant avtal om förvaring och förvaltning som avses i andra stycket. Avtalet får inte träffas på sämre villkor än de som värdepappersinstitutet erbjuder andra enskilda personer vid samma typ av avtal.

14 kap.

4 §⁸

Andra värdehandlingar än sådana som nämns i 5 § första stycket skall säljas och fordringar drivas in så snart det lämpligen kan ske, om det inte är till fördel för den enskilde att värdehandlingarna behålls eller att fordringarna förblir utestående.

Annan lös egendom än som nu har nämnts och som inte omfattas av 11 § skall säljas vid en lämplig tidpunkt, om inte egendomen är till nytta eller har särskilt värde för den enskilde eller den enskildes familj eller om egendomen av någon annan särskild anledning bör behållas.

Annan lös egendom än som nu har nämnts och som inte omfattas av 11 § skall säljas vid en lämplig tidpunkt, om inte egendomen är till nytta eller har särskilt värde för den enskilde eller den enskildes familj eller egendomen av någon annan särskild anledning bör behållas.

7 §⁹

Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 11 § och som inte heller omedelbart behöver användas skall göras räntebärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 11 § och som inte heller omedelbart behöver användas skall göras räntebärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag. *I anslutning till placering enligt 5 eller 6 § får pengar föras över till ett konto hos ett värdepappersbolag. Detta gäller trots att någon ränta inte är avtalad.*

⁸ Senaste lydelse 1994:1433.

⁹ Senaste lydelse 2004:422.

Pengar som har satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag får tas ut endast efter samtycke från överförmyndaren.

Samtycke krävs dock inte vid uttag av

1. ränta, eller

2. pengar som behöver hållas tillgängliga för den *enskildes uppehälle* eller vården av hans eller hennes egendom om den förordnade förmyndaren, gode mannen eller förvaltaren vid insättningen gjort förbehåll om att de får tas ut utan överförmyndarens samtycke.

Samtycke krävs dock inte vid uttag av

1. ränta *som är upplupen under innevarande år eller under fjolåret*, eller

2. pengar som behöver hållas tillgängliga för *rättshandlingar av det slag som sedvanligen företas med anknytning till den enskildes dagliga livsföring* eller för vården av hans eller hennes egendom om den förordnade förmyndaren, gode mannen eller förvaltaren vid insättningen gjort förbehåll om att de får tas ut utan överförmyndarens samtycke.

10 §¹¹

Om det finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis medge undantag från 4–9 §§.

Om det finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis medge undantag från 4–8 §§.

13 §¹²

För den enskildes räkning får en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare endast med överförmyndarens samtycke

1. ta upp lån eller ingå någon annan skuldförbindelse

2. ingå borgensförbindelse, eller

3. ställa den enskildes egendom som säkerhet för den enskildes eller någon annans förbindelse.

Är det fråga om åtgärder enligt första stycket som faller inom ramen för en rörelse som ställföreträdaren med överförmyndarens samtycke driver för den enskildes räkning, behövs samtycke endast i fråga om pantsättning av fast egendom eller tomträtt. Samtycke behövs inte i fråga om statliga lån som tas upp för att ge den enskilde hjälp till utbildning eller bosättning.

1. ta upp lån eller *företa någon annan rättshandling som innebär att den enskilde sätts i skuld*,

Är det fråga om åtgärder enligt första stycket som faller inom ramen för en rörelse som ställföreträdaren med överförmyndarens samtycke driver för den enskildes räkning, behövs samtycke endast i fråga om pantsättning av fast egendom eller tomträtt. Samtycke behövs inte i fråga om statliga lån som tas upp för att ge den enskilde hjälp till utbildning eller bosättning. *En ställföreträdare får vida-*

¹⁰ Senaste lydelse 2004:422.

¹¹ Senaste lydelse 1994:1433.

¹² Senaste lydelse 1994:1433.

re utan samtycke från överförmyndaren företa en rättshandling som innebär att den enskilde får ett kortare anstånd med betalning för en vara eller en tjänst av ett mindre belopp som från början är bestämt till sin storlek.

Samtycke får lämnas endast om åtgärden behövs för att trygga den enskildes övriga egendom eller kan anses nödvändig för hans eller hennes utbildning eller uppehälle eller om det annars finns särskilda skäl för åtgärden.

21 §¹³

Om det behövs för att trygga förvaltningen, får överförmyndaren

1. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag, utöver vad som följer av 8 §,

2. bestämma att värdehandlingar skall förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt lagen (1991:981) om värdepappersrörelse eller ett motsvarande utländskt institut som är underkastat en offentlig reglering som väsentligen stämmer överens med den som gäller för värdepappersinstitut här i landet, *och*

3. genom meddelande till den som skall betala pengar till den enskilde bestämma att pengarna skall sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Meddelas beslut enligt första stycket 2, skall ställföreträdaren

1. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag *eller värdepappersbolag*, utöver vad som följer av 8 §,

2. bestämma att värdehandlingar skall förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt lagen (1991:981) om värdepappersrörelse eller ett motsvarande utländskt institut som är underkastat en offentlig reglering som väsentligen stämmer överens med den som gäller för värdepappersinstitut här i landet,

3. begränsa möjligheten att förfoga över rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument eller som avses i lagen (2004:46) om investeringsfonder,

4. begränsa möjligheten att förfoga över finansiella instrument eller andra värdehandlingar som genom avtal förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut som avses i första stycket 2, och

5. genom meddelande till den som skall betala pengar till den enskilde bestämma att pengarna skall sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Meddelas beslut enligt första stycket 2, skall ställföreträdaren

¹³ Senaste lydelse 2004:422.

träffa avtal med värdepappersinstitutet på villkor som överförmyndaren har godkänt. I fråga om rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument får ställföreträdaren, i stället för att träffa ett avtal om förvaring och förvaltning, på konto i avstämningsregister låta registrera eller, om rättigheten förvaltas av någon som har medgivande som förvaltare enligt den lagen, till denne anmäla att ställföreträdaren endast med överförmyndarens tillstånd får överlåta eller pantsätta rättigheten eller uppbära på rättigheten belöpande kapitalbelopp.

Ett värdepappersinstitut är skyldigt att träffa ett sådant avtal om förvaring och förvaltning som avses i andra stycket. Avtalet får inte träffas på sämre villkor än de som värdepappersinstitutet erbjuder andra enskilda personer vid samma typ av avtal.

träffa avtal med ett värdepappersinstitut om förvaring och förvaltning av handlingarna.

Ett värdepappersinstitut som avses i första stycket 2 är skyldigt att träffa ett sådant avtal om förvaring och förvaltning som avses i andra stycket. Avtalet får inte träffas på sämre villkor än de som värdepappersinstitutet erbjuder andra enskilda personer vid samma typ av avtal.

16 kap.

10 §¹⁴

Socialnämnder och andra myndigheter är skyldiga att på begäran lämna överförmyndaren de uppgifter som behövs för överförmyndarens tillsynsverksamhet.

Därutöver är de myndigheter som regeringen föreskriver skyldiga att underrätta överförmyndaren om sådana förhållanden som de får kännedom om och som kan vara av betydelse för överförmyndarens tillsynsverksamhet.

Om skyldighet för myndigheter att underrätta överförmyndaren om förhållanden av betydelse för dennes tillsynsverksamhet finns särskilda föreskrifter i lag. Regeringen kan meddela ytterligare föreskrifter om sådan skyldighet.

10 a §

Banker, kreditmarknadsföretag, värdepappersbolag, centrala värdepappersförvarare och kontoförande institut, fondbolag och förvaringsinstitut samt företag som

¹⁴ Senaste lydelse 1994:1433.

driver inlåningsverksamhet enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet är skyldiga att på begäran lämna överförmyndaren de uppgifter som behövs för dennes tillsynsverksamhet.

Vad som sägs i första stycket gäller också motsvarande utländska företag som driver verksamhet från en filial här i landet.

11 §¹⁵

När en omyndig på grund av arv eller testamente har fått pengar till ett värde överstigande *två gånger gällande basbelopp* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, skall den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag skall även gälla försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till *samt* pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande. Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att betala till bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När utbetalning enligt första eller andra stycket görs, skall den som ombesörjer utbetalningen

När en omyndig på grund av arv eller testamente *eller genom avstående av arv eller testamente* har fått pengar till ett värde överstigande *ett prisbasbelopp* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, skall den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag skall även gälla försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till, pensions-sparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande, *Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brottsskadelagen (1978:413) och myndighet som betalar ut ersättning i anledning av skadeståndsanspråk mot staten.* Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att betala till bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När utbetalning enligt första eller andra stycket görs, skall den som ombesörjer utbetalningen

¹⁵ Senaste lydelse 2004:422.

genast göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan skall också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger i första stycket nämnt belopp eller med villkor om att värdehandlingarna skall stå under särskild överförmyndarkontroll.

genast göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan skall också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente *eller genom avstående av arv eller testamente* har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger i första stycket nämnt belopp eller med villkor om att värdehandlingarna skall stå under särskild överförmyndarkontroll.

Vad som föreskrivs i första – tredje styckena gäller inte vid utbetalning av medel som den omyndige får förvalta själv. Andra och tredje styckena gäller inte heller om utbetalning görs från försäkring som tagits inom ramen för en rörelse.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller också vid betalning eller utgivande av värdehandling till någon för vilken det har förordnats god man med uppgift att *förvalta egendom* eller för vilken det har förordnats förvaltare.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller också vid betalning eller utgivande av värdehandling till någon för vilken det har förordnats god man med uppgift att *ha hand om den enskildes ekonomiska angelägenheter* eller för vilken det har förordnats förvaltare.

19 kap.

18 §

Tillsyn över överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas tillämpning av denna balk och andra föreskrifter skall utövas av en länsstyrelse.

Länsstyrelsen skall dessutom

– med råd och på annat sätt stödja överförmyndarna och överförmyndarnämnderna i deras verksamhet och därvid främja en enhetlig rättstillämpning,

– se till att utbildningen av överförmyndarna, ledamöterna i överförmyndarnämnderna och ersättare är tillfredsställande, och

– verka för en ändamålsenlig organisation av överförmyndarverksamheten.

När länsstyrelserna fullgör sina uppgifter enligt första och andra styckena skall de samverka inbördes till förmån för rättslikhet och effektivitet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

7. Äldre bestämmelser enligt 12 kap. 15 § om tid för att väcka talan om ersättning skall gälla när handlingar som anges i 16 kap. 8 § före ikraftträdandet har lämnats över till den som är behörig att ta emot redovisningen.

8. Bestämmelserna i 12 kap. 15 a § om kommuners skadeståndsansvar skall tillämpas endast för sådan skada som vållats den enskilde efter ikraftträdandet.

9. Bestämmelsen i 13 kap. 2 § fjärde stycket om hinder mot att återkalla villkor om särskild överförmyndarkontroll gäller inte beträffande villkor uppställda före ikraftträdandet.

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)
dels att det i 11 kap. skall införas en ny paragraf, 1 a §, av följande
lydelse,
dels att 11 kap. 10 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

1 a §

*Socialnämnden skall anmäla till
överförmyndaren*

*1. att god man eller förvaltare
enligt föräldrabalken bör förord-
nas för någon,*

*2. att någon inte längre bör ha
förvaltare,*

*3. att förhållandena talar för att
en förälder inte kommer att för-
valta sitt barns egendom på ett
betryggande sätt, eller*

*4. att en förordnad förmyndare,
en god man eller en förvaltare inte
sköter sitt uppdrag på ett till-
fredsställande sätt.*

*Om skyldighet att anmäla behov
av god man eller förvaltare finns
särskilda föreskrifter i lagen
(0000:000) om ställföreträdare för
vuxna med bristande beslutsför-
måga inom den sociala välfärden.*

10 §

Barn som har fyllt 15 år har rätt att själva föra sin talan i mål och
ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen
och barnet inte kan antas ta skada av det.

*Det finns särskilda bestä-
melser i lagen (0000:000) om
ställföreträdare för vuxna med
bristande beslutsförmåga inom
den sociala välfärden.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:981) om värdepappersrörelse att 1 kap. 8 a § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.
8 a §¹

Ett värdepappersbolag är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållande till bolaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Om skyldighet för värdepappersbolag att lämna uppgifter till överförmyndaren finns föreskrifter i föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

¹ Senaste lydelse 2004:309.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om
kontoföring av finansiella instrument

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument att 4 kap. 17 § 7 och 8 kap. 2 a § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

17 § 7¹

På ett avstämningskonto skall
anges

7. inskränkning enligt 13 kap.

19 § *andra* stycket eller 14 kap.

21 § *andra* stycket föräldrabalken.

På ett avstämningskonto skall
anges

7. inskränkning enligt 13 kap.

19 § *första* stycket 4 eller 14 kap.

21 § *första* stycket 3 föräldrabal-
ken.

8 kap.

2 a §²

En central värdepappersförvarare och ett kontoförande institut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållande till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Om skyldighet för central värdepappersförvarare och kontoförande institut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns föreskrifter i föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

¹ Senaste lydelse 2004:323.

² Senaste lydelse 2004:323.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2004:46) om investeringsfonder att 2 kap. 20 § och 4 kap. 11 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

20 §

Ett fondbolag och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Om skyldighet för fondbolag och förvaringsinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns föreskrifter i föräldrabalken.

4 kap.

11 §

Fondbolaget skall föra eller låta föra ett register över samtliga innehavare av andelar i fonden. I fråga om automatiserad och viss manuell behandling av personuppgifter finns bestämmelser i personuppgiftslagen (1998:204).

Är lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument tillämplig på andelarna i fonden, förs registret av en central värdepappersförvarare. Fondbolaget har rätt till insyn i registret.

Om lagen om kontoföring av finansiella instrument inte är tillämplig på andelarna i fonden, skall den som för registret där anteckna inskränkningar enligt 13 kap. 19 § första stycket 4 eller 14 kap. 21 § första stycket 3 föräldrabalken.

Fondbolaget skall till varje enskild fondandelsägare skriftligen bekräfta att hans fondandelsinnehav registrerats. Av bekräftelsen skall framgå investeringsfondens beteckning samt namnen på fondbolaget och förvaringsinstitutet. Vidare skall det framgå var informationsbroschyren och faktabladet enligt 15 § samt årsberättelsen och halvårsredogörelsen enligt 18 § finns att tillgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse att 1 kap. 11 § och 9 kap. 5 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

11 §

Ett kreditinstitut är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållande till institutet, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Om skyldighet för kreditinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns föreskrifter i föräldrabalken.

9 kap.

5 §

En omyndig får utan förmyndarens tillstånd förfoga över medel som den omyndige själv satt in hos en bank efter det han eller hon fyllt sexton år. Utan den omyndiges samtycke får banken inte betala ut sådana medel till förmyndaren. Om förmyndaren har fått överförmyndarens tillstånd att omhänderta medlen och visat bevis på det, får den omyndige inte vidare förfoga över medlen. Sådan inskränkning i den omyndiges rätt skall antecknas på insättningsbevis eller i motbok, när beviset eller motboken visas upp hos banken, eller på annat sätt som gör inskränkningen känd inom banken.

Medel som en förmyndare, god man eller förvaltare förvaltar enligt föräldrabalken får tas ut utan överförmyndarens tillstånd bara om det har gjorts förbehåll enligt 14 kap. 8 § föräldrabalken eller

Inskränkningar enligt 9 kap. 3 a §, 13 kap. 8 och 19 §§ och 14 kap. 21 § föräldrabalken i rätten att förfoga över medel som har satts in hos en bank eller ett kreditmarknadsföretag skall antecknas på sätt som gör inskränkningen känd inom banken eller kreditmarknadsföretaget.

uttaget avser ränta. Överförmyndaren kan enligt 14 kap. 21 § föräldrabalken besluta, att ett sådant förbehåll inte skall gälla. Beslutet skall antecknas på bevis eller i motbok som har utfärdats om insättningen eller på annat sätt som gör beslutet känt inom banken. Banken är skyldig att på begäran av överförmyndare, förmyndare, god man eller förvaltare utfärda bevis om insättning av medel eller tillgodohavande, samt i förekommande fall intyga att meddelat tillstånd inte har utnyttjats.

Är föräldrar förmyndare, får de utan överförmyndarens tillstånd ta ut medel som de förvaltar enligt föräldrabalken, om medlen inte har satts in med uppgift om att de enligt 16 kap. 11 § föräldrabalken inte får tas ut utan sådant tillstånd eller att de omfattas av särskild överförmyndarkontroll. Överförmyndaren kan enligt 13 kap. 19 § föräldrabalken besluta om annan inskränkning i föräldrars uttagsrätt. Inskränkning i uttagsrätten som avses i detta stycke skall antecknas på bevis eller i motbok som har utfärdats om insättningen eller på annat sätt som gör inskränkningen känd inom banken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

7 Förslag till lag om ändring i lagen (1936:83) om vissa utfästelser om gåva Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1936:83) om vissa utfästelser om gåva att 4 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Har någon såsom gåva åt annan till bank, kreditmarknadsföretag eller företag som driver verksamhet enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet överlämnat penningar eller annan lös egendom utan att förbehålla sig rätt att *däröver förfoga*, skall gåvan anses fullbordad när det givna blivit av banken eller företaget mottaget för gåvotagarens räkning; och skall detta gälla ändå att av banken eller företaget utfärdat bevis, som i 3 § sägs, behållits av givaren.

Detta tillämpas på motsvarande sätt om givaren låtit för gåvotagarens räkning överföra medel som givaren hade innestående i banken eller företaget.

Föreslagen lydelse

4 §¹

Har någon såsom gåva åt annan till bank, kreditmarknadsföretag eller företag som driver verksamhet enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet överlämnat penningar eller annan lös egendom utan att förbehålla sig rätt att *förfoga över egendomen och utan att givaren, ensam eller i förening med annan, likväl har en sådan fri rätt*, skall gåvan anses fullbordad när det givna blivit av banken eller företaget mottaget för gåvotagarens räkning; och skall detta gälla ändå att av banken eller företaget utfärdat bevis, som i 3 § sägs, behållits av givaren.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

¹ Senaste lydelse 2004:420.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Justitieombudsmannen, Göta hovrätt, Hovrätten för Nedre Norrland, Kammarrätten i Göteborg, Värmlands tingsrätt, Skellefteå tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Länsrätten i Västernorrlands län, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Läkemedelsverket, Vägverket, Skatteverket, Brottsförebyggande rådet, Statens medicinsk-etiska råd, Vetenskapsrådet, Centrala etikprövningsnämnden, Datainspektionen, Finansinspektionen, Statskontoret, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Handikappombudsmannen, Konsumentverket, Barnombudsmannen, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Stockholms län, – Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Lunds universitet – Medicinska fakultetsstyrelsen, – Medicinska fakultetsnämnden vid Karolinska institutet, Universitetssjukhuset MAS, Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, Vårdal-stiftelsen, Statens beredning för medicinsk utvärdering, Borlänge kommun, Göteborgs kommun, Härjedalens kommun, Järfälla kommun, Karlskrona kommun, Lomma kommun, Melleruds kommun, Mullsjö kommun, Nässjö kommun, Skara kommun, Stockholms kommun, Timrå kommun, Umeå kommun, Växjö kommun, Älvsbyns kommun, Stockholms läns landsting, Västerbottens läns landsting, Patientnämnden vid Örebro läns landsting, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Vårdförbundet, Sveriges läkarförbund, Sveriges tandläkarförbund, Svenska läkarsällskapet, Svensk Sjuksköterskeförening, Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare, Pensionärernas Riksorganisation, Demensförbundet, Handikappförbundens samarbetsorgan, Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna, Föreningen JAG, Sveriges kristna råd, Islamiska samarbetsrådet, Svenska Bankföreningen, Svenska Fondhandlarenföreningen, Sveriges Försäkringsförbund, Föreningen Sveriges överförmyndare, Riksförbundet Gode män och Förvaltare, Stockholms läns God Mans- och Förvaltarförening, Värdepapperscentralen och Praktikertjänst AB.

Medicinska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Institutet för psykosocial medicin, Kronofogdemyndigheten i Helsingborg, Strömstads kommun, Hallands läns landsting, Svenska Kommunalarbetareförbundet, Farmaciförbundet, Sveriges Allmänna Patientförening, Sveriges Pensionärsförbund, Anhörigrådet i Sverige, Alzheimerföreningen, Judiska församlingarnas centralråd, Fristående Sparbankers Riksförbund och Apoteket AB har ej inkommit med något yttrande.

Yttranden har dessutom avgetts av Nyköping/Oxelösunds God Man och Förvaltarförening, Ida Spånberg, Överförmyndarnämnden i Örebro kommun, Trafikförsäkringsföreningen, Kerstin Boström, Curt-Åke Sundholm, Christian Sundholm, Riksförbundet för Rörelsehindrade barn och ungdomar, De Handikappades Riksförbund, Stefan Andersson, Thorkel Sundholm, FUB Skåne, Carina Olsson och Birgitta Ohlsson, Christina och Stefan Benn, Lars Tullberg, Monica Tornevik, Elin Jonsson, Christina Ullbrand, Birgitta och Robert Larso, AnnaMaria

Bodin och Gunilla Sjölander, Cia Fjällbäck, Charlotte Holmberg och Solveig Bergström, Sture Wikeborg, Barbro Carlberg, Hillevi Sundholm, Ewa Chabiuk, Gertrud Pehrson och Stanley Pehrsson, Jane Pamp, Stockholms katolska stift, Jönköpings överförmyndarnämnd, Thomas Svensson, Kristina Laurin, Maria Borsodi, Anita Ek, Lourdes Silva Karlsson, Daniel Nyström, Ann-Christine Tornevik, Pentti Jansson, För Rätten Till Vår Död, Finansbolagens förening, John Johansson, Linus Wigström, Mohammed Abdulla, Karin Asplund Landin, Lars Mårtensson, Britt Persson och Lars-Erik Svensson, Viktoria Halin och Harriet Halin, PRO Skåne, Lillemor Johansson, Kerstin Söderlund, Fondbolagens förening, Schizofreniförbundet, Riksföreningen Autism och Karlstads kommun. Bilaga 3

Sammanfattning av rapporten Länsstyrelsernas tillsyn av överförmyndare (RiR 2006:5) Bilaga 4

År 2004 fanns i landet omkring 88 000 personer – huvudmän – som hade ställföreträdare i form av antingen en god man, en förvaltare eller en förmyndare. I ställföreträdarnas uppdrag ingår att bevaka huvudmannens rätt, att förvalta huvudmannens egendom samt att sörja för hans eller hennes person. Det sammanlagda värdet på de tillgångar som ställföreträdarna förvaltade åt sina huvudmän uppgick till 17,5 miljarder kronor.

Tillsynen av överförmyndarna har granskats

Överförmyndarna är kommunala myndigheter med ansvar för statligt reglerad verksamhet. I varje kommun ska kommunfullmäktige välja överförmyndare, som bl.a. har tillsynsansvar för att ställföreträdarna utför sina uppdrag gentemot huvudmännen i enlighet med gällande regler.

Länsstyrelserna svarar i sin tur för den statliga tillsynen av att överförmyndarna följer gällande regler. Då huvudmännen ofta tillhör utsatta grupper är denna tillsyn viktig för att värna huvudmännens intressen och för att säkerställa deras likabehandling och rättssäkerhet.

Riksrevisionen har granskat länsstyrelsernas tillsyn av överförmyndarna. Samtliga landets länsstyrelser har granskats. Riksrevisionen har även granskat regeringens styrning och uppföljning av denna tillsyn samt återrapporeringen till riksdagen av verksamhetens resultat.

Länsstyrelsernas tillsyn säkerställer inte likabehandling och rättssäkerhet

Glesa inspektioner av överförmyndarna trots stora behov

Regeringen tog 1995 bort det tidigare kravet på årliga inspektioner. Enligt den nu gällande förmyndarskapsförordningen ska länsstyrelserna inspektera överförmyndarna med lämpliga tidsmellanrum. Länsstyrelserna gör olika bedömningar av vad detta krav innebär. Resultatet är att nästan var femte av landets överförmyndare i maj 2005 inte hade inspekterats på tre och ett halvt år eller mer.

Inspektioner utgör den centrala delen i regleringen av länsstyrelsernas tillsyn av överförmyndarna. Inspektionerna måste därmed, enligt Riksrevisionens uppfattning, vara länsstyrelsens främsta verktyg för att upptäcka problem i överförmyndarnas verksamhet.

Genomförda inspektioner visar på stor förekomst av brister som innebär att överförmyndaren inte har levt upp till lagens krav. Sådana brister förekom i mer än en tredjedel av de huvudmäns akter som granskats av länsstyrelserna. Omfattningen av fel visar, enligt Riksrevisionens uppfattning, på behovet av inspektioner för att förebygga, upptäcka och korrigera bristerna i överförmyndarnas verksamhet. Mot bakgrund av detta anser Riksrevisionen att länsstyrelserna bör genomföra inspektioner oftare. Regeringen bör därför återinföra ett tydligt krav på årliga inspektioner i förmyndarskapsförordningen.

Riksrevisionen är kritisk till att inspektionerna ofta inte genomförs på ett sådant sätt att länsstyrelserna kan använda dem för att upptäcka olämpliga överförmyndare.

Riksrevisionen anser att länsstyrelserna måste följa förmynderskapsförordningens krav på att granska ett stickprovsurval av akter, vilket inte alla länsstyrelser gör.

I många fall framgår inte heller de brister som behöver åtgärdas tillräckligt tydligt i de protokoll som länsstyrelserna upprättar efter inspektionerna. Detta försvårar möjligheterna att få insyn i och att korrigera felet i verksamheten. Enligt Riksrevisionen bör inspektionerna följas av tydliga protokoll som innehåller iakttagna brister samt behov av åtgärder och vilka regler som har åsidosatts.

Länsstyrelserna använder inte tillgängliga åtgärder

De brister som länsstyrelserna har upptäckt i överförmyndarnas akter i samband med inspektionerna handlar i huvudsak om att överförmyndaren brister i sin dokumentation av verksamheten samt i sin granskning av ställföreträdarnas ekonomiska redovisning. Med dessa brister ökar riskerna för att ställföreträdarna kan missköta eller t.o.m. missbruka huvudmännens tillgångar. Länsstyrelserna har dock i mycket liten grad använt tillgängliga åtgärder för att korrigera upptäckta fel. Därigenom har man inte heller förhindrat att fler huvudmän ska komma att drabbas.

Enligt Riksrevisionens uppfattning måste den statliga tillsynen säkerställa att olämpliga överförmyndare byts ut. I länsstyrelsernas ansvar ingår att ta initiativ till entlediganden av överförmyndare som bedöms vara olämpliga. Mot bakgrund av omfattningen av upptäckta brister samt det faktum att endast en länsstyrelse vid ett tillfälle sedan 1995 har tagit initiativ till att entlediga en överförmyndare, anser Riksrevisionen att länsstyrelserna har brustit i sitt ansvar att initiera entlediganden av olämpliga överförmyndare. Detta har även medfört att det inte rättsligt har prövats var gränsen går för att överförmyndare ska betraktas som olämpliga och därför måste bytas ut.

När överförmyndare gör sig skyldiga till upprepade eller allvarliga avvikelser från lagens krav ska länsstyrelserna, enligt Riksrevisionens uppfattning, begära hos tingsrätten att överförmyndaren entledigas från sitt uppdrag.

Riksrevisionen anser vidare att det är viktigt att brister i överförmyndarnas verksamhet följs upp i nära anslutning till att de har uppmärksamrats. Konstaterade brister följs dock vanligen upp först vid nästa inspektion. I många fall kan detta dröja flera år.

Riksrevisionen kan även konstatera att kommunfullmäktige som väljer – och kan avsätta – överförmyndare endast vid ett fåtal tillfällen har informerats om tillsynens resultat. Enligt Riksrevisionen bör inspektionsprotokoll och beslut i anmälningsärenden regelmässigt delges både kommunfullmäktige och kommunstyrelsen.

Under de tio år som länsstyrelserna har haft tillsynsansvaret har det endast förekommit några få fall där länsstyrelsen har lämnat in en

anmälan till polis eller åklagare. Riksrevisionen anser att länsstyrelserna alltid bör anmäla misstankar om brott till polis eller åklagare.

Riksrevisionen bedömer sammantaget att länsstyrelserna låter allvarliga brister passera genom att inte vidta de åtgärder som står till deras förfogande. Riksrevisionen anser att länsstyrelserna i avsevärt högre grad än hittills bör använda tillgängliga åtgärder för att korrigera och förebygga fel i överförmyndarnas verksamhet.

Tillsynen varken följs upp eller samordnas av regeringen

Elva år efter sitt beslut om 1995 års förmynderskapsreform har riksdagen trots önskemål om en snar utvärdering om hur länsstyrelserna har axlat sitt tillsynsansvar, ännu inte fått någon återrapportering om detta.

Regeringen har inte använt tillsynen för att få information om överförmyndarnas verksamhet. Resultatet av länsstyrelsernas tillsyn av överförmyndarna bör, enligt Riksrevisionen följas upp av regeringen, såväl på de enskilda länsstyrelserna som i landet som helhet.

Tillsynen av överförmyndarna är spridd på landets 21 länsstyrelser. Skillnader mellan länen framträder i flera avseenden.

Länsstyrelserna skiljer sig åt i fråga om såväl inspektionernas intervaller som inspektionernas planering och genomförande. De skiljer sig också åt i fråga om användningen av åtgärder. Det är också tydliga skillnader i omfattningen av identifierade problem. I vissa län anmärker länsstyrelserna på nästan alla granskade akter. I andra län görs nästan inga anmärkningar alls.

För att länsstyrelsernas tillsyn ska vara effektiv och uppnå syftet att säkerställa rättssäkerhet och likabehandling krävs, enligt Riksrevisionens uppfattning, att liknande brister bedöms på samma sätt i olika delar av landet. Länsstyrelsernas initiativ till samordning av tillsynen har inte lett till någon faktisk samordning. Regeringen har inte heller tagit initiativ till en nationell samordning av länsstyrelsernas överförmyndartillsyn. Riksrevisionen anser att regeringen bör göra detta. Resultatet av dessa samordningsinsatser bör följas upp av regeringen.

Otillräcklig kompetens hos överförmyndarna

Sammantaget bedömer Riksrevisionen att det finns omfattande problem med länsstyrelsernas tillsyn. Problemen handlar om bristande kvalitet i tillsynen i kombination med underlåtenhet att vidta åtgärder samt avsaknad av en nationell samordning. Riksrevisionens slutsats är att tillsynen inte säkerställer att grundläggande krav på rättssäkerhet och likabehandling för huvudmännen tillgodoses.

Riksrevisionens granskning visar dock inte bara på problem med länsstyrelsernas tillsyn av överförmyndarna. Granskningen visar även på omfattande problem i överförmyndarnas verksamhet. Problemen inverkar på möjligheterna att fullgöra det statliga åtagandet gentemot huvudmännen.

Mer än en tredjedel av de akter som länsstyrelserna granskade har brister hänförliga till att överförmyndaren inte följer gällande regler för

sin verksamhet. Även JO har under en följd av år konstaterat omfattande brister i många överförmyndares verksamhet. Bilaga 4

Sammantaget visar Riksrevisionens granskning och JO:s tillsyn på en anmärkningsvärd omfattning av allvarliga brister i överförmyndarnas verksamhet. Dessa leder i slutändan till rättsförluster för de huvudmän som samhället har åtagit sig att skydda.

En förklaring till omfattningen av brister i överförmyndarnas verksamhet är, enligt Riksrevisionens uppfattning, kvalitetsbristerna i länsstyrelsernas tillsyn. Ytterligare en förklaring till omfattningen av brister kan vara att överförmyndarna saknar erforderlig kompetens. Lagen ställer inte formella kompetenskrav på överförmyndarna, trots att dessa ska tolka och tillämpa omfattande lagstiftning.

Mot bakgrund av det ovan sagda bör regeringen, enligt Riksrevisionens uppfattning, överväga ett förslag till riksdagen om att införa lagkrav på formell kompetens för dem som väljs till överförmyndare.